

**Кыргыз Республикасынын
Улуттук банкы**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН
ТУРУКТУУЛУГУ ЖӨНҮНДӨ
ОТЧЕТ**

2014-жылдын декабрь айы

Бишкек

РЕДАКЦИЯЛЫК КЕҢЕШ

Төрага: Жеңиш Н.
Кеңештин мүчөлөрү: Орозбаева Л. Д.
Кадыралиев А. Д.
Исакова Г. А.
Ли А. Ч.
Лелёвкина Э. В.
Бердигулова А. Р.

Жооптуу катчы: Усубалиев У. А.

Уюштуруучусу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы.

Басылма Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинде 2012-жылдын 17-августунда каттоодон өтүп, № 1863 күбөлүккө ээ болгон.

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2014.

Бул басылманы Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайсы болбосун формада, кандай болбосун каражаттар аркылуу басып чыгарууга жана таркатууга жол берилбейт. Кайра басып жана которууда “Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет” басылмасына милдеттүү түрдө шилтеме келтирүү зарыл.

Басылманын мазмунуна тиешелүү суроолор менен төмөнкү дарекке кайрылууга болот:

Бишкек ш., Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

Финансы статистикасы жана маалымдоо башкармалыгы

Финансылык туруктуулукка мониторинг жүргүзүү бөлүмү

телефону: (+996 312) 66-91-93

факсы: (+996 312) 66-91-67

электрондук почта: uusubaliev@nbkr.kg

Басылма жылына эки жолу – июнь жана декабрь айларында, кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын башка басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету

Басылма Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын (Улуттук банктын) өткөн жыл үчүн отчету болуп саналат. Ал өзүндө республиканын экономикалык өнүгүшү жана акча-кредит саясаты, финансылык отчеттуулук, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалыматтарды, статистикалык тиркемелерди камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

Бул ай сайын чыгарылуучу маалыматтык басылма Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрү, экономика секторлору боюнча статистикалык маалыматтарды камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми

Басылмада тышкы секторду өнүктүрүүнүн тенденциялары жана төлөм балансы, тышкы соода, эл аралык камдар, тышкы карыз жана Кыргыз Республикасынын инвестициялык позициялары боюнча маалыматтар чагылдырылат. Басылма чейрек сайын – январь, май, июль, октябрь айларында кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Акча-кредит саясаты жөнүндө отчет (Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама)

Кеңири коомчулукка мезгил-мезгили менен акча-кредит саясатынын максаттары жана натыйжалары жөнүндө маалымат берүү бул басылманын максаты болуп саналат. Басылмада, акча-кредит саясатын жана керектөө баа индекси динамикасын кошо алганда, тышкы чөйрөнүн жана өлкө ичиндеги макроэкономикалык жагдайдын өнүгүшүнө талдап-иликтөөлөр, ошондой эле негизги соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн орто мөөнөттүк мезгил ичинде өнүгүүсү, экономиканын реалдуу жана тышкы секторлорунун өнүгүшү, инфляциялык болжолдоолор баяндалат. Басылма чейрек сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын пресс-релизи

«Улуттук банктын пресс-релизи» Улуттук банкка жана банк тутумуна тиешелүү маалыматтар түрмөгүн, финансы рыногунун жума ичиндеги маалыматтарын жана жалпыга маалымдоо каражаттары, юридикалык жактар жана жеке адамдар үчүн башка маалыматтарды камтыйт. Жума сайын кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары

Басылма, республиканын коммерциялык банктарын жана коомчулукту ченемдик документтер менен камсыз кылуу жана аларга Улуттук банктын иши тууралуу маалымдоо, ошондой эле Кыргыз Республикасынын банктык мыйзамдарын кеңири жайылтуу максатында, Улуттук банктын ченемдик актыларын расмий жарыялоо үчүн арналган. Басылма айына бир жолу кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланып турат.

Мазмуну

Киришүү	5
Негизги тыянактар	7
I. Макроэкономикалык жана финансылык конъюнктура	8
1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер.....	8
1.2. Финансы секторунун түзүмү.....	12
1.3. Финансы рынокторунун абалы.....	14
1.3.1. Валюта жана акча рыногунун абалы.....	14
1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы.....	15
1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу.....	16
II. Банк сектору	22
2.1. Негизги тенденциялар.....	22
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер.....	28
2.2.1. Кредиттик тобокелдиктер.....	28
2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги.....	35
2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги.....	39
2.2.4. Валюталык тобокелдик.....	39
2.2.5. Пайыздык тобокелдик.....	40
2.2.6. «Дуушарлануу» тобокелдиги.....	41
2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик.....	41
2.3. Банк секторун «кайтарым» стресс-тестирлөө.....	43
2.3.1. Кредиттик тобокелдикти «кайтарым» стресс-тестирлөө.....	43
2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигин «кайтарым» стресс-тестирлөө.....	44
2.3.3. Рыноктук тобокелдикти «кайтарым» стресс-тестирлөө.....	44
III. Банктык эмес финансы-кредит мекемелери (БФКМ)	46
3.1. Негизги тенденциялар.....	46
3.2. Банктык эмес финансы-кредит мекемелериндеги тобокелдиктер.....	49
3.3. БФКМ системасын стресс-тестирлөө.....	53
IV. Төлөм системалары	55
V. Финансы секторунун ишин жөнгө салууну өркүндөтүү	59
Кыргыз Республикасынын финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрү	61
Глоссарий жана кыскартуулардын тизмеси	62

КИРИШҮҮ

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы 2012-жылдан бери Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчетту жарыялап келет. Республиканын финансы системасынын туруктуулугуна жалпы баа берүү жөнүндө коомчулукка маалымдоо мына ушул отчеттун негизги максатынан болуп саналат.

Финансылык туруктуулук дегенден улам, финансылык тең салмаксыздык жана таасирлердин орун алышы шартында финансылык ортомчулук милдетин аткарууга өбөлгө түзгөн финансы мекемелеринин, финансы рынокторунун жана төлөм системаларынын жөнгө салынган жана үзгүлтүксүз ишин түшүнүүгө болот.

Жүргүзүлгөн мониторингдин жана финансылык туруктуулукка талдап-иликтөөлөрдүн натыйжалары, Улуттук банк тарабынан акча-кредит саясатынын негизги багыттарын иштеп чыгууда, банк ишин жөнгө салууда жана Кыргыз Республикасынын финансы-кредит мекемелерин өнүктүрүү стратегияларын иштеп чыгууда эске алынган.

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет, финансылык туруктуулук маселелерине кызыкдар болгон жактарга жана финансы рыногунун катышуучуларына багытталган.

Кыстырмалардын тизмеси

1-кыстырма. Турак жайга ээ болуу мүмкүнчүлүгү индекси.....	19
2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногундагы баанын өзгөрүүсүнүн банк секторуна таасирине талдап-иликтөөлөр.....	20
3-кыстырма. Коммерциялык банктардын кардарларына жүргүзүлгөн иликтөөлөрдүн жыйынтыктары.....	33
4-кыстырма. 2010–2014-жылдын 9 айы үчүн талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин «төмөндөтүлбөгөн» (туруктуу) деңгээлине баа берүү (депозиттердин «төмөндөтүлбөгөн» калдыктары).....	37
5-кыстырма. Концентрациялануу индексинин негизинде БФКМ системасынын ишине баа берүү.....	50
6-кыстырма. БФКМдин кредиттеринин пайыздык чендерине, өздүк наркына жана кирешелүүлүгүнө баа берүү.....	51

НЕГИЗГИ ТЫЯНАКТАР

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча макропруденциалдык талдап-иликтөөлөр, эконометрикалык модель түзүү, ошондой эле тике жана кайтарым стресс-тестирлөө натыйжалары, Кыргызстандын финансы сектору жетишерлик туруктуу деңгээлге ээ экендигин жана белгилүү бир тышкы таасирлерге финансылык жактан туруштук берүүгө жөндөмдүү экендигин көрсөтүүдө.

Макроэкономикалык тобокелдиктин сакталып турушунун, начар диверсификациялоонун жана Кыргыз Республикасынын экономикасынын тышкы факторлордон көз карандылыгынын алкагында, экономикалык өсүш басаңдагандыгы белгиленген. Казакстандан, Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдөн тышкы карыз алууларынын салыштырма салмагы жогорулагандыгына байланыштуу, банктардын 2013-жылга салыштырмалуу резидент эместер алдында милдеттенмелеринин көбөйгөндүгү байкалган (Кыргыз Республикасынын банктарынын резидент эместер алдында милдеттенмелеринин салыштырма салмагы 15 пайыздан 17,9 пайызга чейин көбөйгөн). Банктардын Россия Федерациясынын резиденттеринде жайгаштырылган активдеринин үлүшү 4,0 пайыздан 1,9 пайыз деңгээлине чейин кыскарган. Мында, банк сектору үчүн өлкөлүк тобокелдик, мурдагыдай эле, орточо деңгээлде сакталып турууда.

Региондо орун алып турган геосаясий жагдайларга байланыштуу тобокелдиктер, республикада макроэкономикалык чөйрөнүн потенциалдуу начарлашы, тактап айтканда Россия Федерациясынын резиденттери менен тышкы экономикалык иштерге байланыштуу республиканын банк кардарларынын финансылык абалынын начарлоо мүмкүнчүлүгү банк секторуна таасирин тийгизиши мүмкүн.

Отчеттук мезгил ичинде улуттук валютанын алмашуу курсунун өзгөрүлмөлүүлүгү Кыргыз Республикасынын банк секторунун туруктуулугуна олуттуу таасир тийгизген эмес. Макропруденциалдык талдап-иликтөөнүн жыйынтыктары, отчеттук мезгил ичиндеги улуттук валютанын нарксыздашы долларлашуу деңгээлинин жогорулоосунан тышкары, банк секторунун туруктуулугуна олуттуу таасир тийгизбегендигин тастыктоодо. Мында, өткөрүлгөн стресс-тесттер, айрым банктар карыз алуучулардын чет өлкө валютасындагы кредиттерин тейлөө мүмкүнчүлүгүнөн ажырашы ыктымалдыгынан улам, кыйыр валюта тобокелдигинен көз каранды экендигин көрсөтүүдө. Учурда орун алып турган тенденциялардын сакталып турушу кийинчерээк тобокелдиктин күчөшүнө алып келиши ыктымал.

Экономиканы кредиттөөнүн жигердүү өсүшүнүн алкагында Кыргыз Республикасынын банк секторунун финансылык туруктуулугу бир аз басаңдаганы белгиленген. Финансылык модель түзүүнүн жана кайтарым стресс-тестирлөөнүн жыйынтыктары, 2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча финансылык туруктуулук запасы 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда бир аз төмөндөгөндүгүн көрсөтүп турат, бул экономиканы кредиттөө көлөмүнүн кыйла өсүшүнө жана республиканын банк секторунда тобокелдик деңгээлинин жогорулашына байланыштуу болгон.

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча кыймылсыз мүлк рыногунда турак жайга баанын өсүш арымынын, ошондой эле банк секторунун ипотека жана курулушту кредиттөө арымынын басаңдагандыгы белгиленген. Коммерциялык банктарды стресс-тестирлөө жыйынтыктары, кыймылсыз мүлккө баа орточо алганда 28 пайызга чектүү деңгээлге чейин төмөндөгөн шартта, банк сектору туруштук бере алаарын көрсөткөн.

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын төлөм системасы, бүтүндөй алганда штаттык режимде иштеген, ал эми финансылык инфраструктурадагы системдик тобокелдиктер деңгээли орточо катары бааланган.

I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЬЮНКТУРА

1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер

Улуттук банк сакталып турган инфляциялык тобокелдиктерди эске алуу менен инфляцияны монетардык түзүүчүнү чектөөгө багытталган акча-кредит саясатын жүргүзгөн.

Ошону менен бирге эле, начар диверсификациялоого, ошондой эле экономиканын тышкы баа конъюктурасынан жана суроо-талаптан көз каранды экендигине байланыштуу макроэкономикалык тобокелдиктер сакталып турат.

Ички дүң өнүм¹

Жыл башында байкалган экономиканын өсүш арымынын басаңдоосу дале уланууда. 2014-жылдын тогуз айынын жыйынтыгы боюнча ички дүң өнүмдүн (ИДӨ) өсүшү 3,0 пайызды түзгөн (“Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканасын эске албаганда ИДӨ 2,7 пайызга өскөн), ошол эле учурда өткөн жылдын ушул эле мезгили ичинде ИДӨнүн өсүшү 8,9 пайызды (“Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканасын эске албаганда ИДӨ – 5,8 пайыз) түзгөн эле. ИДӨнүн өсүшүнө алгылыктуу салым кошкон кызмат көрсөтүү секторунун (1,3 пайыздык пункт), курулуштун (0,9 пайыздык пункт) жана өнөр жайынын (0,7 пайыздык пункт) эсебинен экономиканын өсүшү сакталып турууда.

2014-жылдын январь-сентябрь айларында өнөр жай продукциясы көлөмүнүн 2013-жылдагы тиешелүү мезгилге караганда 5,0 пайызга жогорулашы, пайдалуу кен байлыктарын өндүрүүдөн тышкары (-7,2 пайыз), бардык секторлордо өндүрүш көлөмүнүн өсүшү менен шартталган. Кайра иштетүү өнөр жайында олуттуу өсүш, иштетилген мунай заттарын (79,4 пайыз), тамак-аш азыктарын (суусундуктарды кошо алганда) жана тамеки заттарын (9,3 пайыз), негизги металлдарды жана даяр металл буюмдарды (7,3 пайыз) өндүрүү жагында байкалган.

Кароого алынган мезгил ичинде курулуш секторунда туруктуу жигердүүлүктүн өсүшү улангандыгы байкалган. Бул сектордо өсүш 14,3 пайызды түзгөн, мында ал негизинен, аткарылган курулуш иштери, имараттарда жана курулмаларда капиталдык жана утурумдук ремонт иштери көлөмүнүн көбөйүүсүнүн эсебинен түптөлгөн.

Соода чөйрөсүнүн 5,1 пайызга, маалымат жана байланыш чөйрөсүнүн 4,1 пайызга жогорулоосунун эсебинен, кызмат көрсөтүү чөйрөсүндө 2,7 пайыз деңгээлиндеги өсүш катталган.

Айыл чарбасында 2,2 пайызга төмөндөө байкалган, бул негизинен, 2014-жылы начар климаттык шарттардан улам, өсүмдүк өстүрүү багытынан алынган продукциялар көлөмүнүн кыскарышынан улам жүргөн.

¹ 2014-жылдын 9 айы үчүн ИДӨ боюнча маалыматтар алдын ала алынган маалымат болуп саналат.

1.1.1-таблица. Иштин айрым бир түрлөрүнүн ИДӨгө салымы пайыздар

	январь-сентябрь					
	2013-ж.			2014-ж.		
ИДӨ	Салыштырма салмагы, пайыздар	Өсүштүн арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пункттар	Салыштырма салмагы, пайыздар	Өсүштүн арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пункттар
	100,0	8,9	8,9	100,0	3,0	3,0
Айыл чарба, мергенчилик жана токой чарбасы	17,5	3,2	0,6	17,6	-2,2	-0,4
Өнөр жайы	13,8	25,0	3,5	13,0	5,0	0,7
<i>Пайдалуу кендерди казып алуу</i>	0,7	-1,2	-0,01	0,6	-7,2	-0,1
<i>Кайра иштетүү өндүрүшү (Кайра иштетүү өнөр жайы)</i>	11,0	34,9	3,6	10,3	5,4	0,6
<i>Электр энергиясы, газ, буу жана таза-ланган аба менен камсыздоо (жабдуу)</i>	2,0	-3,3	-0,1	1,8	7,2	0,1
<i>Суу менен камсыздоо, тазалоо, калдыктарды иштетүүчү жана кайра пайдалануучу чийки затты алуу</i>	0,2	10,9	0,03	0,2	7,0	0,01
Курулуш	6,6	16,9	1,0	7,3	14,3	0,9
Дүң жана чекене соода; автомобиль жана мотоциклдерди оңдоо	15,2	7,8	1,2	15,7	5,1	0,8
Транспорттук иш жана жүктөрдү сактоо	4,9	5,7	0,3	5,2	1,9	0,1
Маалымат жана байланыш	5,3	17,9	0,9	5,1	4,1	0,2
Жана башкалар	22,0	1,0	0,2	21,9	0,8	0,2
<i>Мейманканалар менен ресторандар</i>	1,4	12,3	0,2	1,5	7,5	0,1
<i>Финансылык ортомчулук жана камсыздандыруу</i>	0,5	4,2	0,02	0,4	-0,6	-0,003
<i>Кыймылсыз мүлк операциялары</i>	2,3	-0,5	-0,01	2,3	3,3	0,07
<i>Кесиптик, илимий жана техникалык иш</i>	1,6	-2,3	-0,04	1,8	0,6	0,01
<i>Администрациялык жана көмөкчү иштер</i>	0,4	-0,1	-0,0003	0,3	5,7	0,02
<i>Мамлекеттик башкаруу жана коргоонуу; милдеттүү социалдык камсыздандыруу</i>	5,3	-1,4	-0,1	5,6	-2,7	-0,2
<i>Билим берүү</i>	5,5	0,9	0,1	5,1	1,8	0,1
<i>Саламаттыкты сактоо жана калкты социалдык жактан тейлөө</i>	3,5	2,4	0,1	3,2	0,5	0,02
<i>Искусство, көңүл ачуу жана эс алуу</i>	0,6	0,7	0,004	0,6	2,4	0,01
<i>Тейлөө багытындагы башка иштер</i>	1,1	3,0	0,03	1,0	-0,7	-0,007
Продуктулардан таза (субсидиялар эсептен алынган) салыктар	14,6	8,9	1,2	14,3	3,0	0,4

Булагы: УСК

2014-жылдын баш жагынан тартып экономикалык өсүш арымынын басаңдоосу байкалган. Экономикада орун алган мындай тенденция өткөн жыл ичинде негизинен, “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканасында өндүрүш көлөмүнүн калыбына келиши, айыл чарбасында катталган терс өсүш арымдын жана 2014-жылы кызмат көрсөтүүнүн өсүш арымынын басаңдоосунун эсебинен шартталган.

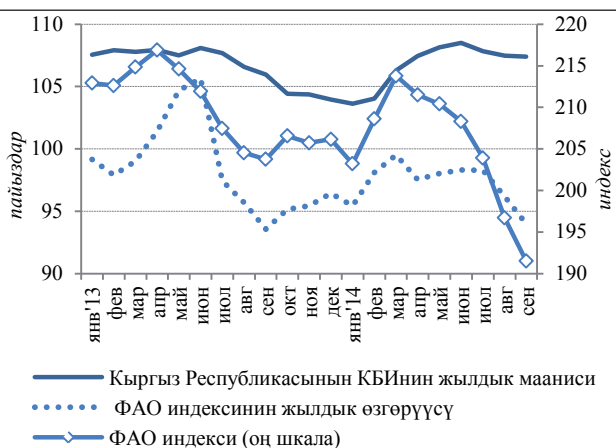
Экономиканын андан аркы өнүгүүсүнө ошондой эле, соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдө ишкердик жигердүүлүктүн басаңдоосу түрүндө тышкы жагдайдын начарлоосу таасир эткен. Акча которуунун өсүш арымынын күтүлүп жаткан басаңдоосу, экспорттоолуучу товарлар көлөмүнүн

кыскаруусу жана бул тенденциянын сакталып турушу 2014-жылы Кыргыз Республикасынын экономикасына төмөндөтүүчү таасирин тийгизген.

Инфляция

2014-жылдын январь-сентябрь айларында Кыргызстанда байкалган инфляциялык басым, тышкы жана ички факторлордун таасири астында келип чыккан. Жылдын баш жагында орун алган инфляциялык процесстердин күч алышы, эң башкысы, АКШ долларын бекемделишинен улам, тышкы кооптуу таасирлердин астында жүргөн, бул импорттолуучу товарлардын (кант, нан азыктары жана КММ) кымбатташына алып келген. 2014-жылдын 2-чейрегинде бүтүндөй республика боюнча орун алган сезондук факторлордун жана жаздын кеч келишинин алкагында, мөмө-жемишке жана нан азыктарына баа индексинин жогорулоосу белгиленген. Жылдын июль-сентябрь айлары ичинде инфляция, Россия өндүрүүчүлөрүнүн бааны жогорулатышынан улам КММга баанын өсүшүнүн, тарифтердин жогорулатылышынын жана АКШ долларынын бекемделишинин таасири астында түптөлгөн. 2014-жылдын январь-сентябрь айларынын жыйынтыгы боюнча (2014-жылдын сентябрь айы 2013-жылдын декабрь айына карата) инфляция 5,0 пайызды түзгөн (2013-жылдагы тиешелүү көрсөткүч 1,6 пайыз чегинде түптөлгөн эле). Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин (УСК) маалыматтары боюнча инфляциянын жылдык мааниси 2014-жылдын сентябрь айы ичинде 7,4 пайызды түзгөн, ал эми базалык инфляциянын жылдык мааниси 7,6 пайыз деңгээлинде түптөлгөн.

1.1.1-график. Кыргыз Республикасынын КБИ динамикасы жана ФАО индекси

Аба ырайы шарттарынан улам айрым өсүмдүктөргө баанын жогорулоо тенденциясы 2014-жылдын баш жагында дүйнөлүк азык-түлүк товарлары рыногунда баанын өсүшүн түптөгөн. Бирок, 2014-жылдын экинчи чейрегинен тартып жетиштүү запастардын жана 2014-2015-маркетиндик жылдарга дүйнөлүк өндүрүш көлөмүнө болжолдоолор жакшыргандыгынын алкагында, азык-түлүк товарларынын негизги түрлөрүнө котировкалардын төмөндөгөндүгү байкалган. ФАОнун азык-түлүккө баа индексинин орточо мааниси 2014-жылдын январь-сентябрь айларында 205,3 пунктту түзгөн, бул 2013-жылдын тиешелүү мезгилиндеги көрсөткүчтөн 2,7 пайызга төмөн. Эл аралык

баанын өзгөрүү тенденциясын жана өлкөбүздө инфляцияны чагылдырган ФАО индексинин ар тараптуу динамикасы, эң башкысы, аба ырайынын начар болушунан улам айыл чарба өндүрүш көлөмүнүн төмөндөшү жана сомдун нарксызданышы ички бааларга таасири менен шартталган.

Мамлекеттик бюджет

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгынын маалыматтарына ылайык 2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча мамлекеттик бюджет профицити 1,4 млрд. сомду же ИДӨгө² карата 0,5 пайызды түзгөн (2013-жылдын январь-сентябрь айларынын жыйынтыгы боюнча бюджет 10,4 млн. сом же ИДӨгө карата 0,004 пайыз тартыштык

² 2013-жыл үчүн республикалык бюджетти аткаруу тууралуу отчетко аудиттин жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасынын сунуш-көрсөтмөлөрүнө ылайык, Финансы министрлиги тарабынан кайра кредиттелген каражаттар бөлүгүндө МИПтин эсебине өзгөртүүлөр киргизилген, алар 2013-жылдын сентябрынан баштап чыгаша катары эмес, финансылык активдер катары эсепке алына баштаган жана алар тиешелүү негизде бюджет тартыштыгын жабуу булактарында чагылдырылат (булагы: Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын 2013-жылга республикалык бюджетти жана 2014-2015-жылдарга болжолдоолор жөнүндө” мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” мыйзам долбоору жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтом долбооруна карата маалымдама-негиздеме).

менен аткарылган эле). Бюджетти жалпы каржылоо толугу менен тышкы булактардын эсебинен 15,2 млрд. сом өлчөмүндө ишке ашырылган, ошол эле учурда ички булактар боюнча 3,5 млрд. сом өлчөмүндөгү терс сальдо түптөлгөн.

Эсептөөдө салыштырмалуу ыкманы колдонуу 2014-жылдын январь-сентябрь айларында бюджеттин кирешелер жана чыгашалар бөлүктөрү ортосунда олуттуу ажырым бар экендигин көрсөткөн, ал Улуттук банктын баа берүүсү боюнча 9,3 млрд. сомду же ИДӨгө карата 3,5 пайызды түзгөн. Мында, салыктык түшүүлөрдүн бир бөлүгүнүн түшпөй калышы салыктык эмес түшүүлөр жана расмий трансферттер боюнча өсүштүн эсебинен компенсацияланган, бул бюджеттин киреше бөлүгү боюнча планды толугу менен аткарууга мүмкүндүк берген.

Макроэкономикалык тобокелдиктер

Мурдагыдай эле, ИДӨ түзүмүндө олуттуу үлүштү “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканалары ээлөөдө. Ушуну менен бирге эле, тышкы факторлор да өлкөнүн экономикалык өсүш динамикасына кыйла таасир тийгизүүдө.

Соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө экономикалык өсүш арымынын басаңдашы байкалган. Мунайга баанын төмөндөөсү жана Россиядан капиталдын агылып чыгуу көлөмүнүн жогорулоосу боюнча кооптонуулар, Россия менен батыш өлкөлөрү ортосунда геосаясий мамилелер курчугандан кийин күч алган. АКШнын сандык жеңилдетүү программасынын токтотулушу көптөгөн өлкөлөрдүн улуттук валютасынын туруктуулугуна таасир тийгизүүдө. Кыргызстан экономикасынын импорттон көз карандылыгын эске алганда, дүйнөлүк валюта рынокторунда жана негизги соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдө АКШ доллары курсунун динамикасы республикада айрым бир инфляциялык тобокелдиктерди жаратууда.

Өлкөнүн дүйнөлүк азык-түлүк рыноктору конъюнктурасынан жогору көз карандылыгы сакталууда, бул ички экономиканын туруштук берүү мүмкүнчүлүгүн начарлатып, өлкө ичинде баа туруктуулугу үчүн тобокелдиктерди жаратууда. Учурда дүйнөлүк азык-түлүк рыноктору туруктуу болгондугуна карабастан, ыңгайсыз аба ырайы шарттары жана дүйнөнүн айрым региондорунда жүрүп жаткан кагылышуулардын күч алышы, айыл чарба продукцияларын өндүрүүгө жана бүтүндөй азык-түлүккө, чийки затка дүйнөлүк баага терс таасирин тийгизиши ыктымал, бул келечекте ички бааларга түздөн-түз таасирин тийгизет.

Мындан тышкары, Кыргыз Республикасында инфляциялык процесстер ички монетардык эмес факторлордун (коммуналдык кызматтарга тарифтерди бара-бара жогорулатуу, калктын Бажы бирлигине кирүүдөн инфляциялык күтүүлөрү, ошондой эле өтүп жаткан жыл ичинде аба ырайынын алгылыксыз шарттары) таасирине жараша болот.

Мамлекеттик бюджеттин бардык кирешелеринин жарымынан көбү башка өлкөлөр менен тышкы соода жүргүзүүдөн түздөн-түз көз каранды болгон, тышкы экономикалык ишкердиктен салык алуунун эсебинен камсыздалат. Соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөр менен соода жүргүзүү шарттарын өзгөртүү, бюджеттин киреше бөлүгүн түзүү жагында тобокелдиктин жогорулашына, инфляциялык басымга жана баанын өсүшүнө алып келиши ыктымал.

2014-2015-жылдары бюджет тартыштыгы, негизинен тышкы түшүүлөрдүн эсебинен каржылоого алынышы күтүлүүдө.

1.2. Финансы секторунун түзүмү

Кыргызстандын финансы секторунун институционалдык түзүмүн коммерциялык банктар жана башка финансылык компаниялар (банктык эмес финансы-кредит мекемелери, камсыздандыруу компаниялары, инвестициялык жана пенсиондук фонддор, фондулук биржалар) түзөт.

1.2.1-таблица. Финансы секторунун институционалдык түзүмү (финансылык институттардын саны)

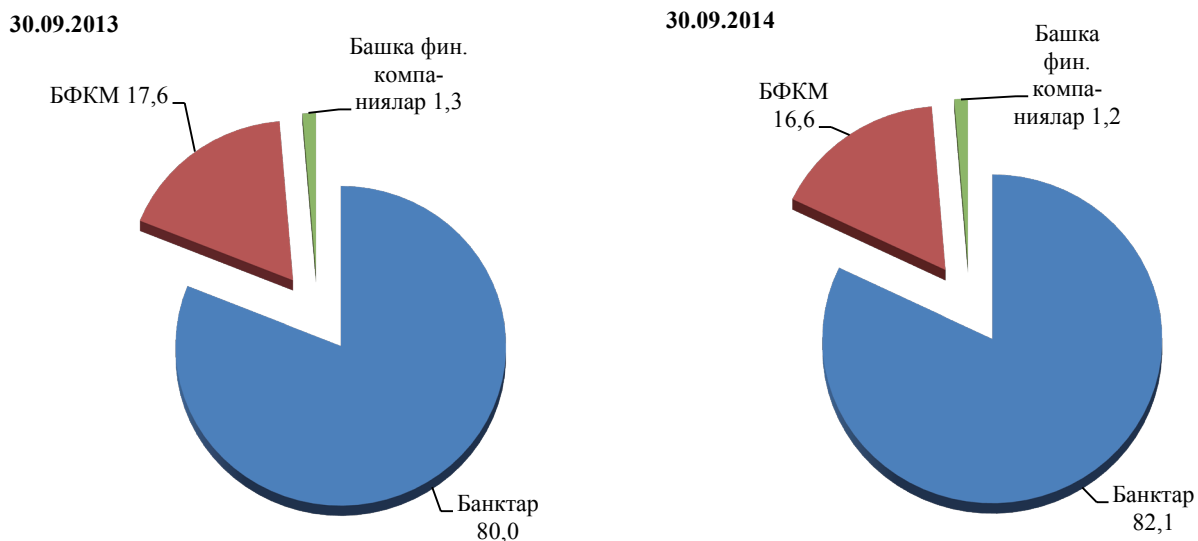
Финансы институттары	2009	2010	2011	2012	2013	30.09.2014
Коммерциялык банктар	22	22	22	23	24	24
Башка финансылык компаниялар, анын ичинде:	1234	936	958	837	794	726
<i>Банктык эмес финансы-кредит мекемелери (БФКМ), анын ичинде:</i>	1203	906	931	810	765	697
Микрофинансылык уюмдар, анын ичинде:	359	397	454	320	277	225
микрокредиттик компаниялар	226	266	340	242	208	164
микрокредиттик агенттиктер	129	127	110	74	65	57
микрофинансылык компаниялар	4	4	4	4	4	4
«БРАФ» ЖЧКсы	1	1	-	-	-	-
Өнүктүрүү фонду ЖАК	1	-	-	-	-	-
«КСФК» ААКсы	1	1	1	1	1	1
Кредиттик союздар	238	217	197	183	153	139
Алмашуу бюролору	372	290	279	306	334	332
Камсыздандыруу компаниялары	19	19	16	16	18	18
Инвестициялык фонддор	6	6	8	8	8	8
Фондулук биржалар	3	2	1	1	1	1
Пенсиялык фонддор	3	3	2	2	2	2

Булагы: Улуттук банк, УСК

2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча финансы секторунун абалы 2013-жылдагы ушул эле көрсөткүчкө салыштырмалуу 27,5 млрд. сомго көбөйүү менен 157,3 млрд. сомду түзгөн.

Финансы секторунун чогуу алгандагы активдериндеги банк секторунун үлүшү 82,1 пайыз чегинде түптөлгөн. БФКМдердин жана башка финансылык компаниялардын үлүшүнө, тиешелүүлүгүнө жараша 16,6 пайыз жана 1,2 пайыз туура келген (1.2.1-график).

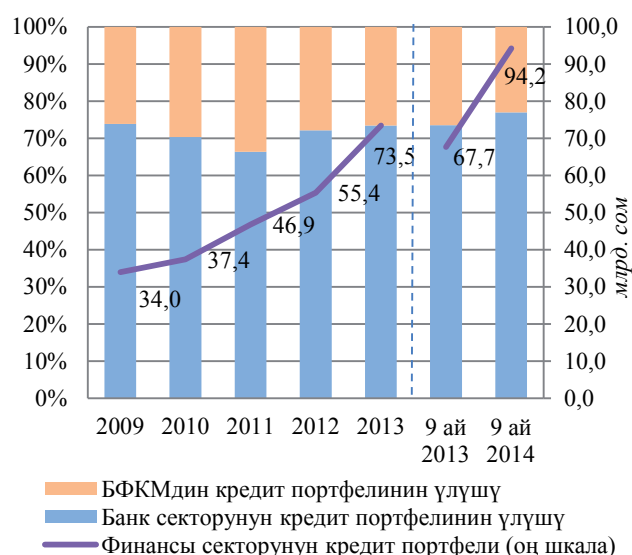
1.2.1-график. Кыргызстандын финансы секторунун активдеринин институционалдык түзүмү пайыздар

Булагы: Улуттук банк

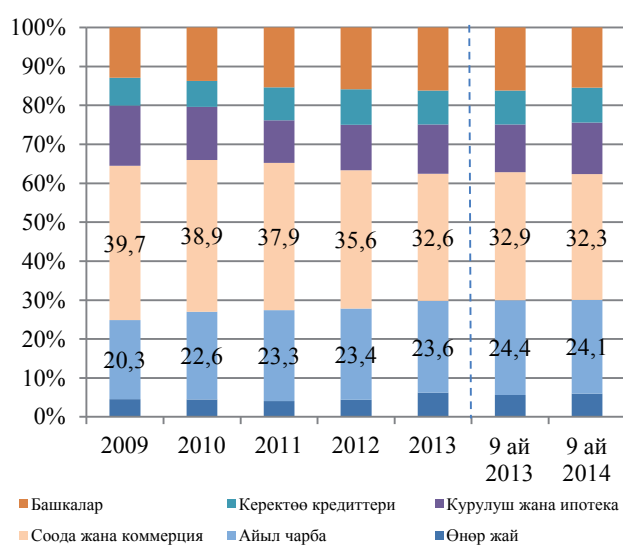
Банктардын жана БФКМдердин чогуу алгандагы кредит портфели 2014-жылдын 9 айы ичинде 2013-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 39,1 пайызга жогорулоо менен 94,2 млрд. сомду түзгөн. Финансы секторунун кредит портфелиндеги банктардын кредиттеринин үлүшү 3,4 пайыздык пунктка өсүп, 2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча 77,0 пайыз чегинде катталган (1.2.2-график).

1.2.2-график. Кредит портфелинин түзүмү

Булагы: Улуттук банк

1.2.3-график. Кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

Финансы секторунун кредит портфелинин тармактык түзүмүндө мурдагыдай эле, соода тармагына (банктар) жана айыл чарбасына (БФКМдер) концентрациялануу белгиленген. Отчеттук мезгилдин акырына жогоруда белгиленген экономика тармактарында финансы секторунун кредит портфелинин чогуу алгандагы үлүшү, сунушталган кредиттердин жалпы көлөмүнүн 56,4 пайызын же 53,4 млрд. сомду түзгөн (1.2.3-график).

1.3. Финансы рынокторунун абалы

Ички валюта рыногундагы жагдай өзгөрүүгө дуушар болуп турган. Алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүн текшилөө максатында Улуттук банк интервенцияларды жүргүзгөн.

Коммерциялык банктардын үстөк камдарынын орточо күндүк көрсөткүчүнүн төмөндөшүнүн алкагында банктар аралык карыз алышуу рыногунун жигердүүлүгү жогорулаган катары мүнөздөлгөн. Бүтүндөй алганда, ликвиддүү каражаттардын коммерциялык банктар ортосунда бөлүштүрүлүшүн камсыз кылуу менен банктар аралык рынок туруктуу иштеген.

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан эмитирленген мамлекеттик казына векселдери жана облигациялары түрүндө сунушталган баалуу кагаздар рыногу ар тараптуу өзгөргөн.

1.3.1. Валюта жана акча рыногунун абалы

Валюта рыногу

2014-жылдын тогуз айы ичинде Кыргыз Республикасынын валюта рыногунда АКШ доллары курсунун жогорулоосу белгиленген, буга ички сыяктуу эле, тышкы факторлор да түрткү берген. Ички факторлор катары чет өлкө валютасына суроо-талаптын жогорулоосу, экспорттун өсүш арымынын жана акча которуулардын агылып кирүүсүнүн басандоосу болгон. Ал эми тышкы факторлор катары АКШ долларын бекемдөө, Россия (негизги соода боюнча өнөктөш өлкө) экономикасынын өсүш арымынын басандашы, орус рублинин жана казак тенгесинин алмашуу курсунун кыйла өзгөрүшү болгон.

Кароого алынган мезгилдин жыйынтыгы боюнча АКШ долларынын расмий курсу жыл башынан тартып 10,7 пайызга, 1 АКШ доллары үчүн 49,1894 сомдон 54,5202 сомго чейин жогорулаган.

Отчеттук мезгил ичинде тышкы таасирлер жана алып-сатарлык басым Улуттук банк тарабынан жүргүзүлгөн интервенциялар жана чаралар менен компенсацияланган, ал улуттук валютанын алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүн чектөөгө мүмкүндүк берген.

Чет өлкө валютасынын негизги булактары катары, мурдагыдай эле, экспортко тиешелүү операциялар жана өлкөгө келип түшкөн акча которуулар саналат, ал эми тышкы соода да мурдагыдай эле, АКШ долларында жүргүзүлүүдө.

Кароого алынган мезгил ичинде АКШ долларынын алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүн кыскартуу максатында Улуттук банк, 311,4 млн. АКШ долларына чет өлкө валютасын сатуу жана 20,5 млн. долларына чет өлкө валютасын сатып алуу боюнча валюталык интервенцияларды жүргүзгөн. Банктардын ички валюта рыногунда ишке ашырган чет өлкө валютасын сатып алуу-сатуу боюнча операцияларынын көлөмү өткөн жылдагы ушул эле көрсөткүчкө салыштырмалуу 57,7 пайызга көбөйүү менен 420,6 млрд. сом эквивалентин түзгөн.

Ички рынокто сыяктуу эле, банк-резидент эместер менен ишке ашырылган своп-операциялардын жалпы көлөмү 2013-жылдагы ушул эле көрсөткүчкө салыштырмалуу 4,7 эсеге жогорулоо менен 10,8 млрд. сом эквивалентин түзгөн.

Акча рыногу

Банктар аралык карыз алышуулар рыногундагы жагдай, 2013-жылдагы тиешелүү мезгилге салыштырмалуу коммерциялык банктардын үстөк ликвиддүүлүгүнүн орточо күндүк көрсөткүч көлөмүнүн 1,1 млрд сомго чейин төмөндөшүнүн алкагында, репо шарттарында кредит алуу жагында жигердүүлүгү жогорулаган катары мүнөздөлгөн. Акча-кредит саясатын жүргүзүүнүн

негизи өзгөртүлгөндүгүнө байланыштуу, банктар аралык кредиттик ресурстар рыногунда коммерциялык банктардын жигердүүлүгү арткан. Ликвиддүүлүккө суроо-талап негизинен, банк секторунда үстөк камдардын рынок катышуучулары ортосунда бирдей эмес бөлүштүрүлүшү менен шартталган. Бүтүндөй алганда рынок туруктуу иштеп, банктар аралык операцияларды ишке ашыруунун эсебинен ликвиддүү каражаттардын коммерциялык банктар ортосунда кайрадан бөлүштүрүлүшүн камсыз кылган.

2014-жылдын январь-сентябрь айларында банктар аралык кредит рыногунда жүзөгө ашырылган бүтүмдөрдүн жалпы көлөмү 2013-жылдын ушул эле көрсөткүчүнө салыштырмалуу 5 эсе көбөйүп, 39,3 млрд. сом чегинде катталган. Ишке ашырылган операциялардын негизги бөлүгү мурдагыдай эле, репо бүтүмдөрүнө туура келген. Ушуну менен бирге эле, стандарттуу кредиттик шарттарда келишилген улуттук валютадагы бүтүмдөр көлөмү азайган (443,4 млрд. сомго чейин).

Улуттук банк акча-кредит саясаты инструменттерин өркүндөтүү ишин уланткан, ликвиддүүлүктү тескөө, так айтканда “овернайт” депозиттери сыяктуу кошумча инструменттер колдонууга киргизилген.

Кароого алынган мезгил ичинде коммерциялык банктар тарабынан “овернайт” кредиттерине суроо-талап кыйла жогорулагандыгы байкалган. Улуттук валютадагы кыска мөөнөттүү ликвиддүүлүктү колдоого багытталган мындай кредиттердин көлөмү 2013-жылдагы ушул эле көрсөткүчкө салыштырганда 6,6 эсеге, 51,0 млрд. сомго чейин өскөн (бир мезгил ичинде орточо салмактанып алынган чен – 8,5 пайыз).

Ички рынокто банктар аралык кредиттик ресурстарды сунуштоодон тышкары айрым банктар банк-резидент эместер менен операцияларды жүргүзгөн. Кароого алынган мезгил ичинде банк-резидент эместер менен келишилген бүтүмдөрдүн жалпы көлөмү 2 эсеге чейин, 15,7 млрд. сом эквивалентине өскөн (2013-жылы – 7,7 млрд. сом)

1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан эмитирленген мамлекеттик казына векселдери жана облигациялары түрүндө сунушталган баалуу кагаздар рыногу, көлөмү жана кирешелүүлүк көрсөткүчү боюнча ар тараптуу өзгөргөн.

Мамлекеттик казына векселдери рыногу жүгүртүү мөөнөтү 3, 6 жана 12 айлык баалуу кагаздардан турган, жалпы сунуштоо көлөмү 4,1 млрд. сомго чейин (-10,4 пайыз) төмөндөгөн, рыноктун ушул сегменти боюнча сатуулар да 2,3 млрд. сомго чейин азайган (-48,3 пайыз). Жыйынтыгында, бул баалуу кагаздар боюнча орточо алынган кирешелүүлүк 0,4 пайыздык пунктка, 8,9 пайызга чейин жогорулаган.

Кароого алынган мезгил ичинде эки жана беш жылдык мамлекеттик казына облигациялары (МКО) чыгарылган. МКО эмиссиясынын жалпы көлөмү 2013-жылдагы ушул эле көрсөткүчө салыштырганда 2,4 эсеге көбөйүү менен 3,3 млрд. сом чегинде түптөлгөн. Алсак, жалпы орточо алынган кирешелүүлүк 14,2 пайызга чейин төмөндөгөн.

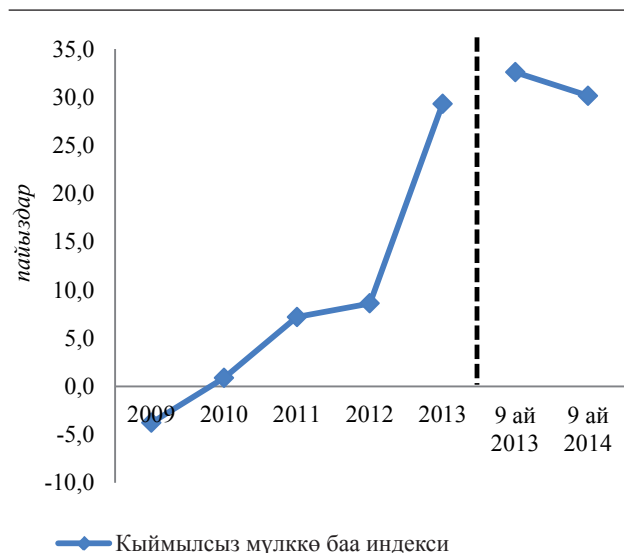
1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу

Кыймылсыз мүлк рыногунда баа индексинин³ өсүш арымынын басаңдоосу, анын ичинде өздүк турак үйлөргө (60,8 пайыздык пунктка) жана турак жайларга (12,5 пайыздык пунктка) баанын өсүш арымынын басаңдашы белгиленген.

Кыймылсыз мүлккө баанын өсүп жатышы, калктын кыймылсыз мүлк менен камсыздалышы жагдайынын начарлагандыгын мүнөздөө менен турак жай индексинин начарлашына таасирин тийгизген.

Финансы сектору үчүн кыймылсыз мүлк рыногу тарабынан келтирилип жаткан тобокелдиктер орточо деңгээлде сакталып турууда, бул ипотекалык кредиттөөнүн анчалык өнүккөндүгү менен шартталган⁴.

1.4.1-график. Турак жай рыногунда баа индексинин өсүш арымы

Кыргызстанда 2014-жылдын тогуз айынын жыйынтыгы боюнча 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда турак жайга баа индексинин өсүш арымынын төмөндөгөндүгү байкалган (1.4.1-график).

Булагы: КР МКК

2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча Бишкек жана Ош шаарларында турак жайлардын 1 чарчы метринин орточо баасынын өсүш арымы өткөн жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда, тиешелүүлүгүнө жараша 14,9 жана 29,3 пайызды түзгөн (1.4.2-график). Бишкек жана Ош шаарларында жеке турак үйлөрдүн 1 чарчы метринин орточо баасы, тиешелүүлүгүнө жараша 8,5 жана 63,9 пайызга өскөн (1.4.3-график).

³ Кыймылсыз мүлккө баа индексин түзүүдө Ласпейрес индексинин ыкмасы колдонулган. Негизинен Ласпейрестин индекси төмөнкүчө аныкталат:

$$L = \left(\frac{\sum_{i=1}^K Q_{oi} P_{ti}}{\sum_{i=1}^K Q_{oi} P_{oi}} \right) * 100,$$

мында K = кыймылсыз мүлк түрлөрүнүн саны;

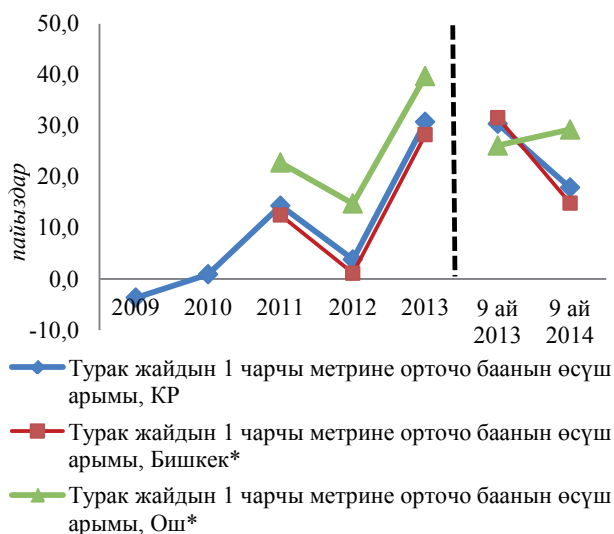
Q_{oi} = i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин базистик мезгил ичиндеги саны;

P_{oi} = i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин базистик мезгил ичиндеги баасы;

P_{ti} = i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин базистик мезгил ичиндеги баасы.

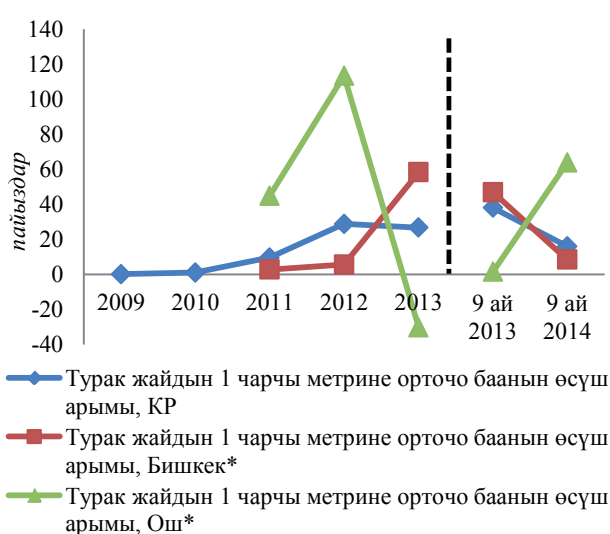
⁴ Кыргызстандын шарттарында учурда, кыймылсыз мүлккө менчик укугу күрөө катары сунушталган узак мөөнөттүү кредитти ипотекалык кредит катары түшүнүү зарыл.

1.4.2-график. Батирге баанын өзгөрүү динамикасы

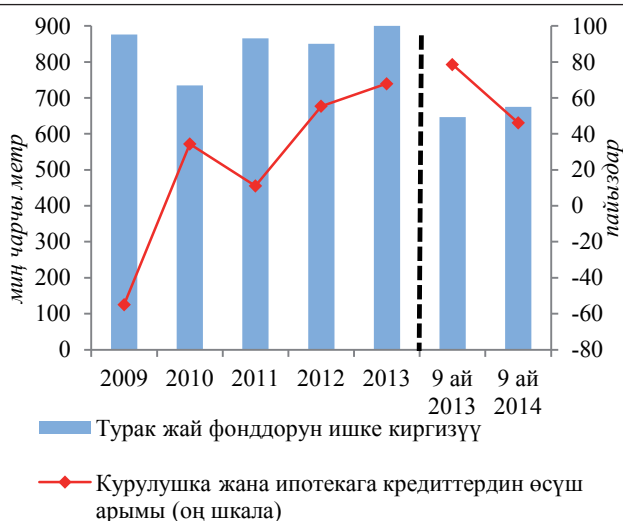
Булагы: УСК жана МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
* Бишкек жана Ош шаарлары боюнча 2010-жылга чейин маалыматтар жок

1.4.3-график. Жеке турак үйлөргө баанын өзгөрүү динамикасы

Булагы: УСК жана МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
* Бишкек жана Ош шаарлары боюнча 2010-жылга чейин маалыматтар жок

1.4.4-график. Турак жайды пайдаланууга берүү менен курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин динамикасы

Булагы: МКК, УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
Эскертүү: бир мезгил ичиндеги маалыматтар

1.4.1-таблица. Пайдаланууга берилген турак жай аянтынын географиялык түзүмү

	2013-жылдын сентябрь айы		2014-жылдын сентябрь айы	
	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %"	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %"
Бишкек шаары жана Чүй областы	309,5	47,9	253,0	37,5
Ош шаары жана Ош областы	157,5	24,4	137,1	20,3
КРнын башка областтары	179,8	27,8	285,4	42,3
Бардыгы болуп	646,8	100	675,5	100

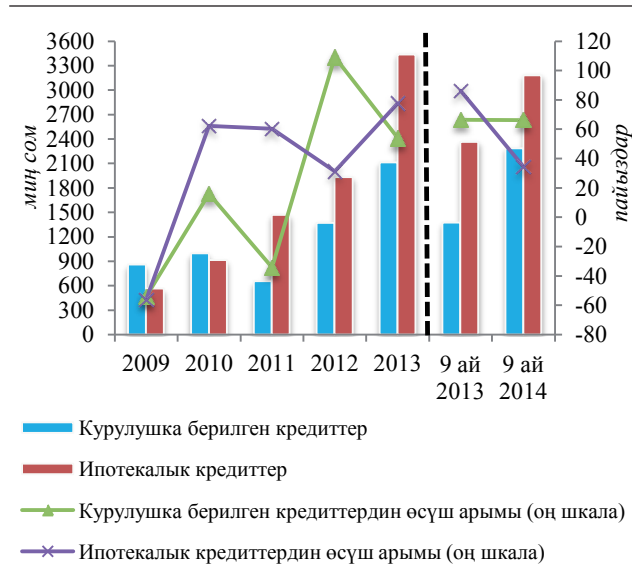
Булагы: УСК

2014-жылдын тогуз айынын жыйынтыгы боюнча турак жай фондун колдонууга киргизүүнүн чогуу алгандагы көрсөткүчүнүн жогорулоосу, 2013-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырмалуу 4,4 пайызды түзгөн (1.4.4-график).

Эксплуатацияга берилген турак жайдын негизги үлүшү Бишкек шаарына, Чүй областына, ошондой эле Ош шаарына жана Ош областына туура келет (1.4.1-таблица).

Отчеттук мезгил ичинде ипотекалык кредиттердин жана курулушту каржылоого берилген кредиттердин көлөмү 2013-жылдагы тиешелүү мезгилге салыштырганда, тиешелүүлүгүнө жараша 34,4 жана 66,3 пайызга өсүп, 5,5 млрд. сом көлөмүндө түптөлгөн (1.4.5-график).

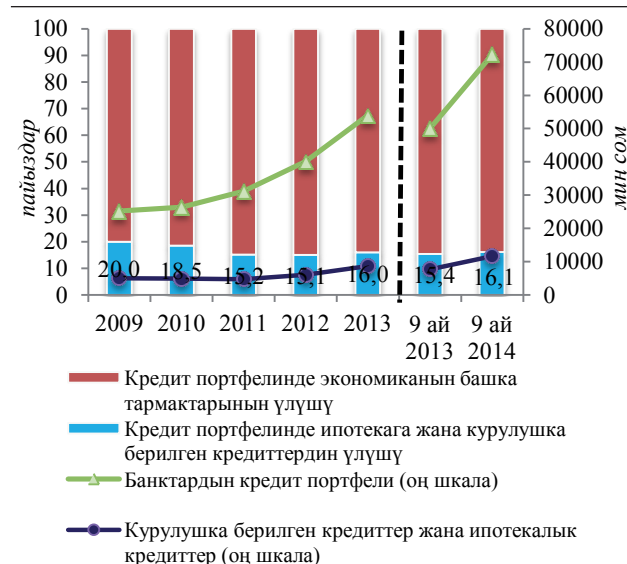
1.4.5-график. Курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин көлөмү

Булагы: Улуттук банк

Эскертүү: бир мезгил ичиндеги маалыматтар

График 1.4.6. Коммерциялык банктардын кредит портфелинде курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү

Булагы: Улуттук банк

Эскертүү: бир мезгил ичиндеги маалыматтар

2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча ипотекага жана курулушка кредиттердин чогуу алгандагы көлөмү 2013-жылдын ушул эле мезгилине караганда 51,0 пайызга өсүп, 11,7 млрд. сомду же коммерциялык банктардын чогуу алгандагы кредит портфелинин 16,1 пайызын түзгөн (2013-жылдагы тиешелүү мезгилге салыштырганда 0,7 пайыздык пунктка көбөйүү) (1.4.6-график).

1.4.7-график. Ипотекага жана курулушту каржылоого классификацияланган кредиттердин динамикасы

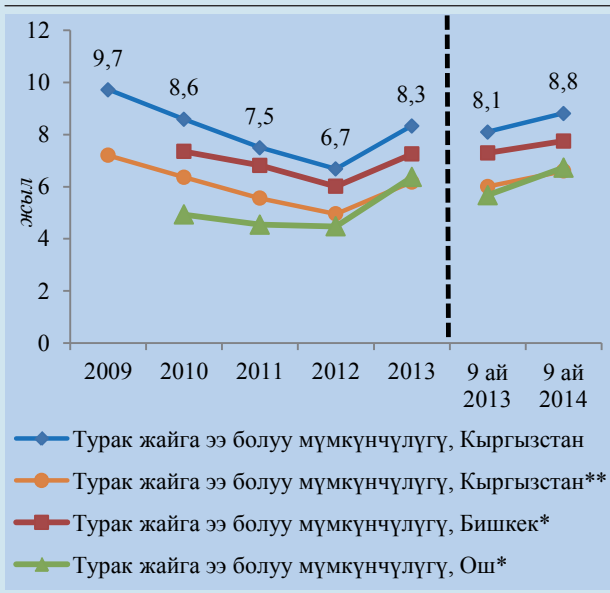
Булагы: Улуттук банк

2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча проблемалуу ипотекалык кредиттердин жана курулушка кредиттердин чогуу алгандагы көлөмүнүн классификацияланган кредиттеринин жалпы көлөмүндөгү үлүшү өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 0,9 пайыздык пунктка көбөйүп, 24,0 пайызды же 730,0 млн. сомду түзгөн (6,8 млн. сомго көбөйүү) (1.4.7-график).

1-кыстырма. Турак жайга ээ болуу мүмкүнчүлүгү индекси

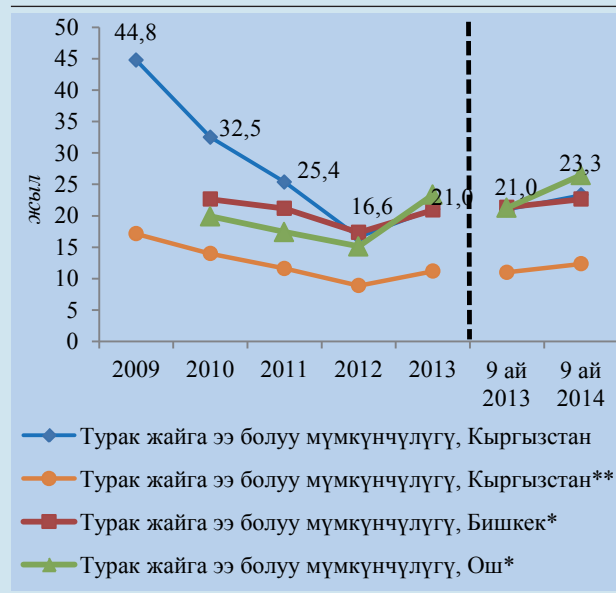
2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында турак жайга ээ болуу мүмкүнчүлүгү 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда бир аз начарлаган (индекс мааниси 0,7 жылга өскөн). Бул кыймылсыз мүлккө баанын өсүш арымынын орточо эмгек акынын өсүш арымынан артышы менен шартталган (1.4.8-график).

1.4.8-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске албаганда, турак жайга ээ болуу мүмкүнчүлүгү индекси

Булагы: УСК, МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
 * Бишкек жана Ош шаарлары боюнча 2010-жылга чейин маалымат жок
 ** катталбаган кирешелерди эске алуу менен

1.4.9-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске алганда, турак жайга ээ болуу мүмкүнчүлүгү индекси

Булагы: УСК, МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
 * Бишкек жана Ош шаарлары боюнча 2010-жылга чейин маалымат жок
 ** катталбаган кирешелерди эске алуу менен

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча Кыргызстанда 54 чарчы метр аянтындагы турак жай сатып алуу үчүн 8 жыл 8 ай бою эмгек акыны топтоо зарыл (катталбаган кирешени эске алганда⁵ – 6 жыл 6 ай).

Отчеттук мезгилдин акырына карата Кыргызстанда 14875,1 сом минималдуу керектөө бюджетине ээ үй-бүлөгө (үй-бүлөнүн чогуу алгандагы кирешесинин 62,2 пайызы) турак жай сатып алуу үчүн 23,3 жыл талап кылынат (катталбаган кирешени эске алганда – 12,3 жыл) (1.4.9-график).

⁵ Кыргыз Республикасындагы көмүскө экономикага иликтөөлөрдү жүргүзүү боюнча жумушчу топтун корутундусуна ылайык, калктын көмүскө кирешелеринин деңгээли эмгек акы фондусунда 35 пайызга жакынды түзгөн. Бул изилдөө “Инвестициялык тегерек стол” коомдук фондусу тарабынан жүргүзүлгөн. Бишкек, 2012-жылдын декабрь айы.

2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногундагы баанын өзгөрүүсүнүн банк секторуна таасирине талдап-иликтөөлөр⁶

2014-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча банктардын кредит портфелиндеги күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк менен камсыздалган кредиттеринин салыштырма салмагы жалпы көлөмүнүн 91,7 пайызын түзгөн.

Банк секторуна карата кредиттик тобокелдиктер, күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн наркы кредит боюнча төлөө калдыгынан төмөн бааланган шартта, карыз алуучу карыздын ордун жабуудан баш тарткандыгы менен шартталган.

Стресс-тестирлөө, орду жабылбаган кредиттерден улам мүмкүн болуучу жоготууларга баа берүүгө жана кыймылсыз мүлккө баанын өзгөрүүсүнөн кыйла көз каранды банктарды аныктоого багытталган.

Банктардын күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк менен камсыздалган кредиттери, кредит боюнча төлөө калдыгынын кредиттин жалпы көлөмүнө карата чоңдугуна жараша 5 топко бөлүнгөн (1.4.1-схема).

1.4.1-схема. Банктардын 2014-жылдын 30-июнуна карата күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк менен камсыздалган кредиттери

Кредит боюнча төлөө калдыгы ⁷						Жыйынтыгында
Кредиттин жалпы көлөмү ⁸	20% аз	20 - 40%	40 - 60%	60 - 80%	80% жогору	
Кредит боюнча төлөө калдыгы, млн. сом	955,1	4 048,5	11 205,4	21 873,8	29 490,4	67 573,2
Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн жалпы көлөмү, млн. сом	7 487,4	14 808,7	24 954,4	36 369,4	40 353,9	123 973,7

⁶ Стресс-тестирлөө, коммерциялык банктар тарабынан 2014-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча сурамжылоонун негизинде сунуштаган маалыматтарынын негизинде жүргүзүлгөн.

⁷ 2014-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча калган кредиттин негизги суммасын жана пайыздарды камтыйт.

⁸ Кредиттин суммасында берилген кредиттин суммасы жана кредиттин бүтүндөй мөөнөтүнө чегерилген пайыздар камтылат.

1.4.2-схемада кароого алынган стресс-тестирлөө сценарийлеринин жыйынтыгы берилген:

1.4.2-схема. Банк секторунун кредиттик тобокелдигине стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы

	<u>Банк сектору</u>	<u>Ири банктар</u>	<u>Оор абалга туш болгон банктар</u>
<p>1) «Терс» сценарий Кыймылсыз мүлккө баа</p> <p>↓</p> <p>жыл ичинде 40 пайызга</p>	Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк көлөмүнүн кыскарышы кредит боюнча төлөө калдыгынын суммасынан <u>5,3 млрд. сомго төмөн</u>	Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк көлөмүнүн кыскарышы кредит боюнча төлөө калдыгынын суммасынан <u>1,0 млрд. сомго төмөн</u>	«ири» тобунан 1 банкты кошо алганда 7 банк
<p>2) «Мурдатан калыптанган» сценарий* Кыймылсыз мүлккө баа</p> <p>↓</p> <p>жыл ичинде 23 пайызга</p>	Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк көлөмүнүн кыскарышы кредит боюнча төлөө калдыгынын суммасынан <u>1,0 млрд. сомго төмөн</u>	-----	3 банк
<p>3) «Альтернативалуу» сценарий 2 жыл ичинде кыймылсыз мүлккө баа</p> <p>↓</p> <p>40 пайызга (жылына 20 пайызга)</p>	Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк көлөмүнүн кыскарышы кредит боюнча төлөө калдыгынын суммасынан <u>1,6 млрд. сомго төмөн</u>	-----	5 банк

* Кыргызстанда 2008-жыл жыйынтыгы боюнча кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшү 23 пайызды түзгөн.

Стресс-тестке кошумча, банктар боюнча орточо алганда кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшү эсептелинген, мында банктар чыгым тарта баштайт, ал 2014-жылдын 30-июлуна карата абал боюнча 28 пайызды түзгөн. Ири банктар үчүн кыймылсыз мүлккө баалардын төмөндөшүнүн чектүү деңгээли 35 пайызды түзгөн.

3 банк кыйла оор абалга туш болушу мүмкүн катары саналат, алар кыймылсыз мүлккө баа 18-21 пайызга төмөндөгөн шартта чыгым тартат.

1.4.3-схема. Жүргүзүлгөн стресс-тесттин жыйынтыктарын 2013-жылдын 1-февралына карата абал боюнча стресс-тесттерге салыштырып талдап-иликтөөлөр

	<u>2014-жылдын 30-июлуна карата абал боюнча стресс-тест:</u>	<u>2013-жылдын 1-февралына карата абал боюнча стресс-тест:</u>
Банк сектору:	1-сценарий: - 5,3 млрд. сом; 2-сценарий: - 1,0 млрд. сом; 3-сценарий: - 1,6 млрд. сом	1-сценарий: - 5,5 млрд. сом; 2-сценарий: - ----- 3-сценарий: - 2 млрд. сом
Ири банктар:	1-сценарий: - 1,0 млрд. сом 2 жана 3-сценарийлер: ----- <u>Оор абалга туш болушу мүмкүн банктар: 1 банк</u>	1-сценарий: - 3,9 млрд. сом 2 жана 3-сценарийлер: ----- <u>Оор абалга туш болушу мүмкүн банктар: 1 банк</u>
Айрым банктар:	<u>Кыйла оор абалга туш болушу мүмкүн банктар: 3 банк;</u> <u>Оор абалга туш болушу мүмкүн банктар: «ири» банктар тобунан 1 банкты кошо алганда, 4 банк</u>	<u>Кыйла оор абалга туш болушу мүмкүн банктар: 2 банк;</u> <u>Оор абалга туш болушу мүмкүн банктар: «ири» банктар тобунан 1 банкты кошо алганда, 3 банк</u>
банк сектору үчүн кыймылсыз мүлккө баанын чектөө төмөндөшү:	28 пайыз	26 пайыз

Ошентип, 2013-жылдын 1-февралына карата абал боюнча мурда жүргүзүлгөн стресс-тесттин жыйынтыктарын салыштырганда, бүтүндөй алганда кыймылсыз мүлккө баа төмөндөгөн шартта, банк секторунун туруктуулугунун бир аз бекемделгендиги белгиленген.

II. БАНК СЕКТОРУ

Бүтүндөй алганда банк секторунун өнүгүшү, кредит портфелин диверсификациялоонун алкагында кредиттөө көлөмүнүн өсүшү менен мүнөздөлгөн. Банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн: активдердин, кредит портфелинин, ресурстук базанын жана таза пайданын өсүшү байкалган.

Банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүш арымынын экономикалык өсүш арымынан артышы шартында, банктардын финансылык ортомчулук деңгээлинин өсүшү сакталган.

Стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы банк секторунда тобокелдик орточо деңгээлде экендигин көрсөткөн.

2.1. Негизги тенденциялар

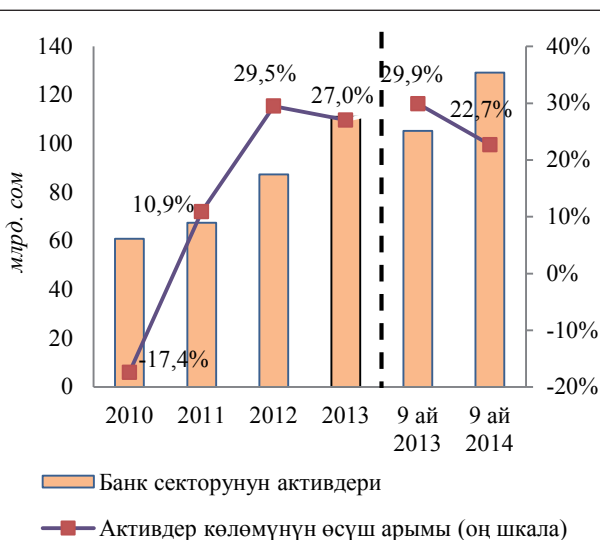
Кыргыз Республикасынын аймагында 2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча⁹ 24 коммерциялык банк (Пакистан Улуттук банкынын Бишкектеги филиалын кошо алганда) жана анын 292 филиалы иш алып барган. Банктардын ичинен 16 банк чет өлкө капиталын тартуу менен иш алып барып, 10 банк 50 пайыздан көбүрөөк өлчөмдө чет өлкө капиталынын катышуусунда иш алып барган. Республиканын бардык банктык мекемеси иш мүнөзүнө жараша универсалдуу банк болуп саналат.

«Манас Банк» ЖАК, ИБ «Ысык-Көл» ААКсы консервация режиминде иш алып барган болсо, «КыргызКредит Банк» ЖАК убактылуу жетекчилик режиминде иштеген.

Активдер

Бүтүндөй алганда, отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдеринин бардык түрлөрүнүн көлөмүнүн өсүшү белгиленген. 2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдери 2013-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 22,7 пайызга көбөйүү менен 129,2 млрд. сомду түзгөн (2.1.1-график).

2.1.1-график. Банк секторунун активдеринин динамикасы

Активдердин өсүшү негизинен:

- кредит портфелинин 44,7 пайызга же 22,4 млрд. сомго;
- корреспонденттик эсептердин жана нак акчанын 5,3 пайызга же 1,4 млрд. сомго көбөйүшүнүн эсебинен камсыздалган.

Активдер түзүмүндө кредит портфелинин салыштырма салмагы 2013-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 8,6 пайыздык пунктка көбөйүү менен 56,1 пайызды түзгөн.

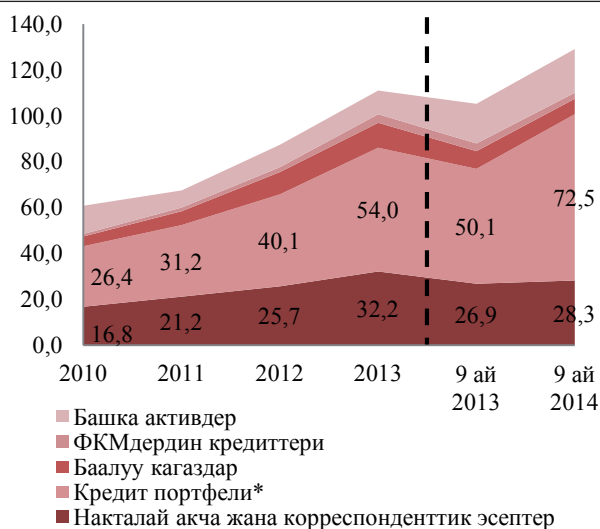
2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча банк секторундагы активдер түзүмүндө экономика секторлору боюнча олуттуу өзгөрүүлөр белгиленген эмес (2.1.3-график).

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы

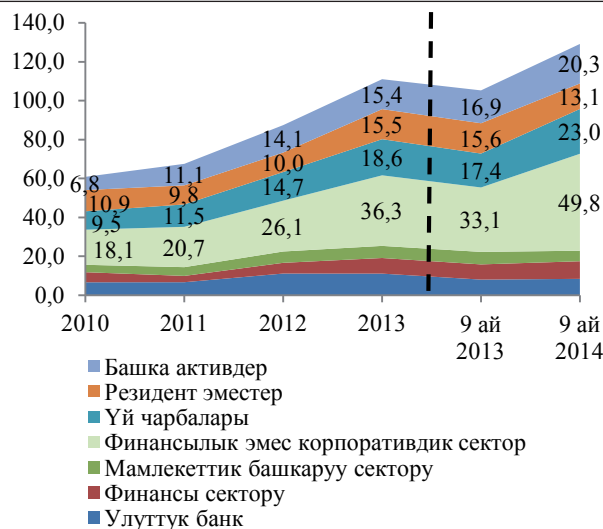
⁹ Маалыматтар, коммерциялык банктардын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчетуна ылайык келтирилген.

боюнча ликвиддүү активдердин чогуу алгандагы үлүшү (нак акча, корреспонденттик эсептер жана баалуу кагаздар) 2013-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 5,7 пайыздык пунктка төмөндөп, активдердин жалпы көлөмүнөн 27,1 пайызды же 35,0 млрд. сомду түзгөн.

2.1.2-график. Банк секторунун активдер түзүмүнүн өзгөрүүсү
млрд. сом

2.1.3-график. Банк секторунун активдеринин институционалдык түзүмү
млрд. сом

*атайы РППУну алып салуу менен кардарларга кредиттер жана финансылык ижара

Кредит портфели

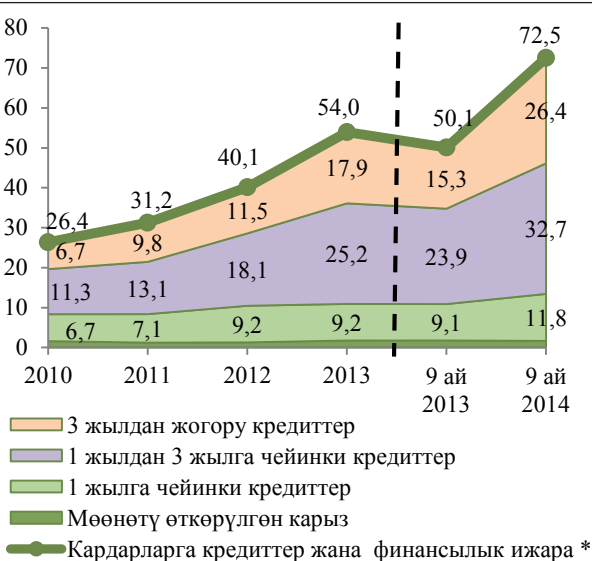
2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча банктардын кредит портфелинин көбөйүшү, негизинен айыл чарбасына жана соода тармагына кредиттөөнүн өсүшүнө байланыштуу болгон.

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча банк секторунун кредит портфелинин долларлашуу деңгээли 2013-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 3,9 пайыздык пунктка көбөйүп, 55,4 пайызды түзгөн (2.1.4-график).

2.1.4-график. Банк секторунун кредит портфелинин динамикасы
млрд. сом

2.1.5-график. Кредит портфелинин мөөнөттүүлүк боюнча түзүмү
млрд. сом

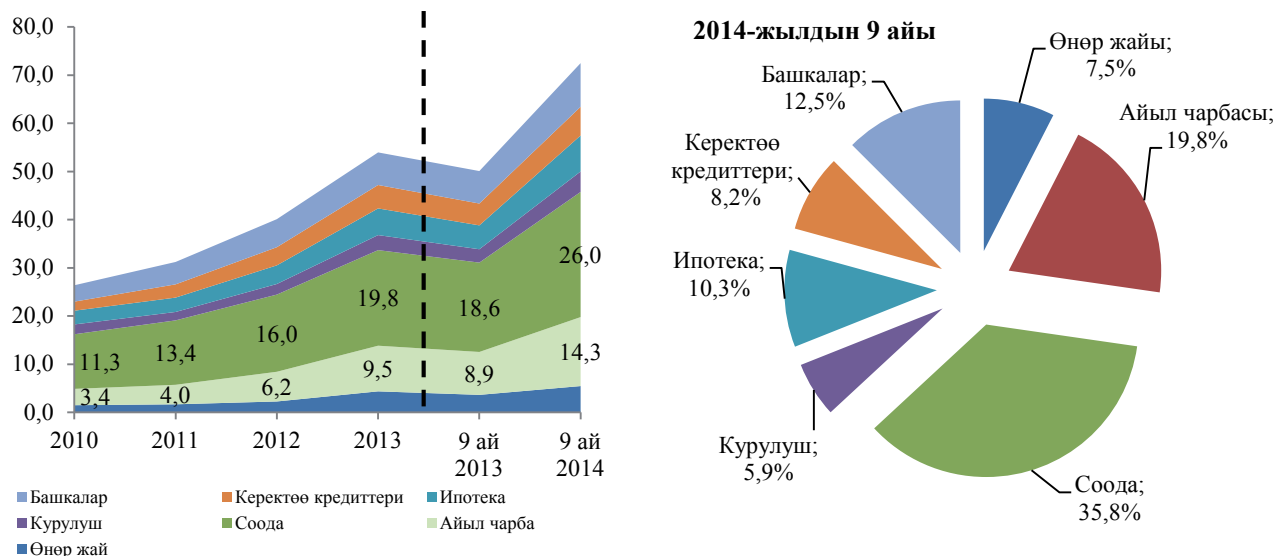

*ФКМге берилген кредиттерди жана атайы РППУну эске албаганда

Кредит портфелинин мөөнөттөр боюнча түзүмүндө негизги үлүш 1 жылдан 3 жылга чейинки орто мөөнөттүү кредиттерге туура келип, 2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча 45,1 пайызды түзгөн (2.1.5-график).

2.1.6-график. Кредит портфелинин тармактык түзүмү

млрд. сом

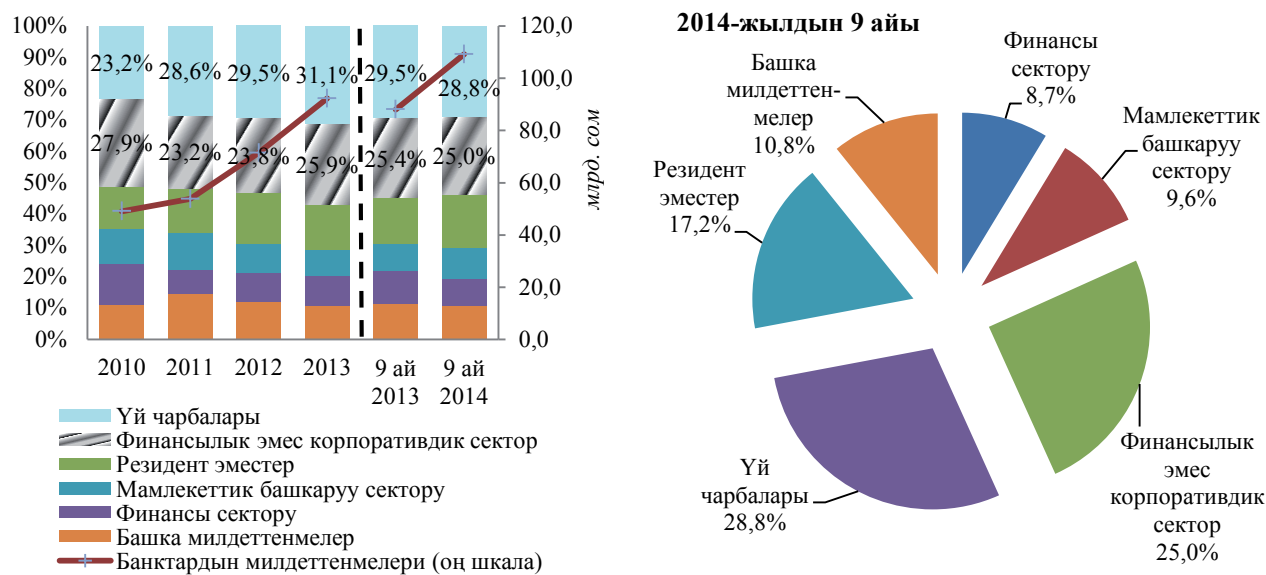
Кредит портфелинин тармактык түзүмүндө соодага берилген кредиттердин үлүшүнүн төмөндөшү, ошондой эле сооданы кредиттөөгө караганда айыл чарба тармагын кредиттөөнүн өсүшүнүн озгон арымы катталган (2.1.6-график). Алсак, 2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча кредит портфелинде соодага берилген кредиттердин салыштырма салмагы, 2013-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда, 37,0 пайыздан 35,8 пайызга чейин төмөндөгөн, айыл-чарбага берилген кредиттердин үлүшү 17,8 пайыздан 19,7 пайызга чейин өскөн. 2014-жылдын 9 айы үчүн айыл чарба тармагын кредиттөө көлөмү өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 1,6 эсе көбөйүп, 14,3 млрд. сомду түзгөн.

Милдеттенмелер

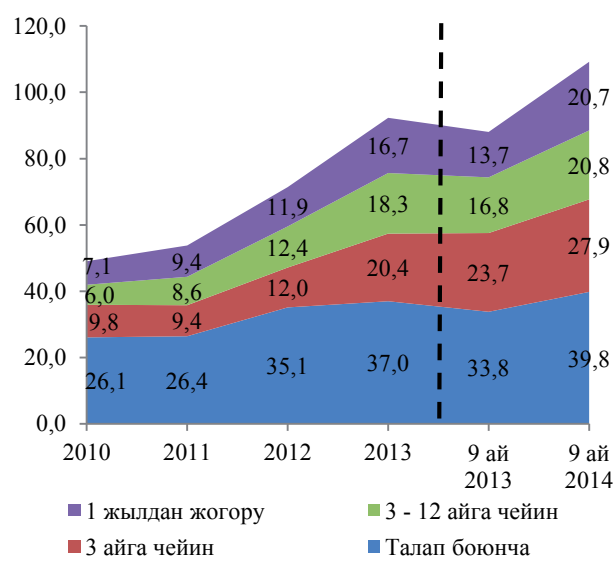
2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча банк секторунун милдеттенмелери өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 24,0 пайызга көбөйүү менен 109,2 млрд. сомду түзгөн.

Милдеттенмелердин институционалдык түзүмүндө үй чарбаларынын жана финансы эмес ишканалардын каражаттарынын салыштырма салмагынын төмөндөшү белгиленген (2.1.7-график). Мында, үй чарбаларынын каражаттары мурдагыдай эле, банктардын тартылган ресурстарынын негизги булагынан болуп саналган.

2.1.7-график. Милдеттенмелердин институционалдык түзүмү

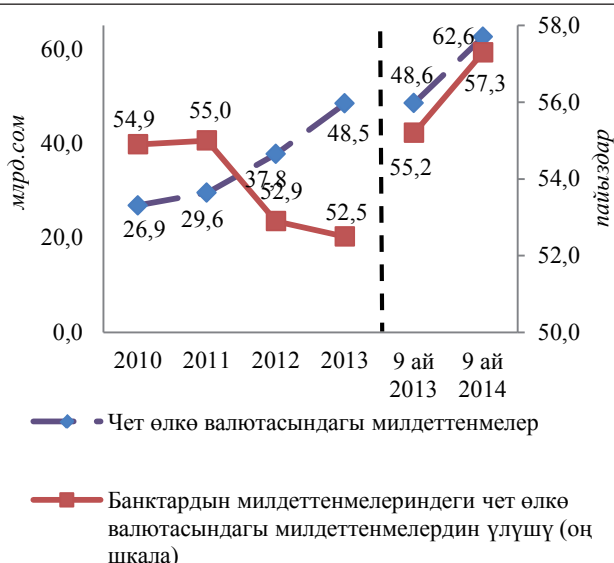
2.1.8-график. Банк секторунун милдеттенмелеринин мөөнөттөр боюнча түзүмү

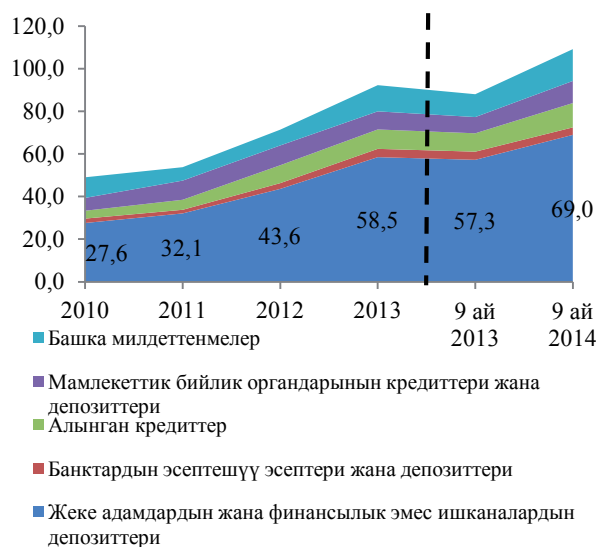
2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча талап боюнча төлөнүүчү милдеттенмелер 39,8 млрд. сомду түзгөн (талап боюнча төлөнүүчү милдеттенмелердин салыштырма салмагы, өткөн жылдын ушул эле мезгилине карата абал боюнча 38,4 пайыздан 36,4 пайызга чейин төмөндөгөн). Отчеттук мезгил ичинде мөөнөтү 1 жылдан ашкан милдеттенмелер 51,1 пайызга көбөйүп, 20,7 млрд. сомду түзгөн же банктардын милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнөн 19,0 пайызда калыптанган (2.1.8- график).

Тартылган каражаттардын жалпы көлөмүндө чет өлкө валютасындагы милдеттенмелердин үлүшү 2,1 пайыздык пунктка көбөйгөн жана 57,3 пайызды же 62,6 млрд. сомду түзгөн (2.1.9-график).

2.1.9-график. Банктардын чет өлкө валютасындагы милдеттенмелери

2.1.10-график. Банктардын милдеттенмелеринин ресурстар булагы боюнча түзүмү
млрд. сом

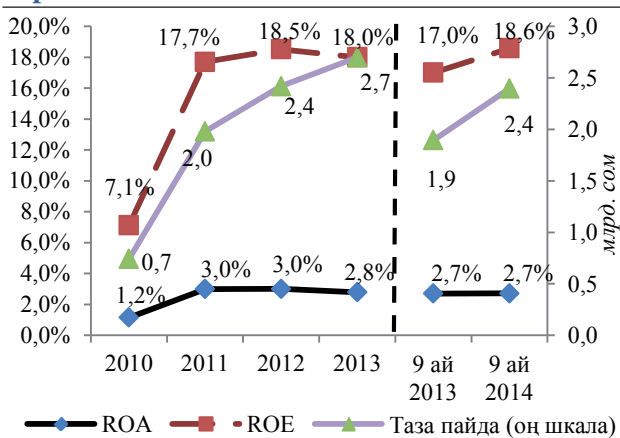
2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттери 20,4 пайызга көбөйүү менен 69,0 млрд. сомду түзгөн (2.1.10-график). Банктардын милдеттенмелериндеги жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин салыштырма салмагы, 1,9 пайыздык пунктка төмөндөп, 63,1 пайыз чегинде катталган.

Финансылык натыйжалар¹⁰

Бүтүндөй алганда, 2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырмалуу рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрүндө¹¹ бир аз жогорулоо белгиленген (2.1.11-график):

- ROA өзгөрүлбөстөн, 2,7 пайызды;
- ROE 1,5 п.п. көбөйүп, 18,6 пайызды түзгөн.

2.1.11-график. Банк секторунун рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрү, бир мезгилге карата абал боюнча

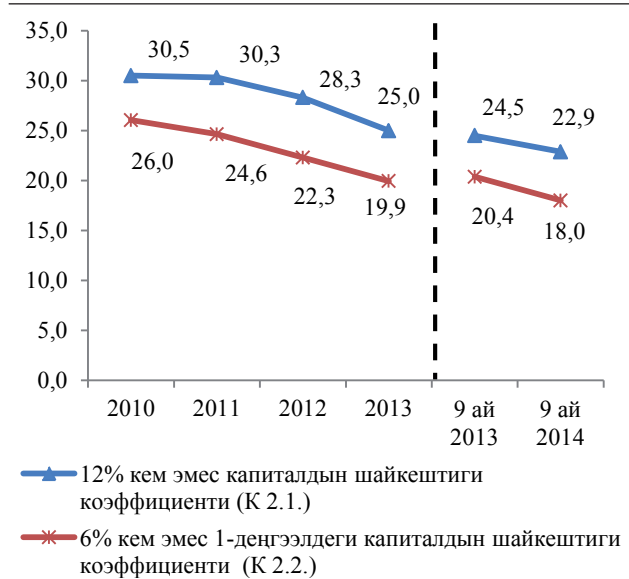
Мында, банк секторунун таза пайдасы 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 26,3 пайызга көбөйүп, 2,4 млрд. сом чегинде катталган.

¹⁰ Бул басылманын максаты үчүн банк ишинин негизги кирешелүүлүк көрсөткүчүнөн болуп, активдердин орточо деңгээлине карата алынган пайданын катышы катары аныкталуучу активдердин кирешелүүлүк коэффициенти (ROA), ошондой эле салынган капиталга карата кирешелүүлүк деңгээли эсептелет, ал 1-деңгээлдеги регулятивдик капиталдын орточо өлчөмүнө карата алынган пайданын катышы катары аныкталат.

¹¹ ROA, ROE көрсөткүчтөрү жылдык мааниде берилген.

Капитал шайкештиги

2.1.12-график. Капиталдын шайкештиги коэффициентинин динамикасы пайыздар

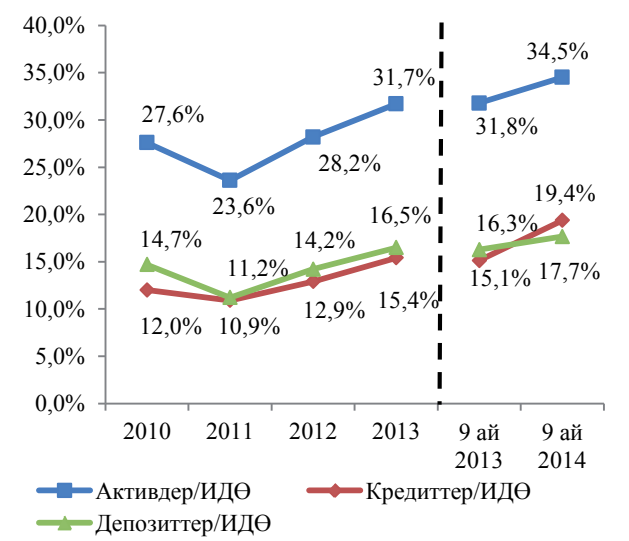

кирешелүү активдер көлөмүн 1,9 эсе кошумча көбөйтүүгө мүмкүндүк берет.

Жогоруда белгиленгендер банк секторунун терс таасирлерге салыштырмалуу туруштук берүүгө жөндөмдүү экендигин, ошондой эле келечекте финансылык ортомчулук деңгээлин жогорулатуу жана банк секторунун натыйжалуу иштеши үчүн белгилүү бир потенциалга ээ экендигин тастыктайт.

Банк секторундагы финансылык ортомчулук

2.1.13-график. Финансылык ортомчулук индикаторлору

боюнча Кыргызстандын банк секторунун финансылык ортомчулук көрсөткүчтөрүнүн 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырмалуу өсүшүн төмөнкүчө чагылдырууга болот:

- ИДӨгө карата активдер – 31,8 пайыздан 34,5 пайызга чейин;
- ИДӨгө карата кредиттер – 15,1 пайыздан 19,4 пайызга чейин;
- ИДӨгө карата депозиттер – 16,3 пайыздан 17,7 пайызга чейин.

Капиталдын шайкештиги ченеминин минималдуу маанисин 12 пайыз деңгээлинде белгилөөдө бул көрсөткүч 2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 1,6 пайыздык пунктка төмөндөө менен 22,9 пайыз деңгээлинде түптөлгөн (2.1.12-график).

Капитал шайкештигинин төмөндөөсү тобокелдик жана баланстан тышкары милдеттенмелер (+30,8%) боюнча салмактанып алынган активдердин өсүш арымынын таза суммардык капиталдын (+22,2 пайыз) өсүш арымынан артышынан улам келип чыккан.

Мында кароого алынган мезгилдин жыйынтыгы боюнча түптөлгөн бүтүндөй банк секторунун капитал шайкештигинин айкын деңгээли, капитал шайкештигинин белгиленген деңгээлин сакталган шартта, тобокелдүү жана

2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер

2.2.1. Кредиттик тобокелдиктер¹²

Кредиттик тобокелдик банк ишинде орун алуучу негизги тобокелдиктердин бири.

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча банк секторунда кредиттик тобокелдиктердин бир аз өсүшү байкалган. Кредиттик тобокелдиктин өсүшү экономиканы кредиттөө көлөмүн көбөйтүүдөн улам тобокелдик боюнча салмактанып алынган активдердин көбөйүүсү менен шартталган (2.2.1-график).

Кароого алынган мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунда классификацияланган кредиттердин көлөмү 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 190,9 млн. сомго же 6,7 пайызга көбөйгөндүгү белгиленген. Мында банктардын кредит портфелиндеги классификацияланган кредиттердин салыштырма салмагы 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 1,5 пайыздык пунктка төмөндөп, 4,2 пайыз деңгээлинде түптөлгөн (2.2.2-график).

2.2.1-график. Активдердин тобокелдик боюнча түзүмү

млн. сом

2.2.2-график. Кредит портфелинин сапаты

Коммерциялык банктардын кредит портфелинин сапатына баа берүү үчүн кредиттерди классификациялоо системасы пайдаланылат¹³, ал кайтарылбай калган кредиттерден улам келип чыгышы ыктымал болгон потенциалдуу чыгымдар деңгээлин аныктоого жана өз убагында тиешелүү камдарды түзүү аркылуу компенсациялоого мүмкүндүк берет.

Кредит портфелинин сапатына талдап-иликтөө жүргүзүү учурунда анын сапатынын начарлашынын алгачкы белгилерин чагылдырган классификацияланган жана мөөнөтүнөн өткөрүлүп жиберилген кредиттерге өзгөчө көңүл буруу талап кылынат. Отчеттук мезгил ичинде

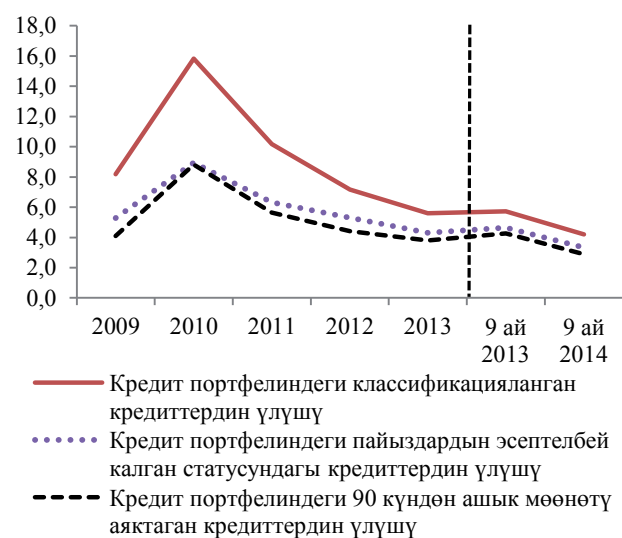
¹² Бул бөлүктүн алкагында өзүндө кредиттик тобокелдикти алып жүргөн банктык операциялар каралат.

¹³ Кредит портфелинин сапатына баа берүү максатында, кардардын банк алдында өз милдеттенмелерин аткаруу мүмкүнчүлүгүнө жараша бардык кредиттерди алты категорияга бөлүү каралган (классификациялардын начарлоосу боюнча): нормалдуу, канааттандырарлык, байкоого алынган, субстандарттык, шектүү жана жоготуулар. Берилген каражаттарды кайтарып берүү көз карашынан алганда кыйла алгылыксыз мүнөздөмөгө ээ акыркы үч категориядагы кредиттерди «иштебеген» же «классификацияланган» кредиттерге кошуу кабыл алынган. Кредиттердин көрсөтүлгөн алты категориясынын ар бирине банк ошол категорияга ылайык келген, берилген кредиттердин суммасынан пайыз катары аныкталган кам түзүүгө милдеттүү.

классификацияланган жана мөөнөтүнөн өткөрүлүп жиберилген кредиттердин, ошондой эле пайыздар чегерилбей турган статустагы кредиттер үлүшүнүн төмөндөө тенденциясы сакталган (2.2.3-график).

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча активдердин кайтарылбай калуу тобокелдигинин көрсөткүчү (атайын РППУ менен кредит портфелинин катышы) 2,8 пайыз деңгээлинде катталган.

2.2.3-график. Кредит портфелинин сапаттык көрсөткүчтөрү пайыздар

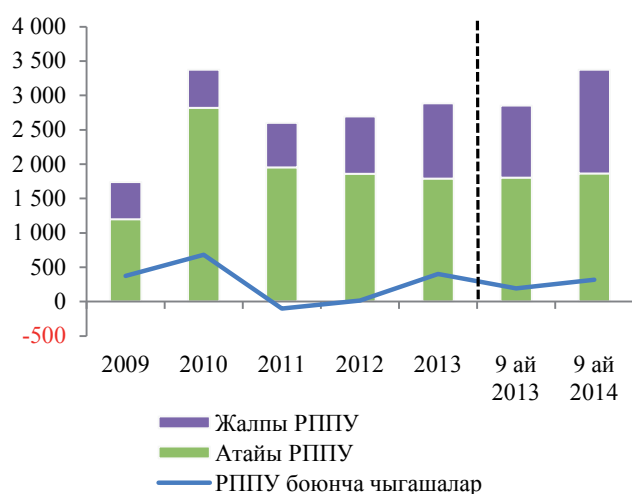
2.2.4-график. Банк секторунун кредит портфелинин классификациясынын өзгөрүүсү млн. сом

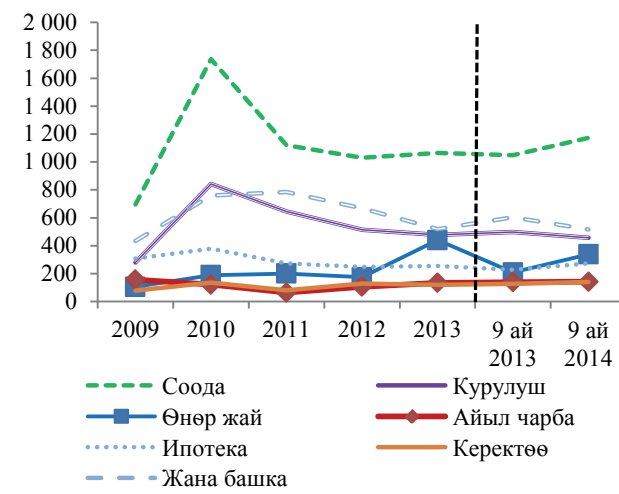
Келечекте кредит портфелинин жогорулоосуна жана начарлоосуна таасирин тийгизиши мүмкүн болгон факторлордун бири катары “байкоого алынган” кредит катары классификацияланган кредиттер көлөмүнүн өзгөрүүсү эсептелет (2.2.4-график). Мындай кредиттердин салыштырма салмагы отчеттук мезгил ичинде кредит портфелинин жалпы көлөмүнөн 0,6 пайыздык пунктка төмөндөп, 6,1 пайызды түзгөн.

Коммерциялык банктар тарабынан түзүлгөн камдардын чогуу алгандагы көлөмү кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 4,7 пайызын түзгөн (2013-жылдын 30-сентябрына карата бул көрсөткүч 5,7 пайыз чегинде катталган). Мында 2013-жылдын 30-сентябрына карата атайын РППУ үлүшү камдардын жалпы көлөмүнүн 55,3 пайызын түзгөн (2.2.5-график).

2.2.5-график. Жалпы жана атайын камдар, млн. сом

2.2.6-график. Экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттер көлөмү, млн. сом

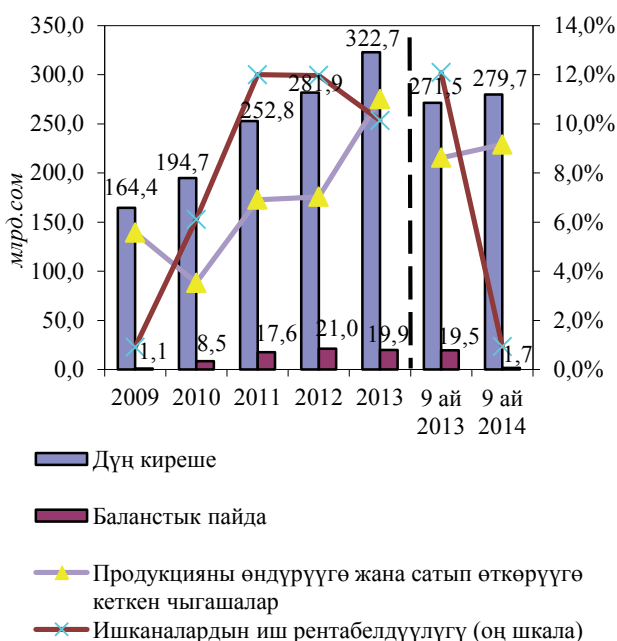

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча өнөр жай тармагында классификацияланган кредиттердин 129,6 млн. сомго, ошондой эле соода чөйрөсүндө алардын 124,0 млн. сомго өсүшүн эске албаганда (бир банкта классификацияланган кредиттердин өсүшүнүн эсебинен) экономика тармактары боюнча классификацияланган кредиттер көлөмүндө олуттуу өзгөрүүлөр катталган эмес (2.2.6-график).

2014-жылдын 30-сентябрынын акырына карата кредиттик тобокелдиктин кыйла көбүрөөк концентрациялануусу, мурдагыдай эле экономиканын соода жана курулуш тармагында байкалган.

Корпоративдик сектордун финансылык абалы

2.2.7-график. Ишканалардын финансылык-чарбалык ишинин натыйжалары

Булагы: Улуттук банк

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда бүтүндөй корпоративдик сектордун карызынын өсүш тенденциясынын сакталып турушунун алкагында, ишканалардын баланстык пайдасынын жана рентабелдүүлүгүнүн төмөндөгөндүгү белгиленген.

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча корпоративдик сектордун ишканаларынын иш алып баруусунун жыйынтыгында төмөнкү финансылык натыйжалар катталган (2.2.7-график):

- дүң киреше 3,0 пайызга өсүп, 279,7 млрд. сомду түзгөн;
- продукция өндүрүүгө жана сатып өткөрүүгө чыгашалар 6,3 пайызга жогорулап, 229,0 млрд. сом көлөмүндө түптөлгөн;
- баланстык пайда 11,5 эсе төмөндөп, 1,7 млрд. сом өлчөмүндө калыптанган;
- иш рентабелдүүлүгү 0,9 пайыз деңгээлине чейин төмөндөгөн.

Отчеттук мезгил ичинде ишканалардын баланстык пайдасынын жана иш рентабелдүүлүгүнүн төмөндөшү рентабелдүү эмес ишканалардын чыгым тартуулары кыйла көбөйүшүнөн улам шартталган.

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча корпоративдик сектордун¹⁴ ишканаларынын дүң карызы 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 24,8 пайызга өсүп, 153,1 млрд. сом өлчөмүндө же ИДӨгө карата 40,9 пайыз чегинде катталган.

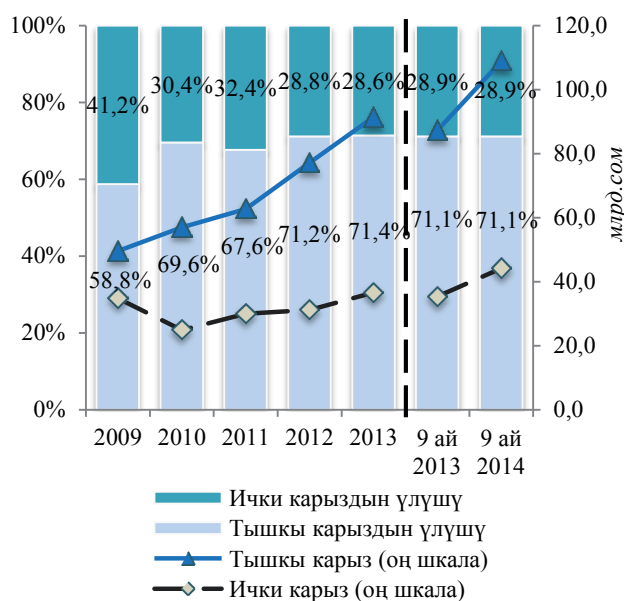
Кароого алынган мезгил ичинде корпоративдик сектордун тышкы карызы 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 24,7 пайызга өсүп, 108,9 млрд. сом же ИДӨгө карата 29,1 пайыз өлчөмүндө түптөлгөн (2.2.8 жана 2.2.9-графиктер).

Ошондой эле корпоративдик сектордун ишканаларынын ички карызы өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 24,8 пайызга өсүп, 44,2 млрд. сомду же ИДӨгө карата 11,8 пайызды түзгөн. Ал эми 2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча корпоративдик сектордун ички карызы төмөнкүнү түзгөн:

- банк сектору алдында – 39,9 млрд. сом;
- БФКМдер системасы алдында – 1,7 млрд. сом;
- башка кредиттер жана насыялар боюнча топтолгон карыз – 2,6 млрд. сом.

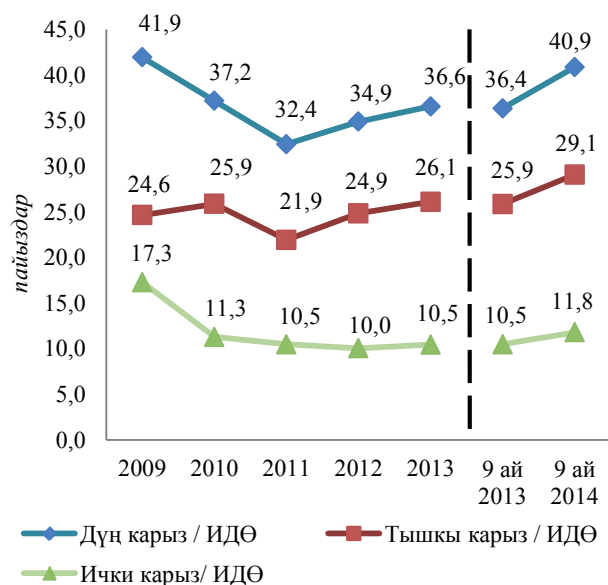
¹⁴ Улуттук статистика комитетинин маалыматтары боюнча. Ишканалардын карызында Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн гарантиясы алдында алынган кредиттер камтылбайт.

2.2.8-график. Корпоративдик сектордун тышкы жана ички карызынын динамикасы

Булагы: УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2.2.9-график. Корпоративдик сектордун карыз туруктуулугунун көрсөткүчтөрү

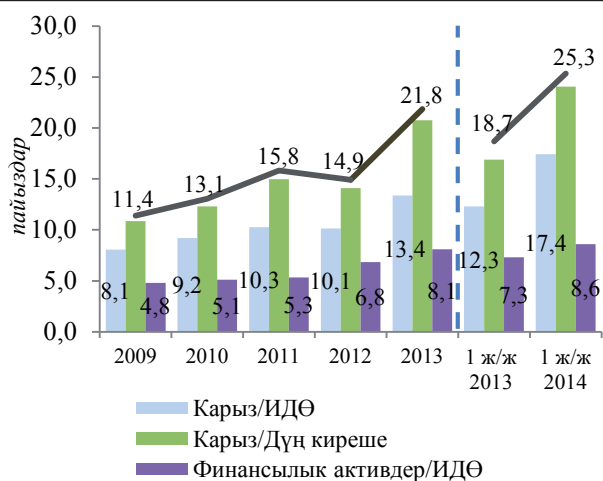
Булагы: УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Үй чарбаларынын финансылык абалы¹⁵

Үй чарбаларынын финансылык туруктуулугунун бир аз начарлоосу байкалган, бул калктын финансы сектору алдындагы карызынын өсүш арымынын алардын кирешелеринин өсүш арымынан алда канча артышы менен шартталган.

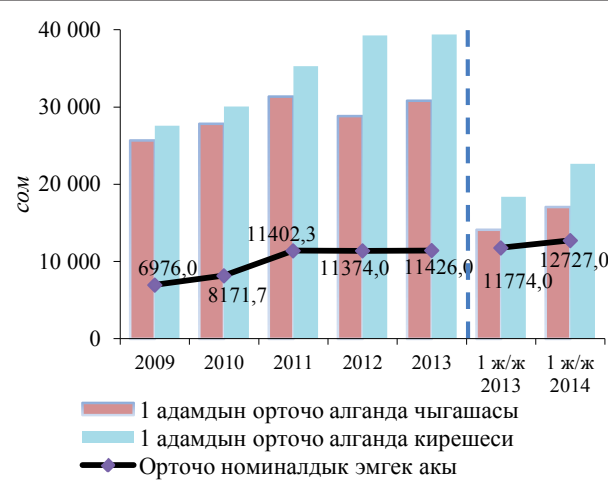
Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча карыз туруктуулугу көрсөткүчтөрүнүн өсүшү, калкка банктар жана БФКМдер тарабынан берилген кредиттердин өсүшү менен шартталган (2.2.10-график). 2014-жылдын 30-сентябрына карата үй чарбалардын карызынын дүң жана колдо болгон кирешелерге катышы 2013-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча ушул эле көрсөткүчтөргө салыштырганда, тиешелүүлүгүнө жараша 16,9 пайыздан 24,1 пайызга, ошондой эле 18,7 пайыздан 25,3 пайызга чейин өскөн.

2.2.10-график. Үй чарбаларынын финансылык туруктуулугу көрсөткүчтөрү пайыздар

Булагы: УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

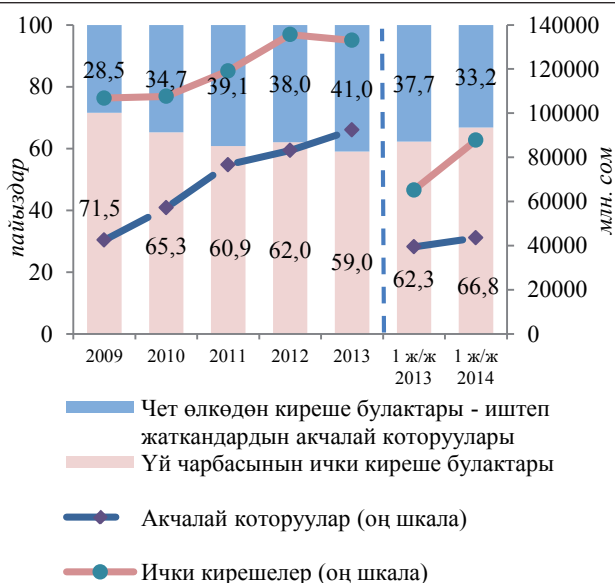
2.2.11-график. Калктын финансылык туруктуулугу теңдемнин (балансынын) факторлору

Булагы: УСК

¹⁵ Улуттук статистика комитетинин үй чарбаларына изилдөөнүн негизинде алынган расмий статистикалык маалыматтарга ылайык. УСКда 2014-жылдын 9 айына карата абал боюнча үй чарбалары статистикасы боюнча маалыматтар катталган эмес.

2.2.12-график. Үй чарбаларынын кирешелеринин булактар боюнча түзүмү

Булагы: УСК жана Улуттук банк

чыгашалардын 84,3 пайызын түзгөн керектөө чыгашаларынын жогорку үлүшү, финансылык түшүүлөр кыскарган учурда үй чарбаларынын өз милдеттенмелерин аткаруу жөндөмдүүлүгүнө таасирин тийгизиши мүмкүн.

2014-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде үй чарба кирешелеринин түзүмүндө негизги үлүш эмгектенүүдөн түшкөн кирешелерге туура келген, алар калктын колдо бар кирешелеринин 67,7 пайызын ээлеген.

Белгиленген жарым жылдыктын жыйынтыгы боюнча акча которуулардын үлүшү калктын дүң кирешелеринен 4,5 пайыздык пунктка 33,2 пайызга чейин төмөндөгөнү байкалган (2.2.12-график). Мында, эмгек мигранттарынын акча которуулары мурдагыдай эле, үй чарбаларынын маанилүү киреше булагы бойдон калган.

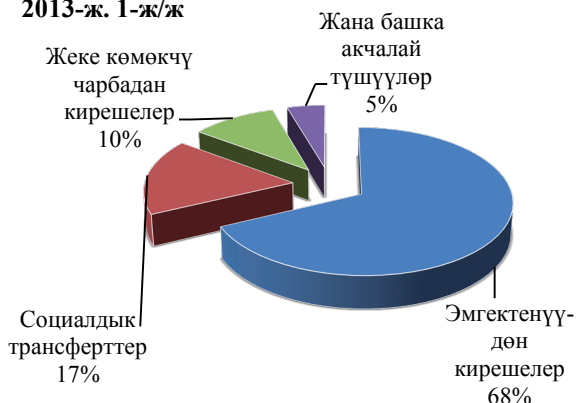
Үй чарба чыгашаларынын түзүмүндө негизги үлүштү керектөө ээлеген (2.2.14-график), бул жыйымдардын жана инвестициялык максаттарга чыгашалардын өсүшүн чектеген. 2014-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде чогуу алгандагы

2.2.13-график. Калктын кирешелеринин түзүмү

2014-ж. 1-ж/ж

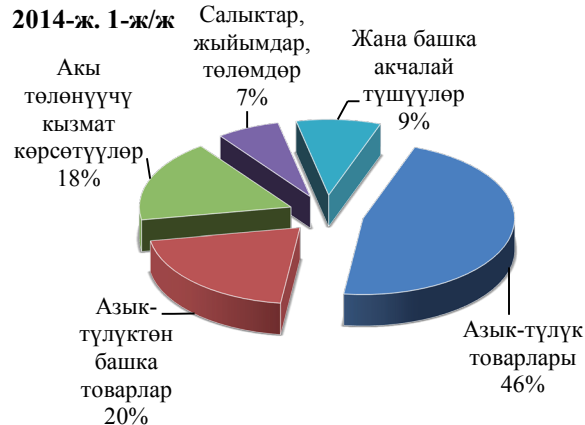
2013-ж. 1-ж/ж

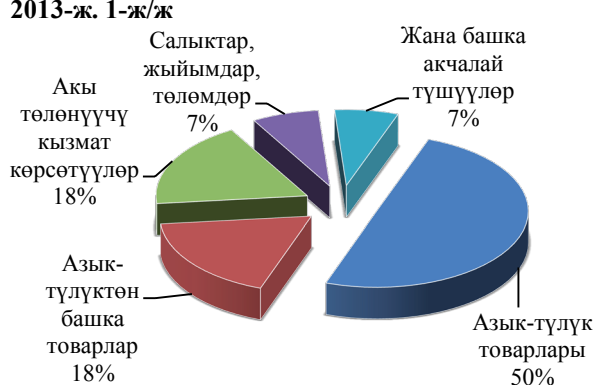
Булагы: УСК

2.2.14-график. Калктын чыгашаларынын түзүмү

2014-ж. 1-ж/ж

2013-ж. 1-ж/ж

Булагы: УСК

3-кыстырма. Коммерциялык банктардын кардарларына жүргүзүлгөн иликтөөлөрдүн жыйынтыктары¹⁶

Бүтүндөй алганда, карыз алуучулардын төлөөгө жөндөмдүүлүк деңгээли (DTI¹⁷) жана кредит портфелинин күрөөлүк мүлк менен камсыздалышы (LTV¹⁸) жетишээрлик деңгээлде белгиленген, бул банк секторунун кредит тобокелдиги орточо деңгээлде экендигин кошумча тастыктайт.

Карыз алуучуларга берилген кредиттердин олуттуу бөлүгү (57,1%) экономиканын өндүрүш секторунда пайдаланылат, бул аркылуу өлкөнүн ИДӨ көлөмүнө салым кошулат.

Карыз алуучулардын ишинин тармактык багыттары

2.2.15-график. 2014-жылдын 30-июнуна карата кредиттердин тармактык түзүмү

2014-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча кредиттердин негизги үлүшү, мурдагыдай эле экономиканын өндүрүш секторуна¹⁹ багытталган (карыз алуучулардын кредиттеринин чогуу алгандагы көлөмүнүн 57,1 пайызы). Импортту каржылоого багытталган кредиттердин салыштырма салмагы 22,6 пайызды түзгөн (2.2.15-график).

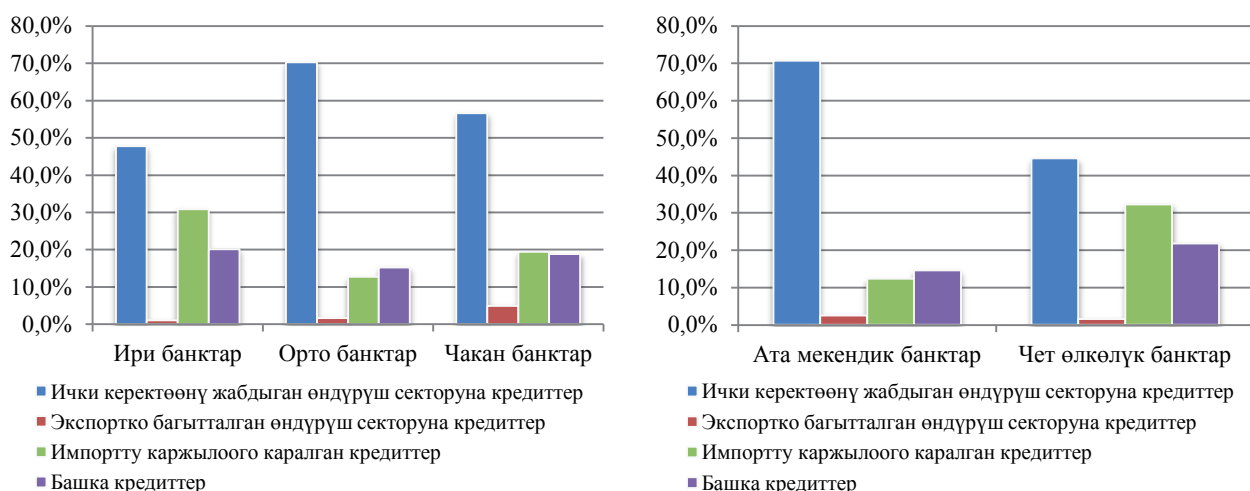
¹⁶ 2014-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банктарды сурамжылоонун натыйжасында алынган маалыматтар боюнча (Кыргыз Республикасынын банк секторунун жалпы кредит портфелинин 72,4 пайызы камтылган).

¹⁷ DTI (debt-to-income) – бул, карыз алуучунун негизги жылдык кирешесине кредит берүү учурунда (негизги карыздын суммасын жана жарыяланган (анонстолгон же декларацияланган) отчеттук мезгил ичиндеги төлөм пайыздарын кошо алганда) карыз алуучунун кредиттер боюнча төлөө суммасынын катышы.

¹⁸ LTV (loan-to-value ratio) – бул, берилген кредиттердин көлөмүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына карата катышы. Маалыматтар, карыз алуучулардын насыялары (карыздары) жана күрөөлүк камсыздоо боюнча маалыматты камтыйт. Банктардын LTV деңгээлинин төмөн болушу банктар тарабынан берилген кредиттерди күрөөлүк камсыздоо менен ордун жабуунун жогорку деңгээлин түшүндүрөт. Тескерисинче, LTVнын жогорку деңгээли банктар тарабынан берилген кредиттерди күрөөлүк мүлк менен ордун жабуунун төмөнкү деңгээлин түшүндүрөт.

¹⁹ Өндүрүштүк сектор дегенден улам, товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүүгө байланыштуу банк кардарларынын алып барган ишин түшүндүрөт.

2.2.16-график. 2014-жылдын 30-июнуна карата банктардын топтору жана менчик формалары боюнча кредиттердин тармактык түзүмү

Булагы: Коммерциялык банктарды сурамжылоонун жыйынтыгында алынган маалыматтар, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Карыз алуучулардын төлөөгө жөндөмдүүлүгү

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча DTI көрсөткүчү менен эсептелген банктардын ири кардарларынын карыздык милдеттенмелеринин деңгээли 58,2 пайызды түзгөн.

2.2.1-таблица. 2014-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча банктардын кардарларынын карыздык милдеттенмеси*

	Банктык сектор
Кредит боюнча карыздардын калдыгы, млрд. сом	48 312,5
Банк секторунун кредиттик портфелинин жалпы көлөмүндө ири карыз алуучулардын кредиттеринин* салыштырма салмагы	68,4
Кредит боюнча карыздарды тейлөө чыгашаларынын карызгерлердин жалпы кирешесине болгон катышы, пайыздарда	58,2

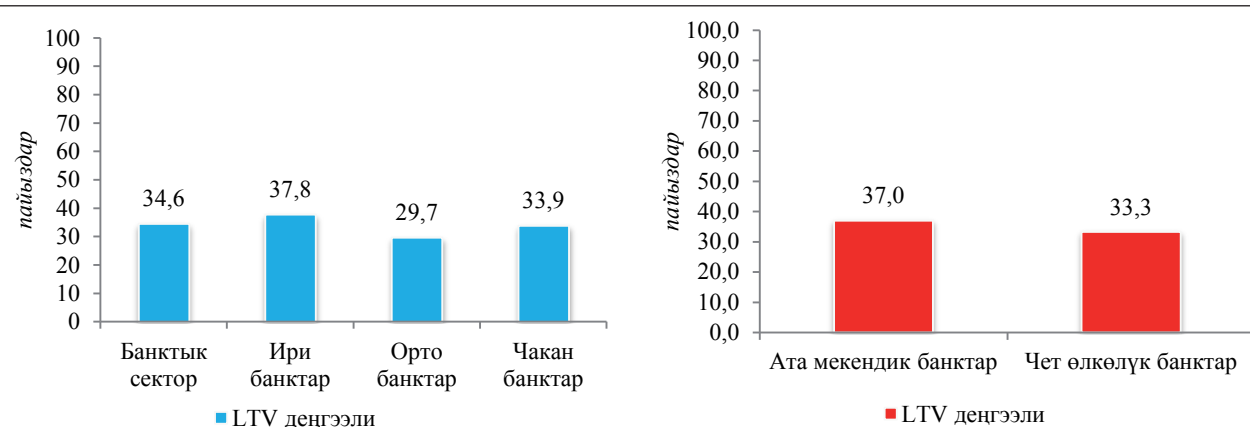
Булагы: Коммерциялык банктардын маалыматтары, Улуттук банктын эсептөөлөрү

* 1 млн. сомдон ашык кредиттердин суммасы

Карыз алуучулардын кредиттеринин камсыздалышы

2014-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча Кыргызстандын банк сектору боюнча LTV айкын деңгээли 34,6 пайызды түзгөн. Күрөөлүк камсыздоонун бул түптөлгөн деңгээли Кыргыз Республикасынын банк секторунда кредит каражаттарынын күрөөлүк мүлк менен камсыздалышынын салыштырмалуу жогорку деңгээлин көрсөтөт (2.2.17-график).

2.2.17-график. 2014-жылдын 30-июнуна карата банк сектору боюнча LTV деңгээли

Булагы: Коммерциялык банктардын маалыматтары, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги

Калктын банк секторуна ишеними, банктардын милдеттенмелерди өз убагында аткаруусуна жараша болот, бул алардын жетиштүү деңгээлдеги ликвиддүүлүккө ээ экендигин түшүндүрөт. Жөнгө салуу максатында *ликвиддүүлүк тобокелдигине* күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеминин жардамы менен баа берилет²⁰.

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча күндөлүк ликвиддүүлүктүн коэффициенти 67,0 пайыздан (2013-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча) 55,1 пайызга чейин төмөндөшү белгиленген (2.2.18-график).

2.2.18-график. Банк секторунун ликвиддүүлүк көрсөткүчү

Ликвиддүүлүк деңгээлинин төмөндөшү экономиканы кредиттөө көлөмүн көбөйтүүдөн улам, ликвиддүү активдер үлүшүнүн азайышы жана кредит портфелинин салыштырма салмагынын көбөйүшү менен шартталган.

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча ликвиддүүлүктүн олуттуу төмөндөшү банктардын топтору боюнча ири жана чакан банктарда байкалган (2.2.1-схема).

2.2.1-схема. Банктардын топтору боюнча күндөлүк ликвиддүүлүк көрсөткүчү (К3)

	2013-жылдын 9 айы		2014-жылдын 9 айы
Ири банктар	59,2 %	⇒	45,4 %
Орто банктар	67,8 %	⇒	64,4 %
Чакан банктар	90,0 %	⇒	72,2 %

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча кыска мөөнөттүү финансылык активдердин көлөмү салыштырмалуу өзгөрбөгөн шартта, банктардын 1 жылга чейинки кыска мөөнөттүү финансылык милдеттенмелеринин өсүшү белгиленген. Жыйынтыгында, мындай динамика 1 жылга чейин ордун жабуу мөөнөтү боюнча банктардын финансылык активдери менен финансылык милдеттенмелеринин ортосунда терс ажырымдын көбөйүшүнө өбөлгө түзгөн.

²⁰ Күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеминен – банктар тарабынан милдеттүү аткарылууга тийиш болгон, Улуттук банк тарабынан белгиленген ченемдердин бири, ага ылайык ликвиддүү активдер (бул көрсөткүчтү эсептөө үчүн өзүнө банктардын кассаларындагы жана корреспонденттик эсептериндеги каражаттарын камтыган) кыска мөөнөттүү милдеттенмелерден 30 пайыздан кем болбогон деңгээлде болууга тийиш.

Ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча кыйла көбүрөөк ажырым, мурдагыдай эле «талап боюнча төлөнүүчү» категориясында белгиленген (2.2.2-таблица), ушуга байланыштуу банктар активдер түзүмүндө төмөнкү кирешелүү жогорку ликвиддүү активдердин олуттуу көлөмүн кармап турган.

2.2.2-таблица. 2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча финансылык активдердин жана милдеттенмелердин төлөө мөөнөттөрү боюнча кумулятивдик ажырым²¹

млн. сом

Бардыгы болуп	талап боюнча төлөнүүчү	1 айга чейин	3 айга чейин	1 жылга чейин	3 жылга чейин	бардыгы болуп
Бардыгы болуп финансылык активдер	26 854	43 227	48 878	69 576	129 155	129 155
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	38 028	58 412	64 667	84 572	104 420	104 420
Ажырым (интервал ГЭП)	-11 174	-15 186	-15 789	-14 996	24 735	24 735
Активдерден % ажырым	-8,7%	-11,8%	-12,2%	-11,6%	19,2%	19,2%
ТСКдан % ажырым	-59,9%	-81,4%	-84,6%	-80,4%	132,6%	132,6%

Чет өлкө валютасында	талап боюнча төлөнүүчү	1 айга чейин	3 айга чейин	1 жылга чейин	3 жылга чейин	бардыгы болуп
Бардыгы болуп финансылык активдер	15 771	25 973	27 716	35 664	66 844	66 844
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	22 086	32 778	36 046	47 044	58 768	58 768
Ажырым (интервал ГЭП)	-6 315	-6 806	-8 330	-11 380	8 076	8 076
Активдерден % ажырым	-9,4%	-10,2%	-12,5%	-17,0%	12,1%	12,1%
ТСКдан % ажырым	-33,8%	-36,5%	-44,6%	-61,0%	43,3%	43,3%

Улуттук валютада	талап боюнча төлөнүүчү	1 айга чейин	3 айга чейин	1 жылга чейин	3 жылга чейин	бардыгы болуп
Бардыгы болуп финансылык активдер	11 083	17 254	21 161	33 912	62 311	62 311
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	15 942	25 634	28 620	37 528	45 652	45 652
Ажырым (интервал ГЭП)	-4 858	-8 380	-7 459	-3 616	16 659	16 659
Активдерден % ажырым	-7,8%	-13,4%	-12,0%	-5,8%	26,7%	26,7%
ТСКдан % ажырым	-26,0%	-44,9%	-40,0%	-19,4%	89,3%	89,3%

2.2.3-таблица. 2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча финансылык активдердин жана милдеттенмелердин төлөө мөөнөттөрү

млн. сом

Аталышы	Төлөө мөөнөтү					бардыгы болуп
	1 айга чейин	1-3 ай	3-6 ай	6-12 ай	12 айдан жогору	
Бардыгы болуп финансылык активдер	43 227	5 651	7 154	13 544	59 579	129 155
анын ичинде кардарларга кредиттер жана финансылык ижара	3 217	3 291	4 851	11 065	49 872	72 297
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	58 412	6 254	8 473	11 432	19 848	104 420
анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	19 755	3 754	4 706	7 188	5 443	40 846
Ажырым	-15 186	-603	-1 319	2 112	39 731	24 735
анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча	-16 538	-463	145	3 877	44 429	31 450

²¹ Кумулятивдик ажырым – мөөнөттүүлүктүн ар бир диапозону үчүн бааланган, төлөөгө жөндөмдүүлүктү колдоого сарпталышы ыктымал болгон сумма.

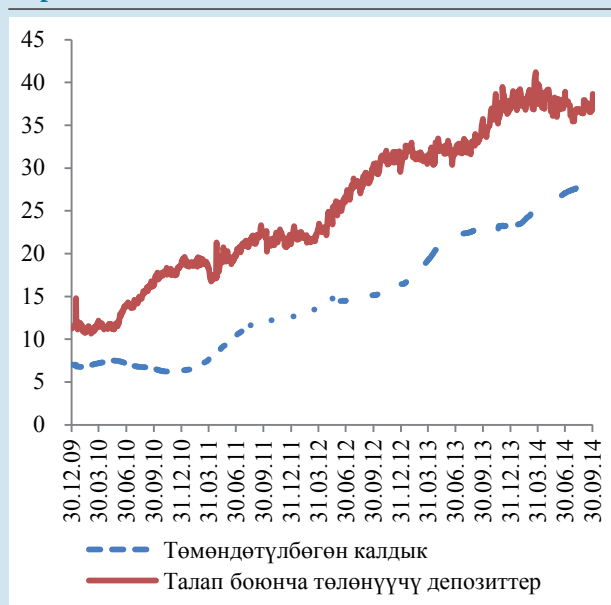
4-кыстырма. 2010–2014-жылдын 9 айы үчүн талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин «төмөндөтүлбөгөн» (туруктуу) деңгээлине баа берүү²² (депозиттердин «төмөндөтүлбөгөн» калдыктары)

Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” деңгээлин эсептөө максатынан болуп, банктардын талап боюнча төлөнүүчү депозиттер көлөмүн аныктоо саналат, алар туруктуу негизде банктардын карамагында турат (“төмөндөтүлбөгөн” калдык²³) жана “үстөк ликвиддүүлүккө” баа берүүдө колдонулат.

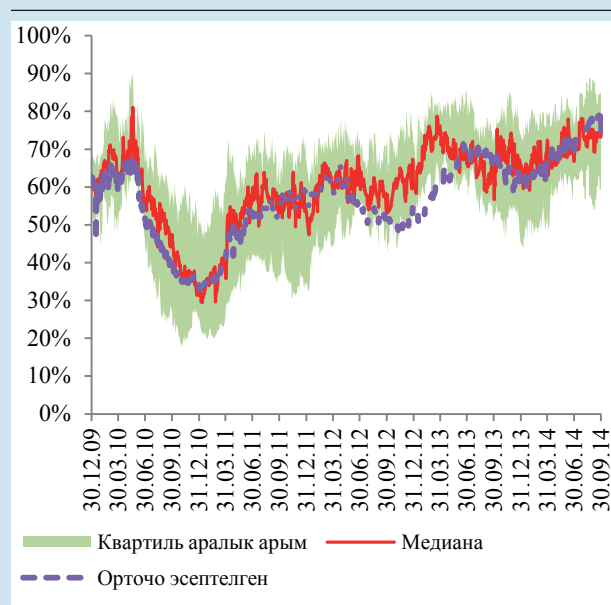
2.2.19-графиктен көрүнүп тургандай, отчеттук мезгил ичинде коммерциялык банктардын²⁴ талап боюнча төлөнүүчү депозиттери жетишээрлик төмөн волатилдүү болгон. 2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин көлөмү өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 2,9 млрд. сомго, 38,7 млрд. сомго чейин өскөндүгү белгиленген. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыгы да көбөйгөндүгү байкалган жана кароого алынган мезгил ичинде 28,9 млрд. сомду же талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин жалпы көлөмүнүн 74,7 пайызын түзгөн (2.2.20-график).

2.2.19-график. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарынын көлөмү

млрд. сом

2.2.20-график. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттерде “төмөндөтүлбөгөн” калдыктардын үлүшү

Демек, талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “туруктуу эмес бөлүгү” 25,3 пайызды түзгөн.

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин минималдуу “туруктуу” деңгээлинин квантильдер аралык арымы²⁵ банктар боюнча талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин жалпы көлөмүнүн 57,4-81,1 пайызын түзгөн (2.2.20-график).

Банктардын талап боюнча төлөнүүчү депозиттеринин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарынын

²² Жүргүзүлгөн эсептөөлөрдө талап боюнча төлөнүүчү депозиттер жана көйгөйлүү банктардын, ошондой эле талдап-иликтөөлөр үчүн бир катар чектелген маалыматтарга ээ жаңы банктардын эсептешүү эсептери камтылган эмес.

²³ Коммерциялык банктардын “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарынын көлөмү 2010-жылдан тартып орточо арифметикалык жана 2,33 стандарттык чектөөлөрдүн ортосундагы айырма катары талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин күндөлүк калдыктарынын негизинде эсептелген. Эсептөөлөрдө 99 пайыз ишеним деңгээли тандалып алынган.

²⁴ Эсептешүү(күндөлүк) эсептерин кошо алганда.

²⁵ Талап боюнча төлөнүүчү депозиттерде «төмөндөтүлбөгөн» калдыктардын үлүшү төмөндөн жогору карай банктар боюнча ранжирленген. Квантильдер аралык арым түптөлгөн төмөн жана жогорку үлүштү чагылдырат.

көлөмүн эске алуу менен ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча кумулятивдик ажырым терс көрсөткүчтөн оң көрсөткүчкө өзгөргөн (2.2.2-схема). Мында, “төмөндөтүлбөгөн” калдыктардын көлөмүн эске алуу менен финансылык активдер банктардын финансылык милдеттенмелеринен арткан.

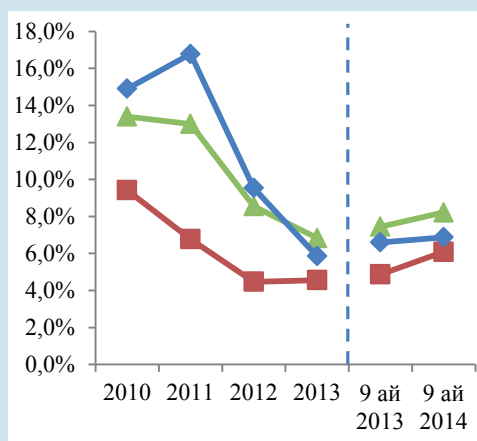
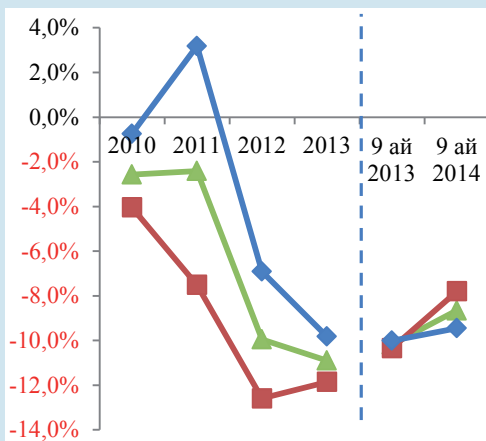
2.2.2-схема. Ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча кумулятивдик ажырым (талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин төмөндөтүлбөгөн калдыктарын эске алуу менен жана эске алуусуз) активдердин жалпы көлөмүнөн пайыз

Төлөө мөөнөттөрү

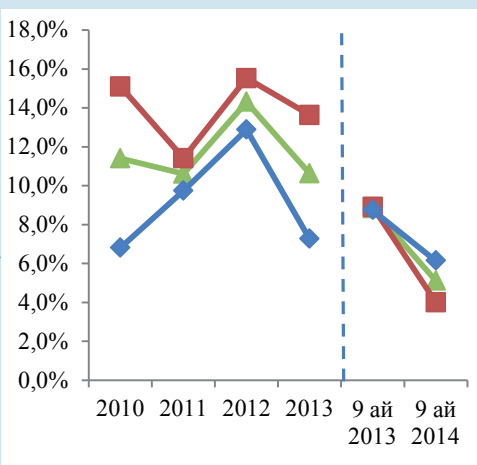
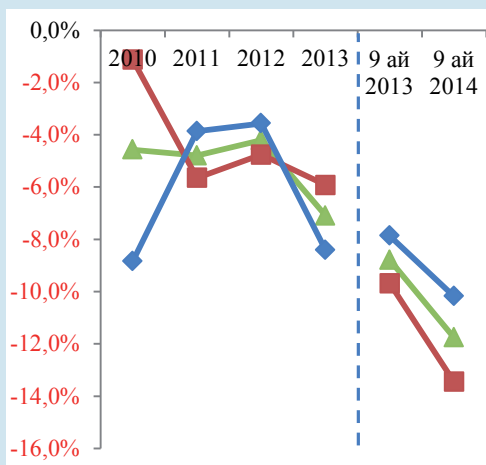
“Төмөндөтүлбөгөн” калдыкты эске алуусуз

“Төмөндөтүлбөгөн” калдыкты эске алуу менен

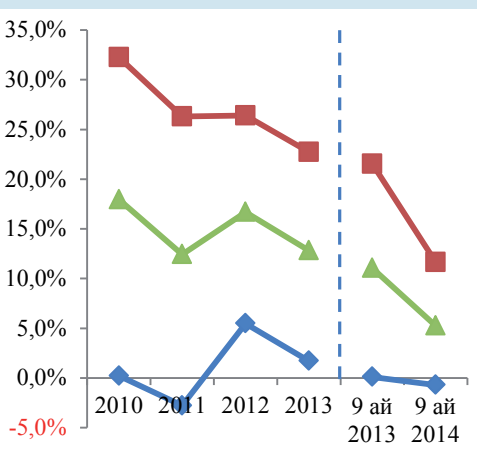
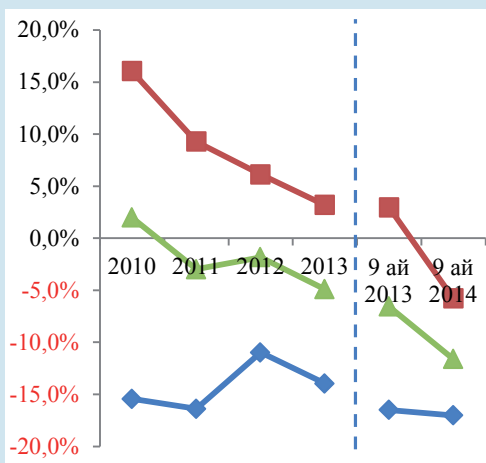
Талап боюнча төлөнүүчү:

1 айга чейин:

12 айга чейин:

Жалпы (green triangle), Улуттук валютада (red square), Чет өлкө валютасында (blue diamond)

МАЗМУНУ

2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги

Бүтүндөй алганда, 2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча *концентрациялануу тобокелдиги* 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда бир аз көбөйгөндүгү байкалган.

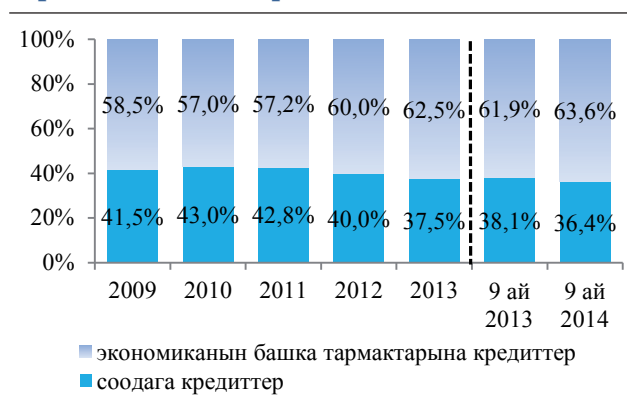
Каржылоонун ири булактарынын концентрациялануусу

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары боюнча, белгилүү бир банктар каржылоонун ири булактарынын²⁶ каражаттарынын агылып чыгышына байланыштуу тышкы таасирге туруштук бере алган жок (ликвиддүүлүк деңгээли 30 пайыздык чектен төмөн болот).

Кредиттердин концентрациялануусу

Стресс-тестирлөөнүн жыйынтыктары боюнча айрым банктардагы ири карыз алуучулардын²⁷ потенциалдуу дефолтко дуушарлануусу регулятивдик капиталды Улуттук банктын экономикалык ченеминен да төмөндөшү мүмкүн.

2.2.21-график. Кредит портфелинин тармактык концентрацияланышы

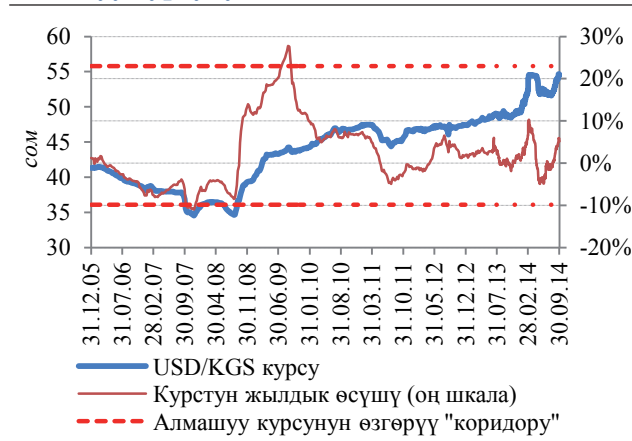

Айыл чарба тармагын кредиттөө көлөмүнүн өсүшүнүн алкагында, кредит портфелинин тармактык түзүмүндө соодага кредиттердин концентрациялануу деңгээлинин бир аз төмөндөөсү байкалган. 2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча соодага кредиттердин үлүшү 38,1 пайыздан 36,4 пайызга чейин төмөндөгөн (2.2.21-график).

2.2.4. Валюталык тобокелдик

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча тике валюталык тобокелдик орточо деңгээлде орун алган.

2.2.22-график. USD/KGS номиналдык алмашуу курсунун динамикасы

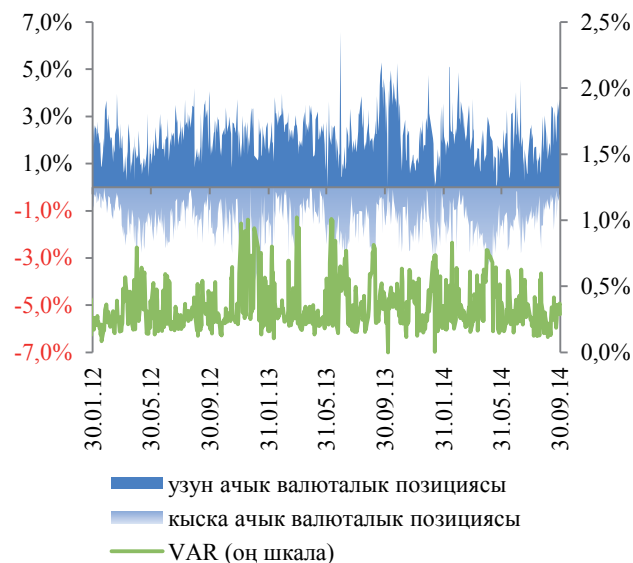
Банк секторунун валюта позициясына кайрадан баа берүүдөн тобокелдик минималдуу деңгээлде сакталган (VAR: таза суммардык капиталдан 0,1-0,9 пайыз, 2.2.23-график).

Банк сектору, мурдагыдай эле, банктардын активдеринин жана милдеттенмелеринин валюта түзүмү теңдештирилгендигинен улам, тике валюта тобокелдигине бир аз дуушар болгон.

²⁶ Каржылоонун ири булактары катары кредиторлордун жана аманатчылардын каражаттарын (алынган кредиттер, эсептешүү эсептери, талап боюнча төлөнүүчү депозиттери жана мөөнөттүү депозиттери), анын ичинде мамлекеттик сектордун каражаттарын түшүнүүгө болот.

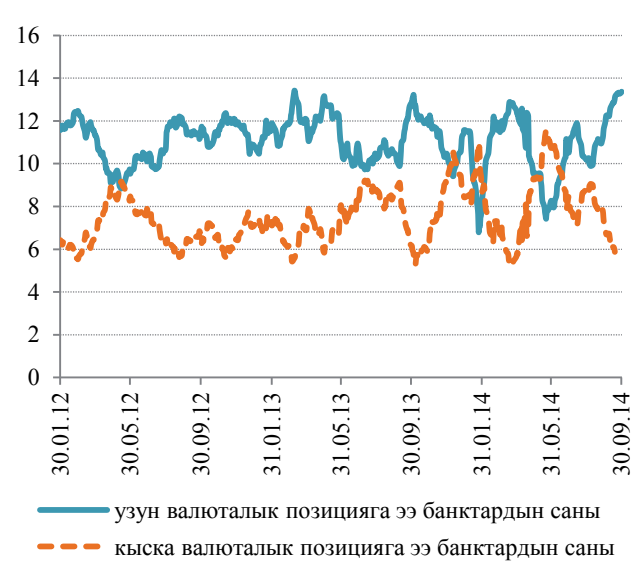
²⁷ Мында, банктын беш ири карыз алуучунун жалпы карызын түшүнөбүз.

2.2.23-график. Ачык валюта позициясынын (ОВП) жана кайра баалоо тобокелдигинин динамикасы (VAR)*, таза суммардык капиталдан пайыздарда

* проблемалуу банктарды эске албаганда

2.2.24-график. Банктардын валюталык позициясы*, бирдиктерде

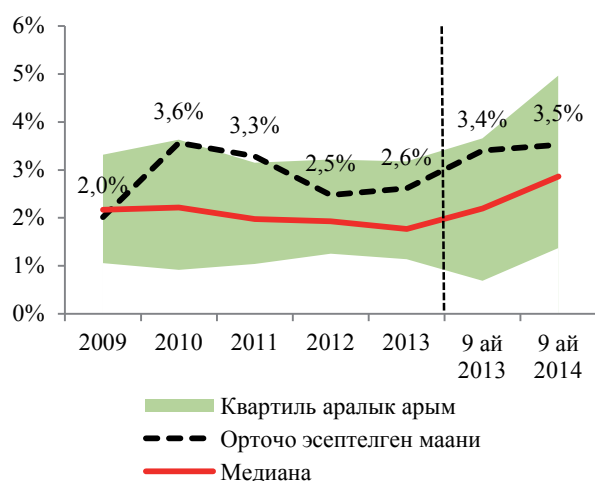

* проблемалуу банктарды эске албаганда

2.2.5. Пайыздык тобокелдик

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча пайыздык тобокелдик орточо деңгээлде сакталган.

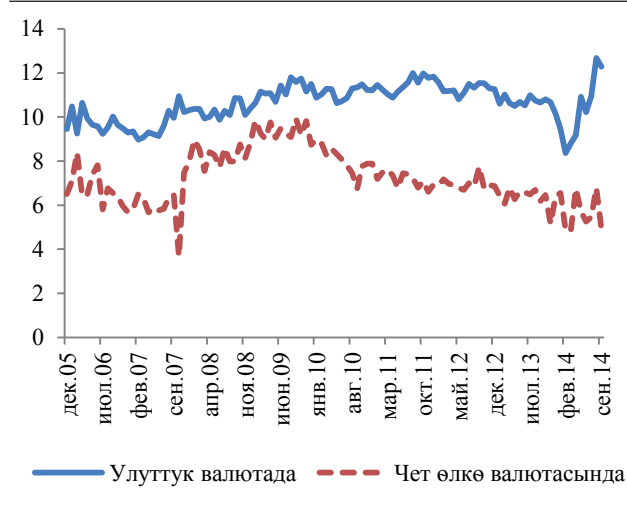
2.2.25-график. Пайыздык тобокелдик динамикасы (VaR) ТСКдан пайыздарда

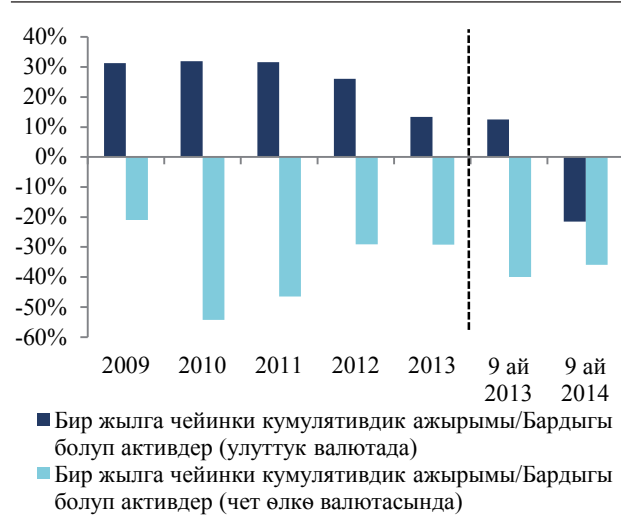
Пайыздык тобокелдиктин (VAR) таза суммардык капиталдан 3,4 пайыздан 3,5 пайызга чейин көбөйүүсү пайыздык чендердин өзгөрүүсүнө ийкемдүү келген финансылык активдер менен милдеттенмелер ортосунда ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча ажырымдын өсүшү менен шартталган.

2009-жылдан тартып 2014-жылдын 9 айы аралыгында пайыздык тобокелдиктин орточо өлчөмү жол берилген чекте болгон (таза суммардык капиталдан 2-4 пайыз).

2.2.26-график. Жеке адамдардын мөөнөттүү депозиттеринин орточо салмактанып алынган пайыздык чендеринин динамикасы пайыздар

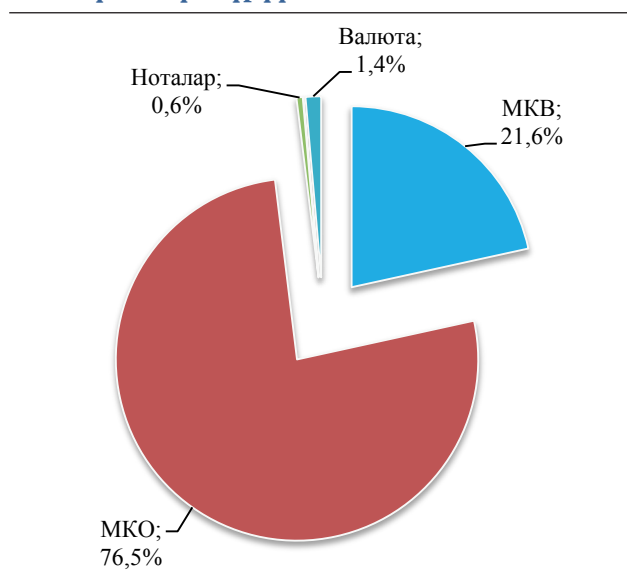
2.2.27-график. Пайыздык тобокелдикке дуушар болгон активдердин жана милдеттенмелердин кумулятивдик ажырымы

2.2.6. «Дуушарлануу» тобокелдиги

Мындай талдап-иликтөөнүн максаты катары банктар аралык кредиттөөдө орун алышы ыктымал болгон «дуушарлануу» тобокелдигине баа берүү саналат, ал бир же бир нече банкта ликвиддүүлүккө тиешелүү проблемалар келип чыккан шартта бири-бирине терс таасир тийгизүүгө алып келиши мүмкүн.

2.2.28-график. 2014-жылдын 9 айы ичинде резидент-банклардын ортосунда түзүлгөн банктар аралык кредиттик бүтүмдөрдүн көлөмүн бөлүштүрүү

Кыргызстандын банк секторунда банктар аралык рыноктогу кредиттердин орду жогорку ликвиддүү мамлекеттик баалуу кагаздар же чет өлкө валютасы түрүндөгү күрөөлүк камсыздоо менен жабылат (2.2.28-график). Кыргызстан банктары күрөөлүк камсыздоосуз банктар аралык кредиттерди берген эмес.

2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча сегиз банк банктар аралык кредит рыногунда карыз алуучу катары иш алып барган, анын бүтүмдөрү своп-операциялар түрүндө ишке ашырылган. Кыргызстандын калган коммерциялык банктары өз ара карыз алышкан эмес.

Бүтүндөй алганда, Кыргызстандын банктар аралык кредит рыногунда «дуушарлануу» тобокелдигинин деңгээли бир аз болгон.

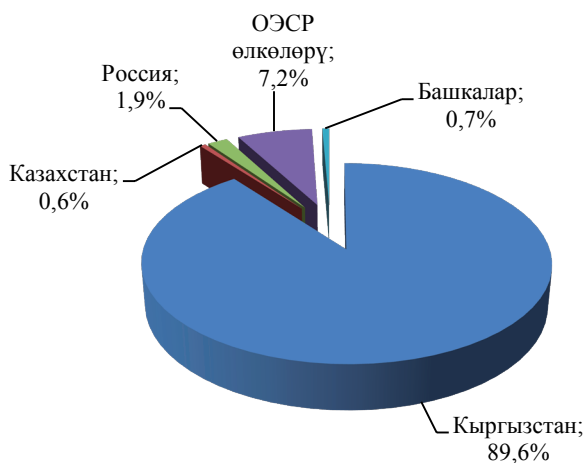
2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик

2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасынын банк сектору, мурдагыдай эле эл аралык финансы рынокторуна аз катышкан.

Резидент эместерге жайгаштырылган активдердин көлөмү 13,4 млрд. сомду же банк секто-

рунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 10,4 пайызын түзгөн. Банктардын жайгаштырууларынын кыйла жогорку концентрациялануусу Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдүн аймагында байкалган – активдердин жалпы көлөмүнүн 7,2 пайызы (2.2.29-график).

2.2.29-график. 2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча, активдердин географиялык түзүмү

Чет өлкөлөрдө жайгаштырылган активдердин негизги үлүшү корреспонденттик жана депозиттик эсептерде – 12,3 млрд. сом өлчөмүндө же резидент эместерде жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмүнүн 91,7 пайызы топтолгон.

Мында, чет өлкөлөрдө жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмүнүн 84,5 пайызы 7 банкка туура келген.

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын резидент эместердин алдындагы милдеттенмелери 18,7 млрд. сомду же Кыргыз Республикасынын банк секторунун милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 17,9 пайызын түзгөн. Ресурстардын негизги көлөмү банктар-резидент эместерден

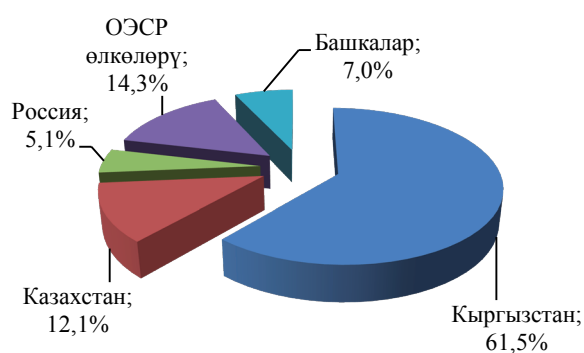
кредиттер жана депозиттер түрүндө тартылган, алар 13,4 млрд. сомду же резидент эместердин алдындагы милдеттенмелердин жалпы көлөмүнүн 71,7 пайызын түзгөн.

2014-жылдын 30-сентябрына карата резидент эместерден тартылган милдеттенмелердин жалпы көлөмүнүн 84,1 пайызы 7 банкка туура келген.

2.2.30-график. 2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча, милдеттенмелердин географиялык түзүмү

2.2.31-график. 2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча өлкөлөр боюнча уставдык капитал

2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча чет өлкө капиталы 3,9 млрд. сомду же банк секторунун уставдык капиталынын жалпы көлөмүнүн 35,4 пайызын түзгөн. Чет өлкө капиталынын негизги үлүшү төмөнкүлөрдүн резиденттерине туура келген (2.2.31-график):

- Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдүн – 14,3 пайыз;
- Казакстандын – 12,1 пайыз;
- Россиянын – 5,1 пайыз.

2.3. Банк секторун «кайтарым» стресс-тестирлөө

2.3.1. Кредиттик тобокелдикти «кайтарым» стресс-тестирлөө²⁸

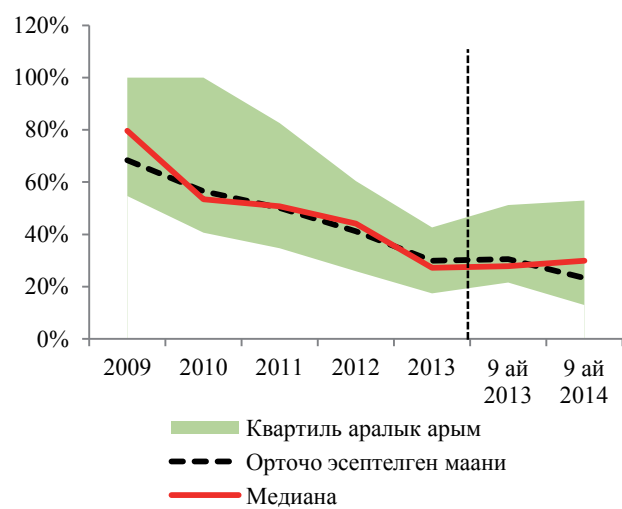
Бул ыкма, «классификацияланбаган» (колдонуудагы кредиттер) кредиттердин проблемалуу кредиттер категориясына трансформацияланышына байланыштуу, банктардын РППУ боюнча кошумча чегерүүлөрүнүн ордун жаба алган буфердик капиталынын запасын (таза суммардык капитал) аныктоого мүмкүндүк берет²⁹. Кайтарым стресс-тестирлөө классификацияланган (проблемалуу) кредиттердин өсүш арымдарын эсептөө мүмкүнчүлүгүн сунуштайт, мында капитал шайкештиги (К2.1) 12 пайыздык чектүү деңгээлге чейин төмөндөйт.

Жогоруда аталган ыкманы колдонуу менен эсептөөлөрдүн натыйжалары боюнча 2014-жылдын 30-сентябрына карата проблемалуу болушу мүмкүн «классификацияланбаган» (колдонуудагы кредиттер) кредиттердин үлүшү, орточо алганда 23,3 пайызды түзгөн (2.3.1-график).

Ошентип, банк сектору кредит портфелинин сапатынын олуттуу начарлоосуна потенциалдуу негизде туруштук бере алат, анын ордун жабуу үчүн орточо алганда таза суммардык капиталдын 45,9 пайызга чейинки кошумча РППУну түзүү талап кылынышы мүмкүн (2.3.2-график).

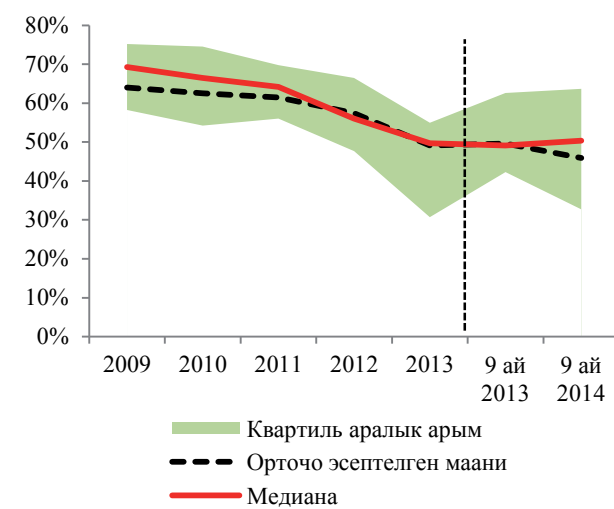
2.3.1-график. «Иштеп жаткан»³⁰ кредиттердин «классификацияланган» кредиттерге³¹ өтүүчү максималдуу жол берилген үлүшү

классификацияланбаган кредиттерден пайыздарда

2.3.2-график. Кошумча РППУ, мында аларды түзүүдө КДК 12 пайызга чейин төмөндөшү мүмкүн

ТСКдан пайыздарда

²⁸ Проблемалуу банктарды эске албаганда.

²⁹ Мында, «иштеп жаткан» кредиттердин «классификацияланган» категориясына өтүшү үч категория («субстандарттык», «шектүү» жана «жоготуулар») боюнча бирдей жүрөт.

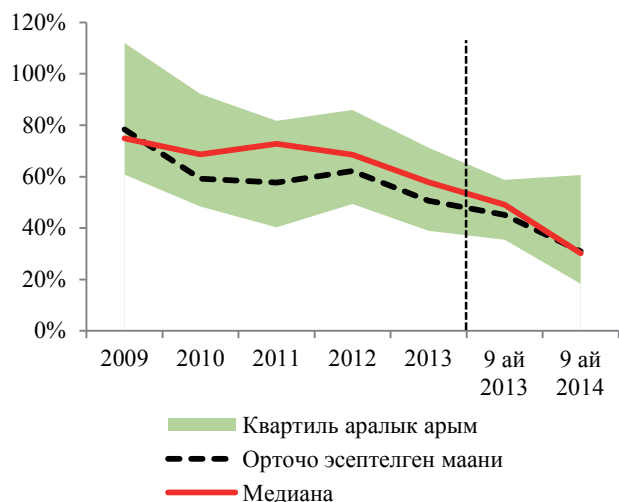
³⁰ «Нормалдуу» категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

³¹ Мында, капиталдын жеткиликтүүлүк коэффициенти 12 пайыз деңгээлге чейин төмөндөшү мүмкүн.

2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигин «кайтарым» стресс-тестирлөө

2.3.3-график. Депозиттердин агылып чыгуу өлчөмү, мында КЗ 30 пайызга чейин төмөндөйт

Кардарлардын депозиттеринин жалпы көлөмүнөн пайыздарда

ыктымал болгон калктын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин жалпы көлөмүнүн орточо алганда 30,9 пайызынын ордун жабууга жөндөмдүү экендигин көрсөткөн (2.3.1-таблица).

2.3.3. Рыноктук тобокелдикти «кайтарым» стресс-тестирлөө

Бүтүндөй алганда, рыноктук тобокелдикти “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары, 2014-жылдын 30-сентябрына карата банк сектору тике пайыздык жана валюта тобокелдигине карата мурдагыдай эле, бир аз гана ийкемдүү экендигин көрсөткөн.

Пайыздык тобокелдик

1-таасир – кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөшү, мында капиталдын шайкештик деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары банк секторунун тике пайыздык тобокелдикке карата бир аз ийкемдүү экендигин көрсөтүп турат. Кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээлинин 18,5 пайыздык пунктка төмөндөшү капиталдын шайкештик деңгээлин 12 пайыз деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн (2.3.1-таблица)

2-таасир – кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөшү, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары, кредиттер боюнча пайыздык чендердин 14,4 пайыздык пунктка төмөндөшү учурунда, коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк мааниге чейин төмөндөйт (2.3.1-таблица).

Бүтүндөй алганда, “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары боюнча банк сектору пайыздык тобокелдиктин төмөн деңгээлине ээ деген тыянак чыгарууга болот.

Валюталык тобокелдик (кайра баа берүү тобокелдиги)

Банк секторунун валюталык тобокелдигине баа берүү үчүн АКШ долларынын курсунун максималдуу өсүш/төмөндөө арымы эсептелген, ал капитал шайкештигин жана таза пайдага да таасирин тийгизет.

1-таасир – USD/KGS курсунун максималдуу өсүш/төмөндөө арымы, мында капиталдын шайкештиги (K2.1) деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнү эсептөөлөр, банк секторунда активдерди жана милдеттенмелерди кайра баа берүү тобокелдигинин төмөн экендигин көрсөтүү менен тике валюталык тобокелдикке карата төмөн деңгээлдеги ийкемдүүлүккө ээ экендигин тастыктайт (2.3.1-таблица).

2-таасир – USD/KGS курсунун максималдуу өсүш/төмөндөө арымы, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт.

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары, USD/KGS курсунун 519,3 пайызга өсүшү/төмөндөөсү учурунда коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк мааниге чейин төмөндөйт (2.3.1-таблица).

2.3.1-таблица. 2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн жалпы жыйынтыктары

		Банк сектору
Кредиттик тобокелдик		
1-таасир	«Классификацияланган кредиттер» катарына өтүүгө мүмкүнчүлүгү бар классификацияланбаган (иштеген кредиттер) кредиттердин үлүшү, <i>пайыздарда</i>	23,3
Пайыздык тобокелдиктер		
1-таасир	КДК 12%га чейин төмөндөгөн боюнча орто өлчөнгөн пайыздык чендердин төмөндөөсү, <i>пайыздык пункттарда</i>	18,5
2-таасир	Таза пайда нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөгөн, орто өлчөнгөн кредиттер боюнча пайыздык чендердин төмөндөөсү, <i>пайыздык пункттарда</i>	14,4
Валюталык тобокелдиктер		
1-таасир	"КДК 12%га чейин төмөндөгөн USD/ KGS (\pm) курсунун өсүш арымдары, <i>пайыздарда</i> "	Коммерциялык банктар түз валюталык тобокелдиктин таасирине туруштук бере алышат (валюталык курстун 100 пайыздан өйдө өзгөрүлүшү)
2-таасир	Таза пайда нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөгөн, USD/ KGS (\pm) курсунун өсүш арымы, <i>пайыздарда</i>	
Ликвиддүүлүк тобокелдиги		
1-таасир	Учурдагы ликвиддүүлүк коэффициенти 30%га чейин төмөндөшү мүмкүн, депозиттердин жалпы көлөмүнөн кардарлардын потенциалдуу депозиттеринин үлүшүнүн агып чыгып кетиши, <i>пайыздарда</i>	30,9

III. БАНКТЫК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ МЕКЕМЕЛЕРИ

Бүтүндөй алганда, БФКМ системасынын абалы жетишээрлик туруктуу катары мүнөздөлгөн. Негизги көрсөткүчтөр: активдердин, кредит портфелинин, ресурстук базанын өсүшү байкалган. Банктыйк эмес сектордо проблемалуу кредиттердин үлүшү төмөн деңгээлде калган. Стресс-тесттердин натыйжалары БФКМдер системасынын кредиттик тобокелдиги орточо деңгээлде экендигин көрсөткөн.

Концентрациялануу тобокелдигинин жогорулоо тенденциясын көрсөтүү менен БФКМдердин активдеринин жогору институционалдык концентрациялануусу сакталып турууда (микрофинансылык рыноктун 67,0 пайызы үч ири БФКМдин үлүшүнө туура келет).

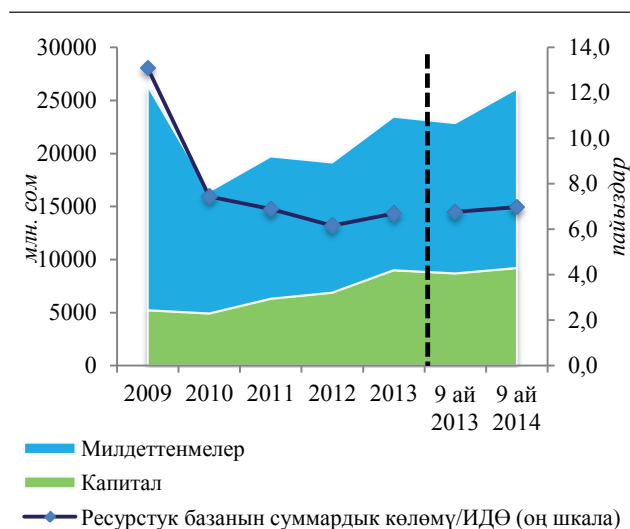
Кредиттер боюнча орточо салмакты алынган пайыздык чендердин бара-бара төмөндөө тенденциясы (МФУ – 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 0,9 пайыздык пунктка, кредиттик союз – 0,7 пайыздык пунктка) уланууда.

3.1. Негизги тенденциялар

Кыргыз Республикасында 2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча Улуттук банк тарабынан лицензияланууга жана жөнгө салынууга тийиш болгон банктыйк эмес финансы-кредит мекемелеринин курамында: адистештирилген финансы-кредит мекемеси – “КС ФК” ААКсы; 139 кредиттик союз; 225 микрофинансылык уюм (анын ичинде 4 микрофинансылык компания, 164 микрокредиттик компания жана 57 микрокредиттик агенттиктер) жана 332 алмашуу бюросу камтылат.

Ресурстар

3.1.1-график. БФКМдин милдеттенмелеринин жана капиталынын динамикасы

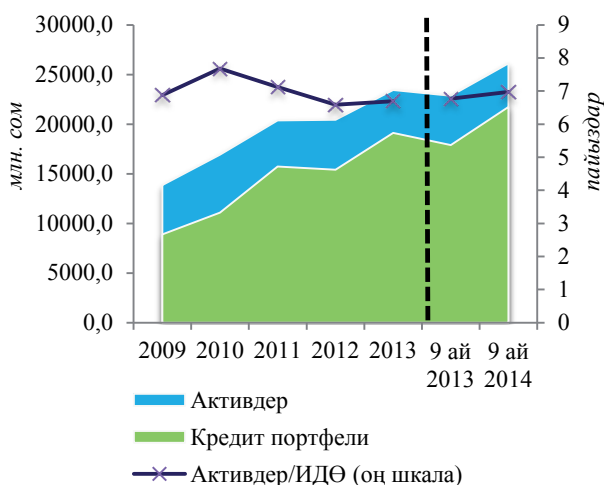
2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча БФКМдин милдеттенмелери 19,5 пайызга көбөйүп, 16 914,5 млн. сом өлчөмүндө түптөлгөн. БФКМдердин капиталы отчеттук мезгил аралыгында 5,9 пайызга өсүп, 9 195,8 млн. сомду түзгөн (3.1.1-график). Ресурстук базанын өсүшү, негизинен, БФКМдердин уставдык капиталынын жана жалпы камдарынын өсүшү, ошондой эле банктыйк эмес финансы секторун сырттан каржылоо көлөмүнүн көбөйүшү менен шартталган.

Булагы: Улуттук банк
Эскертүү: 2012-жылдан бери маалыматтар “Бай-Түшүм” Банкын эске алуусуз келтирилген.

БФКМдин ресурстук базасынын негизги көлөмү резидент эместерден алынган кредиттерге туура келет (2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча салыштырма салмак 87,0 пайызды, ал эми 2013-жылдын ушул эле мезгил ичинде 86,0 пайызды түзгөн).

Активдер

3.1.2-график. БФКМдин активдеринин жана кредиттеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Эскертүү: 2012-жылдан бери маалыматтар “Бай-Түшүм” Банкын эске алуусуз келтирилген

Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчеттун маалыматтары боюнча отчеттук мезгил ичинде БФКМдердин чогуу алгандагы активдери 14,3 пайызга көбөйүү менен 26 110,3 млн. сомду түзгөн. Мындай өсүш БФКМдердин кредит портфелинин өсүшүнүн эсебинен камсыздалган (3.1.2-график).

БФКМдердин негизги иш багыты катары кредиттөө саналат. Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча БФКМдердин кредит портфелинин өсүшү 21,4 пайызды түзүү менен 21 726,5 млн. сом өлчөмүндө түптөлгөн (3.1.1-таблица).

2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча карыз алуучулардын саны 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 0,9 пайызга көбөйүп, 448 188 карыз алуучуну түзгөн.

3.1.1-таблица. БФКМдин активдеринин түзүмү

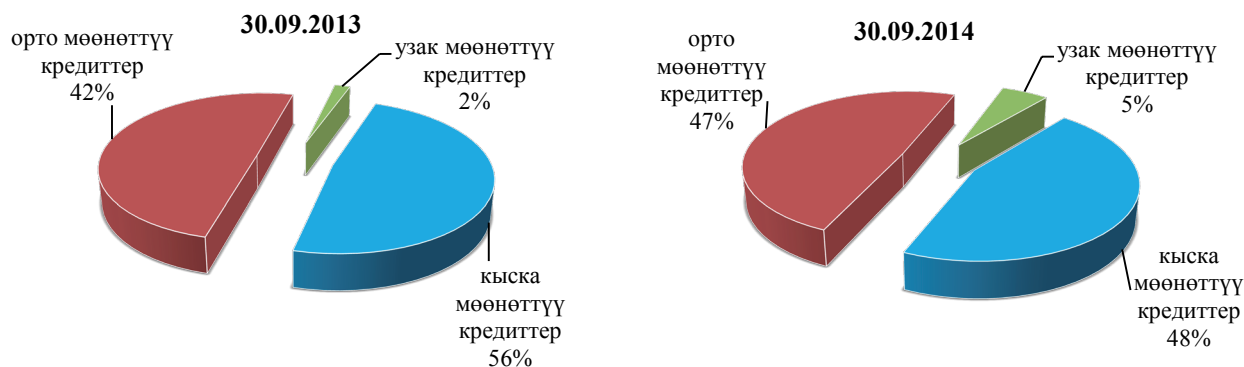
	30.09.2013		30.09.2014	
	млн. сом	үлүшү, %	млн. сом	үлүшү, %
Финансылык активдер, анын ичинде:	21 051,6	92,2	23 957,7	91,8
кредиттер жана насыялар*	17 901,4	78,4	21 726,5	83,2
коммерциялык банктардагы корреспонденттик эсептер	1 473,4	6,5	849,4	3,3
коммерциялык банктардагы депозиттер жана башка финансылык активдер	1 008,7	4,4	715,9	2,7
668,1	2,9	666,0	2,6	
Финансылык эмес активдер, анын ичинде:	1 791,2	7,8	2 152,6	8,2
негизги каражаттар	733,1	3,2	817,5	3,1
жана башка финансылык эмес активдер	1 058,1	4,6	1 335,2	5,1
Бардыгы болуп активдер	22 842,8	100,0	26 110,3	100,0

Булагы: Улуттук банк

* РППУну алып салуу менен

БФКМдерге сунушталган ордун жабуу мөөнөтү боюнча кредиттердин курамында белгилүү бир өзгөрүүлөр жүргөн. 2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча орто мөөнөттүү кредиттик ресурстар үлүшүнүн көбөйүүсү жана кыска мөөнөттүү кредиттер үлүшүнүн төмөндөөсү белгиленген (3.1.3-график).

3.1.3-график. БФКМдин кредит портфелинин төлөө мөөнөттөрү боюнча түзүмү

Булагы: Улуттук банк

Эскертүү: Мезгил ичиндеги маалыматтар

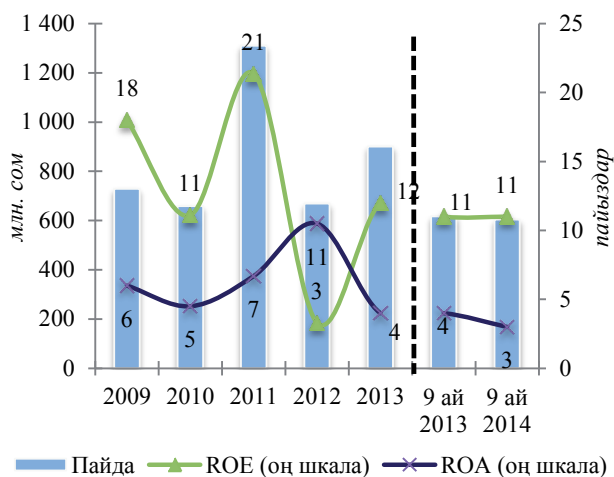
БФКМдердин кредит портфелинин олуттуу бөлүгү багытталган негизги региондор катары (чогуу алгандагы кредит портфелинин 66,0 пайызы) Бишкек шаары, ошондой эле Чүй, Ош жана Жалал-Абад областтары аныкталган (3.1.2-таблица), бул республиканын аталган региондорунда олуттуу ишкердик жигердүүлүгүнө байланыштуу болгон.

3.1.2-таблица. БФКМдин кредит портфелинин географиялык түзүмү

	30.09.2013		30.09.2014	
	млн. сом	үлүшү, %	млн. сом	үлүшү, %
Бишкек ш. жана Чүй областы	5704,3	31,9	7138,1	32,9
Жалал-Абад областы	2742,8	15,3	3575,4	16,5
Ош областы	2924,1	16,3	3612,8	16,6
Баткен областы	1615,8	9,0	1761,1	8,1
Ысык-Көл областы	1645,6	9,2	1978,3	9,1
Нарын областы	1073,2	6,0	1390,3	6,4
Талас областы	1012,7	5,7	1176,5	5,4
Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары	1182,8	6,6	1094,0	5,0
Бардыгы болуп	17901,4	100,0	21726,5	100,0

Кирешелүүлүк³²

3.1.4-график. БФКМдин кирешелүүлүк көрсөткүчтөрүнүн динамикасы*

2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча БФКМдин таза пайдасы, 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 2,3 пайызга төмөндөө менен 604,0 млн. сомду түзгөн. Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча ROA кирешелүүлүк көрсөткүчү 1 пайыздык пунктка төмөндөп 3,0 пайызды түзгөн, ал эми ROE көрсөткүчү 11,0 пайызды түзүү менен өзгөргөн эмес (3.1.4-график).

Булагы: Улуттук банк

* КСФКны эске албаганда

³² ROA жана ROE индикаторлору жылдык эсептөөдө берилген.

3.2. Банктык эмес финансы-кредит мекемелериндеги тобокелдиктер

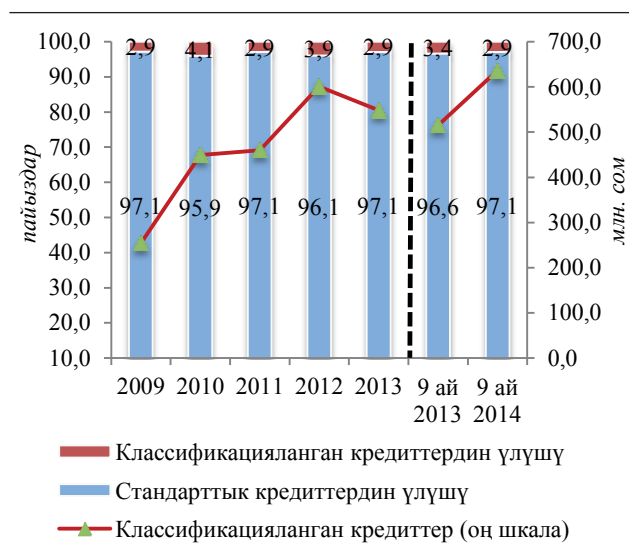
БФКМдин ишиндеги тобокелдиктердин негизги факторлору катары кредит портфелинин сапаты, тармактык жана институционалдык концентрация, ошондой эле БФКМдин тышкы карызынын абалы саналат.

БФКМдин кредит портфелинин сапаты

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде проблемалуу кредиттердин номиналдык көлөмүнүн көбөйүшү байкалган (2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 120,8 млн. сомго же 23,4 пайызга көбөйгөн, 3.2.1-график).

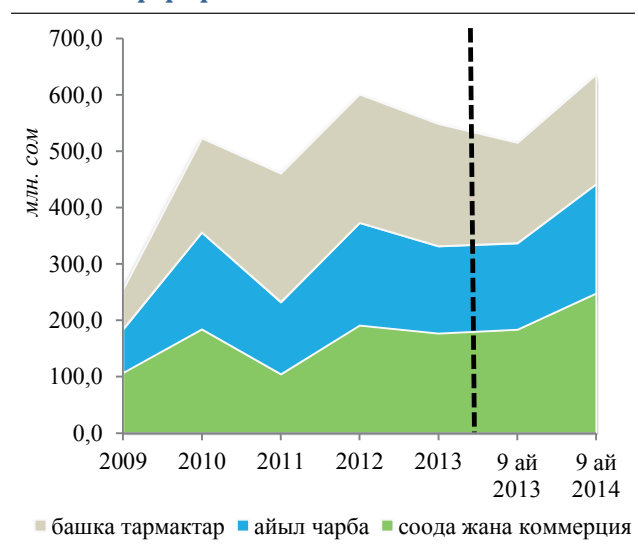
2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча БФКМдин классификацияланган кредиттеринин түзүмүндө тейлөөгө алынбаган соодага кредиттеринин үлүшүнүн (2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 3,3 пайыздык пунктка), ошондой эле БФКМдин классификацияланган кредиттеринин жалпы көлөмүндө айыл чарба кредиттеринин (0,8 пайыздык пунктка) өсүшү белгиленген (3.2.2-график).

3.2.1-график. БФКМдин кредит портфелинин сапаты

Булагы: Улуттук банк

3.2.2-график. БФКМдин классификацияланган кредиттеринин экономиканын тармактары боюнча түзүмү

Булагы: Улуттук банк

Тармактык концентрациялануу

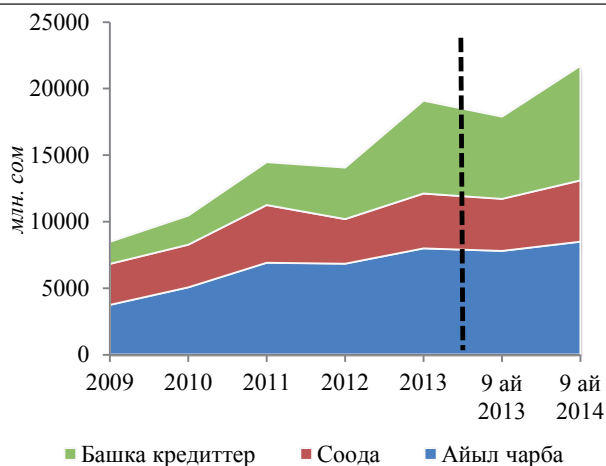
БФКМдин кредит портфели айыл чарбада (БФКМдин кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 39,1 пайызы) жана соодада (кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 21,2 пайызы) топтоштурулган (3.2.3-график). Айыл чарбасын кредиттөө жаратылыш-климаттык шарттарга жана республика региондорунда калктын төмөн кирешесине көз карандылыгынан улам, жогорку тобокелдиктерге байланыштуу болгон.

Институционалдык концентрациялануу

2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча үч ири БФКМдин активдеринин үлүшү 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 2,9 пайыздык пунктка көбөйүп, БФКМдин системасынын активдеринин жалпы көлөмүнүн 67,0 пайызын түзгөн (3.2.4-график).

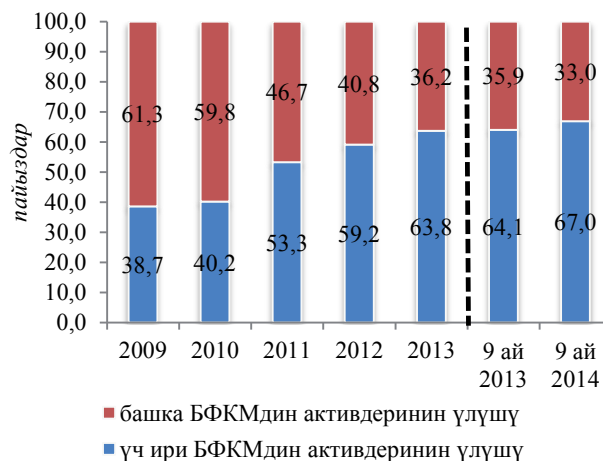
МАЗМУНУ

3.2.3-график. БФКМдин кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

3.2.4-график. БФКМдин активдеринин институционалдык түзүмү

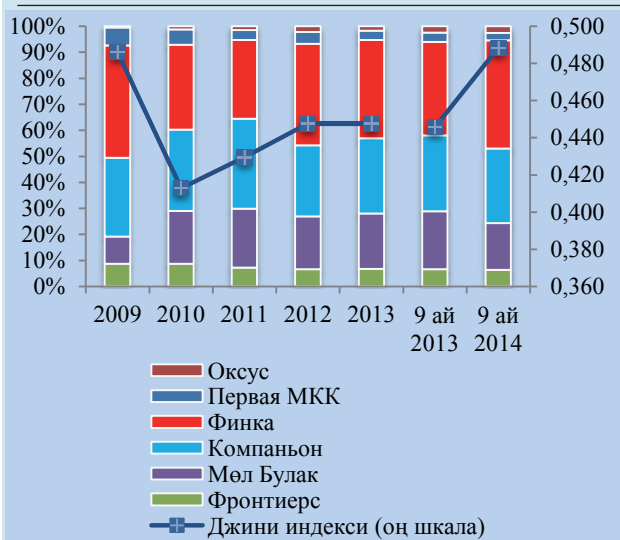
Булагы: Улуттук банк

5-кыстырма. Концентрациялануу индексинин негизинде БФКМ системасынын ишине баа берүү³³

— Херфиндаль-Хиршмандын индекси

БФКМ системасында концентрациялануу тобокелдигин талдап-иликтөө максатында, Херфиндаль-Хиршман индекси³⁴ эсептелип чыккан. 2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча БФКМ системасы үчүн индекстин мааниси 2 927,3 пункту түзгөн. Эмпирикалык эрежеге ылайык³⁵ алынган маани БФКМдин активдеринин олуттуу көлөмдө концентрациялануусун же микрофинансылык рыноктун жогорку концентрациялануусун тастыктайт.

3.2.5-график. Джини индексинин жана 6 ири БФКМдин активдеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

— Джини индекси

БФКМдин активдеринин бирдей бөлүштүрүлүшүнө баа берүү максатында, Джини индекси эсептелип чыккан. 2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча индекстин мааниси 0,488 түзгөн, бул активдердин ири микрофинансылык институттардын ортосунда бирдей бөлүштүрүлгөндүгүн тастыктоодо. Мында, концентрациялануу индекси дээрлик өзгөргөн эмес (3.2.5-график).

³³ Концентрациялануу индекстери 6 ири БФКМдин маалыматтарынын негизинде эсептелген.

³⁴ $H = \sum_{i=1}^n (i \text{ үлүшү})^2$

³⁵ Рыноктун концентрациялануу деңгээлин аныктоо үчүн төмөнкүдөй эмпирикалык эрежелер колдонулган:

- индекс 0,1ден (же 1.000) төмөн мааниге ээ – рыноктун бир аз концентрацияланышы,
- индекс 0,1ден 0,18ге (же 1.000ден 1.800ге) чейинки мааниге ээ – рыноктун орточо концентрацияланышы,
- индекс 0,18ден (же 1.800) жогору мааниге ээ – рыноктун жогорку деңгээлде концентрацияланышы.

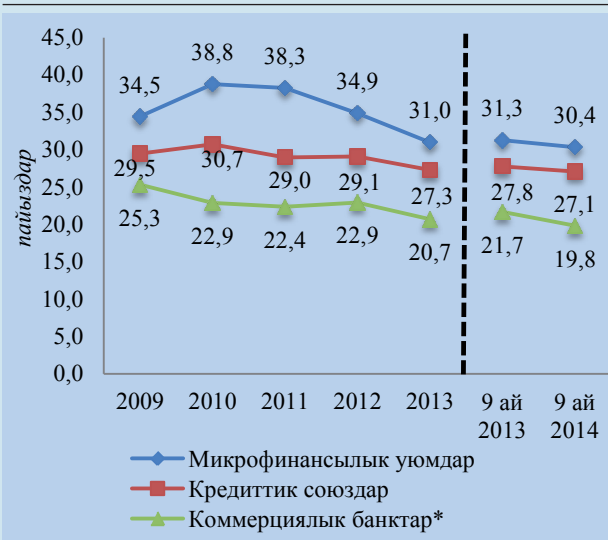
БФКМдин тышкы карызынын абалы

2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча БФКМдин тышкы карызынын көлөмү 244,7 млн. АКШ долларын түзгөн. БФКМдин тышкы карызынын институционалдык түзүмүндө олуттуу үлүш эл аралык финансы институттары тарабынан түзүлгөн жана каржылоого алынган 6 ири БФКМге туура келет. БФКМдин тышкы карызынын жарымынан көбү эл аралык финансы институттарынан алынган кредиттерге (БФКМдин тышкы карызынын жалпы көлөмүнүн 54,0 пайызы), калган бөлүгү – коммерциялык чет өлкө финансы-кредит мекемелеринен алынган кредиттерге (БФКМдин тышкы карызынын жалпы көлөмүнүн 46,0 пайызы) туура келет.

2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча 6 ири БФКМдин тышкы карызы 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 19,5 пайызга көбөйүп, 242,3 млн. АКШ долларын түзгөн.

6-кыстырма. БФКМдин кредиттеринин пайыздык чендерине, өздүк наркына жана кирешелүүлүгүнө баа берүү

3.2.6-график. БФКМдин кредиттери боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендердин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

* улуттук валютадагы пайыздык чендер

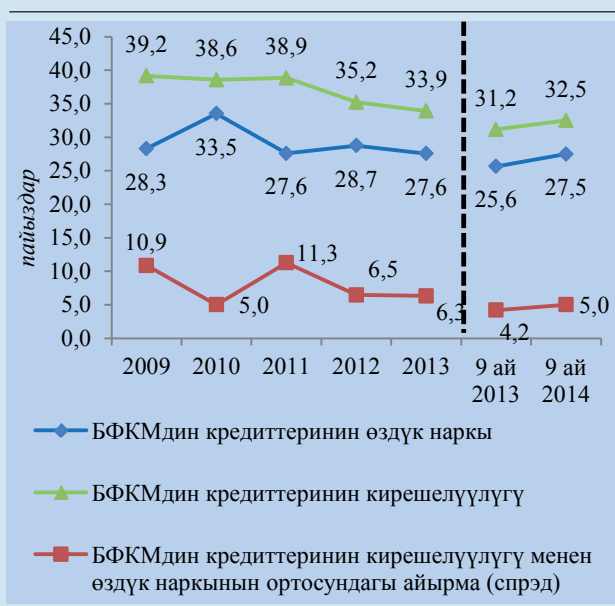
Отчеттук мезгил ичинде БФКМдин кредиттери боюнча пайыздык чендердин төмөндөө тенденциясы байкалган. Микрофинансы уюмдарынын орточо салмактанып алынган пайыздык чендери 0,9 пайыздык пунктка, ал эми кредиттик союздардыкы – 0,7 пайыздык пунктка төмөндөгөн (3.2.6-график).

2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча БФКМдин кредиттик ресурстарынын өздүк наркы³⁶ 1,9 пайыздык пунктка көбөйгөн, буга 6 ири БФКМдин кредиттеринин өздүк наркынын 3,6 пайыздык пунктка көбөйүшү өбөлгө түзгөн (3.2.7 жана 3.2.8-графиктер).

Мында, ири БФКМдин кредиттеринин өздүк наркы бүтүндөй БФКМ системасынын кредиттеринин орточо өздүк наркынан жогору болгон.

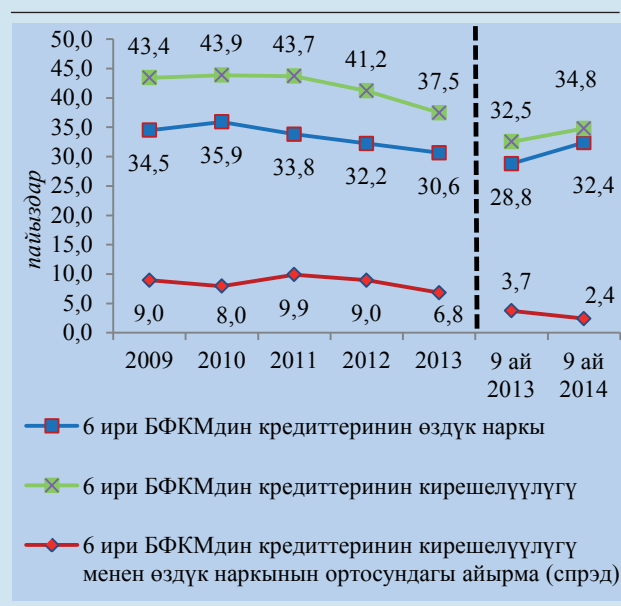
³⁶ Кредиттердин өздүк наркы же чыгым тарптоо чеги = (Дүң чыгашалар – Кредиттик эмес чыгашалар) / Орточо жылдык кредит портфели.

3.2.7-график. БФКМдин кредиттик ресурстарынын өздүк наркынын жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

Булагы: Улуттук банк

3.2.8-график. 6 ири БФКМдин кредиттик ресурстарынын өздүк наркынын жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Пайыздык кирешелердин өсүш арымынын орточо жылдык кредит портфелинин өсүш арымынан артышы, өз кезегинде, БФКМдин кредиттеринин кирешелүүлүгүнүн³⁷ көбөйүшүнө таасирин тийгизген.

³⁷ Кредиттердин кирешелүүлүгү пайыздык кирешелердин орточо жылдык кредит портфелине карата катышы катары эсептелет.

3.3. БФКМ системасын стресс-тестирлөө

БФКМдин кредиттик тобокелдигин стресс-тестирлөө

Ийкемдүүлүккө талдап-иликтөө иши жүргүзүлүп, кредит портфелинин сапатынын начарлоосунун бүтүндөй БФКМ системасына таасири эсептелген.

Стресс-тестирлөө жүргүзүүдө төмөнкү үч сценарий кароого алынган:

1-сценарий: кредиттердин 50% бир категориядан экинчисине өтүшү;

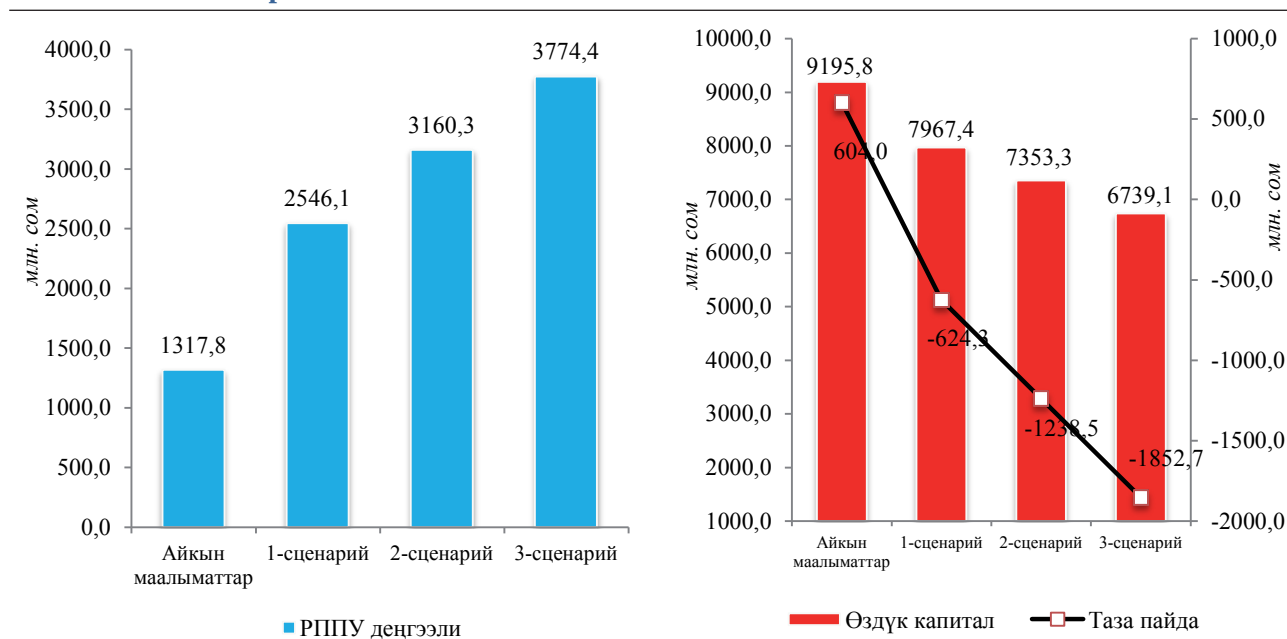
2-сценарий: кредиттердин 75% бир категориядан экинчисине өтүшү;

3-сценарий: кредиттердин 100% бир категориядан экинчисине өтүшү.

Мында, кредиттердин бир категориядан экинчисине өтүшү төмөнкү категориялар боюнча бир калыпта жүрөт: “стандарттык”, “байкоо алдындагы”, “субстандарттык”, “шектүү” жана “жоготуулар”.

Стресс-тестирлөөнү жүргүзүүдө БФКМдин кредит портфелиндеги РППУнун³⁸ үлүшү тандалып алынган сценарийге жараша 93,2 пайыздан 186,4 пайызга чейин жогорулап турган (3.3.1-график).

3.3.1-график. Кредиттик тобокелдикти тестирлөөнүн 2014-жылдын 30-сентябрына карата абал боюнча натыйжалары

Булагы: Улуттук банк, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Мында белгилей кетүүчү нерсе, кредит портфелинин сапатынын начарлоосу БФКМдин өзүк капиталынын жана таза пайдасынын бара-бара төмөндөшүнө алып келет. Биринчи сценарий ишке ашырылган учурда, БФКМ сектору рентабелдүү эмес болуп, 624,3 млн. сом өлчөмүндө чыгым тарта баштайт. Экинчи жана үчүнчү сценарийлерди ишке ашыруунун натыйжасында, чыгымдар тиешелүүлүгүнө жараша 1 238,5 млн. сомго жана 1 852,7 млн. сомго чейин көбөйүшү мүмкүн (3.3.1-график).

³⁸ Микрофинансы уюмдары активдин суммасынын пайыздык катышында көрсөтүлгөн чегерүүлөрдүн төмөнкү өлчөмдөрүн жүргүзүү менен классификациялоонун тиешелүү категориялары үчүн жалпы жана атайы РППУнун түзүшөт:

- стандарттык - 0%дан 5%га чейин
- байкоого алынган активдер - 10%
- субстандарттык - 25%
- шектүү - 50%
- жоготуулар - 100%

3.3.1-таблица. Кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөөнүн натыйжалары, пайыздар

	БФКМдердин кредит портфелинде классификацияланган
1-сценарий: кредиттердин 50% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	7,1
2-сценарий: кредиттердин 75% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	9,2
3-сценарий: кредиттердин 100% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	11,2

Булагы: Улуттук банк, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Биринчи сценарийди ишке ашыруунун натыйжасы катары, БФКМдердин кредит портфелинде проблемалуу кредиттер үлүшүнүн 4,2 пайыздык пунктка, 7,1 пайыз деңгээлге чейин көбөйүшү саналат. Экинчи сценарийди жүзөгө ашырууда проблемалуу кредиттер 6,3 пайыздык пунктка, 9,2 пайыз деңгээлге чейин, ал эми үчүнчү сценарийди жүзөгө ашырууда – 8,3 пайыздык пунктка, 11,2 пайыз деңгээлге чейин жетиши ыктымал.

БФКМдердин кредиттик тобокелдигин эконометрикалык моделдин негизинде стресс-тестирлөө

Мындай стресс-тестирлөө эконометрикалык моделдин негизинде ишке ашырылат, ал БФКМдердин классификацияланган кредиттеринин макроэкономикалык факторлордон көз карандылыгын мүнөздөйт.

3.3.2-график. БФКМдин проблемалуу кредиттеринин өзгөрүү динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Макроэкономикалык таасирдин БФКМдердин классификацияланган кредиттер үлүшүнүн динамикасына таасирине баа берүү максатында төмөнкү сценарий кароого алынган:

- ИДӨнүн өсүш арымынын 10 пайызга кыскарышы.

Бул сценарийди ишке ашырууда кредит портфелиндеги проблемалуу кредиттер үлүшү 1,1 пайыздык пунктка, 4,1 пайыз деңгээлге чейин өсүшү мүмкүн.

МАЗМҮНҮ

IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ

Отчеттук мезгил ичинде кабыл алынган олуттуу мааниге ээ төлөм системаларында финансылык жана операциялык тобокелдиктерди минималдаштырууга, төлөм инфраструктурасынын ишине контролдук жүргүзүү аркылуу системанын иш үзгүлтүксүздүгүн камсыз кылууга багытталган чаралар топтому орун алган тобокелдиктердин финансы секторунун туруктуулугуна тийгизген таасирин минималдаштырууга өбөлгө түзгөн.

Системалуу мааниге ээ төлөм системаларынын финансылык тобокелдик деңгээли минималдуу болуп, Улуттук банкта катышуучулардын корреспонденттик эсептеринде ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлде сакталып турушу, ошондой эле операциялык тобокелдиктер деңгээлин төмөндөтүү жана өндүрүмдүүлүктү арттыруу үчүн системалардагы жабдууларга өткөрүлгөн модернизациялоо менен шартталган.

Өлкөнүн финансы секторунун туруктуу ишин аныктаган негизги факторлордун бири катары натыйжалуу жана коопсуз төлөм-эсептешүү системасы саналат.

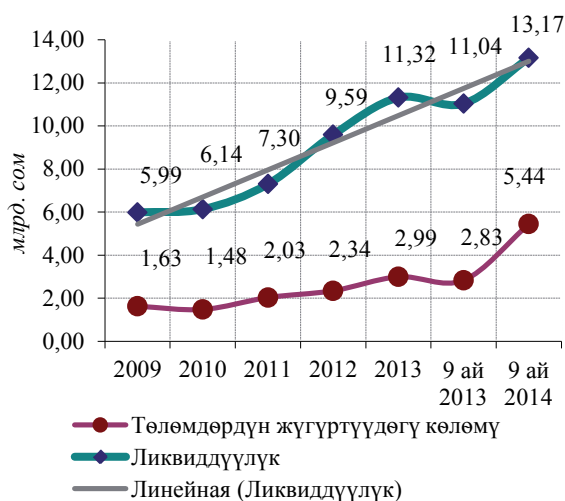
2014-жылдын 1-октябрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында төлөм системасынын төмөнкү компоненттери иштеп турган:

1. Улуттук банктын ири төлөмдөр системасы – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ).
2. Клирингдик төлөмдөр системасы – Майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы (СПК).
3. Төлөм карттары менен эсептешүүлөр системасы.
4. Акча которуулар системасы.

2014-жылдын өткөн 9 айы үчүн **Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы** штаттык режимде иштеген.

Эсептешүүлөрдүн grosстук системасындагы финансылык тобокелдиктер деңгээли системадагы жүгүртүүгө карата ликвиддүү каражаттардын сакталып турган жогорку деңгээлинин эсебинен төмөн деңгээлде катталган (ликвиддүүлүк коэффициенти – 2,42, ал эми жүгүртүү коэффициенти – 0,41 түзгөн). 2014-жылдын 9 айы ичинде катышуучулардын орточо күндүк ликвиддүү каражаттарынын көлөмү (2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда) 19,27 пайызга өсүшү катталып, 13,17 млрд. сомду түзгөн.

4.1-график. ГСРРВда төлөмдөрдүн жана ликвиддүүлүктүн көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

4.2-график. ГСРРВдагы жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

Эсептешүүлөрдүн grosстук системасынын ишине талдап-иликтөөлөрдүн натыйжасында, отчеттук мезгил ичинде жеткиликтүүлүк көрсөткүчү³⁹ 100,0 пайызды түзгөн, бул 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 0,5 пайыздык пунктка жогору, ал эми операциялык күндүн узартылышын эске алганда, операциялык тобокелдик деңгээли 6,85 пайызды түзгөн. Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы системалуу мааниге ээ төлөм системасынан болуп саналарын белгилей кетүү зарыл, анын үзгүлтүксүз ишин камсыз кылуу үчүн 2014-жылдын август айында эсептешүүлөрдүн grosстук системасынын жабдууларын модернизациялоо өткөрүлгөн жана өндүрүмдүүлүгү көбөйтүлгөн.

Мындан тышкары эсептешүүлөрдүн grosстук системасында орун алышы ыктымал болгон финансылык тобокелдиктер көрсөткүчү катары *төлөмдөрдүн кезектүүлүгү жана катышуучулардын каражаттары жетишсиз болгондугунан улам ишке ашырылбаган төлөмдөр*⁴⁰ саналат. 2014-жылдын 9 айы ичинде системанын 5 катышуучусунун жалпы суммасы 5 млрд. 774 млн. сомго кезекте турган 505 төлөм катталган (4.1-таблица).

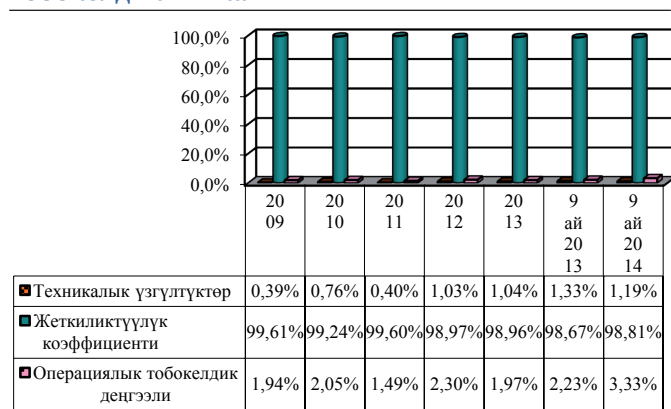
4.1-таблица. ГСРРВ төлөмдөрү боюнча чогуу алгандагы маалыматтар

Аталышы	2009	2010	2011	2012	2013	9 ай 2013	9 ай 2014	Өсүш (%)	Өсүш арымы
Кезектеги төлөмдөр:									
- саны	46	40	204	215	210	201	505	2,5	304,0
- Суммардык убакыт (минут)	1987	1312	6904	11469	10730	10527	1629	-84,5	-8 898,0
Ликвиддүүлүктүн жетишсиздиги боюнча аткарылбаган төлөмдөр:									
- саны	2	3	8	4	7	4	6	50,0	2,0
- Көлөмү (млн. сом)	185,4	22,0	32,3	1,3	17,2	9,5	715,1	75,3	705,6

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

Кезекте катталган төлөмдөр башка катышуучулар үчүн финансылык тобокелдиктерди жараткан эмес, анткени алар акча каражаттардын катышуучусунун корреспонденттик эсебине келип түшүүсү менен төлөмдү системага жөнөтүү ортосундагы убакыт ажырымына байланыштуу болгон. Системада белгиленген эрежелерге ылайык, айрым бир катышуучуларда ликвиддүүлүк жетишсиз болсо, мындай төлөмдөр операциялык күндүн акырында система тарабынан дароо четке кагылат.

4.3-график. ПКSte жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

Отчеттук мезгил ичинде **пакеттик клиринг системасында** финансылык тобокелдиктердин деңгээли да төмөн деңгээлде болгон. Катышуучулар тарабынан дебеттик таза позициянын ордун жабууга каралган кам зарыл деңгээлде 2,6 эсеге жогору болгон. Пакеттик клиринг системасынын ишине жүргүзүлгөн мониторингдин натыйжаларына ылайык, отчеттук мезгил ичинде системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү жогору болуп 98,81 пайызды түзгөн, мында иш регламентин узартуунун жана техникалык мүнөздөгү үзгүлтүктөрдүн

³⁹ Жеткиликтүүлүк коэффициенти системаны керектөөчүлөр үчүн алардын талаптары боюнча кызматтардан жана маалыматтардан пайдалануу мүмкүнчүлүгү катары системанын жеткиликтүүлүгүн мүнөздөйт. Техникалык кемчиликтерден, электрэнергиясын өчүрүүдөн, системанын операциялык күнү кеч башталгандыктан же эрте бүткөндүктөн системанын иш үзгүлтүктөрү системадан пайдалануу убактысын кыскартат.

⁴⁰ Мындан жагдай, катышуучулардын Улуттук банка ачылган корреспонденттик эсебинде акча каражаттарынын жетишсиздигинен улам келип чыгат.

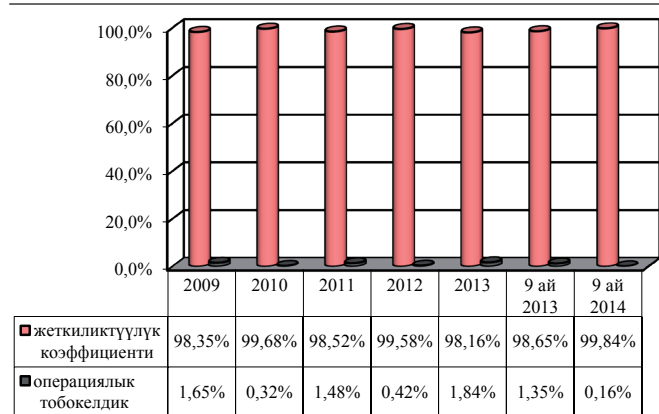
келип чыгышынын эсебинен операциялык тобокелдик деңгээли 3,33 пайызды түзгөн, бул 1,10 пайыздык пунктка жогору. Операциялык тобокелдиктерди төмөндөтүү үчүн, 2014-жылдын май айында пакеттик клиринг системасынын жабдууларын модернизациялоо жүргүзүлгөн.

Банктык төлөм карттары менен эсептешүүлөр системасы. 2014-жылдын 1-октябрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында 5 эл аралык карттар системасы жана Элкарт төлөм карттары менен эсептешүүлөрдүн улуттук системасы иш алып барган.

Банктык төлөм карттарын жайылтуу деңгээли деле жетишерлик төмөн деңгээлде калган, анткени, орточо алганда ар бир бешинчи адам картка ээ (калктын эмгекке жарамдуу жана эмгекке жарамдуу курактан ашкандардын саны 3,881 млн. адамды эсептөөгө алганда). Ошол эле мезгилде, эмитирленген төлөм карттарынын санынын көбөйүүсүнүн оң тенденциясы байкалган. Алсак, 2014-жылдын 1-октябрына карата абал боюнча жүгүртүүдөгү төлөм карттарынын жалпы саны 847 253 даананы түзгөн. Карттардын саны 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 47,3 пайызга көбөйгөн.

Коммерциялык банктар жеткиликтүү тарифтер боюнча төлөм карттарын пайдалануу менен кошумча банктык кызмат көрсөтүүлөрдүн ар түрдүү чөйрөсүн сунушташууда. Бирок, төлөм карттарын жайылтуу жогору эмес деңгээлде экендиги себебинен, калктын төлөм карттарын пайдалануу менен сунушталып жаткан кызмат көрсөтүүлөр жана банктык продукттар тууралуу демилге берүүнүн жана маалымдоонун жетишсиздиги, ошондой эле республиканын региондорунда аралыкта орнотулуучу жабдуулар менен төмөн деңгээлде камсыз кылынышы калууда.

4.4-график. ББПда жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

бүтүндөй аймагы боюнча орнотулуп, иштеп жаткан терминалдардын жана банкоматтардын жалпы саны 953 банкоматты жана 4 382 терминалды (анын ичинен: 3 250 терминал соода-сервистик түйүндөрдө жана 1 132 терминал коммерциялык банктардын филиалдарында жана аманат кассаларында орнотулган) түзгөн (өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда банкоматтардын өсүшү 26,2 пайызды, ал эми терминалдардыкы – 53,2 пайызды түзгөн).

2014-жылдын 9 айы ичинде кардарларды **“Элкарт” улуттук системасы боюнча** 23 коммерциялык банк тейлөөнү ишке ашырып келген. Системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 99,84 пайызды, ал эми системадагы техникалык мүчүлүштүктөрдү эске алуу менен операциялык тобокелдик деңгээли 0,16 пайызды түзгөн, бул Элкарт улуттук системасынын туруктуу иштеп жатышын тастыктап турат.

Төлөм карттары менен эсептешүүлөрдүн эл аралык системасы жагында, бүгүнкү күндө коммерциялык банктар Visa, MasterCard, American Express, Union Pay жана Золотая Корона сыяктуу эл аралык төлөм системалары менен иштеп келет.

Транзакциялардын көлөмү жана саны боюнча эң эле олуттуу салыштырма салмак

Кыргыз Республикасында Нак эмес төлөмдөрдүн жана эсептешүүлөрдүн үлүшүн көбөйтүү боюнча 2012-2017-жылдарга каралган мамлекеттик программанын иш-чараларын ишке ашыруунун алкагында (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жана Улуттук банктын 2012-жылдын 14-майындагы №289/5/1 биргелешкен токтому), коммерциялык банктар тарабынан республиканын бардык аймактары боюнча банктык төлөм карттарын тейлөө үчүн инфраструктураны кеңейтүү боюнча иштер жүргүзүлүүдө.

Алсак, 2014-жылдын 1-октябрына карата абал боюнча республиканын

Visa (тиешелүүлүгүнө жараша 65,18 жана 62,92 пайыз) жана Золотая Корона системасына (тиешелүүлүгүнө жараша 34,15 жана 36,77 пайыз) туура келет.

2014-жылдын 9 айы ичинде коммерциялык банктарда эсепти ачуусуз акча алуу жана жөнөтүү 22 **эл аралык акча которуулар системасы** аркылуу ишке ашырылган.

Кириш төлөмдөрдүн саны жана көлөмү өткөн мезгилге салыштырганда өсүшкө ээ болгон, ал которуулардын саны боюнча 6,77 пайызды, ал эми көлөмү боюнча – 13,19 пайызды (95,57 млрд. сомду) түзгөн. Чет өлкөгө жөнөтүлүүчү акча которуулардын саны (36,59 пайызга) жана көлөмү (7,23 пайызга) боюнча да көрсөткүчтөрдүн өсүшү байкалган. Чыгыш которуулардын жалпы көлөмү 23,67 млрд. сомду түзгөн.

Алынган жана жөнөтүлгөн төлөмдөрдүн/каторуулардын негизги үлүшү Золотая Корона, Лидер, Unistream, Contact жана Western Union системаларына туура келген.

Отчеттук мезгил ичинде **чек ара аркылуу өтүүчү төлөмдөр** коммуникациялык каналдар аркылуу ишке ашырылган, бирок финансылык билдирүүлөрдүн негизги агымы SWIFT телекоммуникациялык түйүндөргө (жалпы санынын 90% ашыгы жана төлөмдөрдүн жалпы көлөмүнүн 87%) туура келген.

V. ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ

Отчеттук мезгил ичинде финансы-кредит мекемелеринин ишин жөнгө салуучу ченемдик укуктук базаны өркүндөтүү боюнча иш жүргүзүлгөн. Мында, банктардын жана банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишинде валюталык тобокелдиктерди тескөө, ошондой эле ченемдик укуктук актыларды Кыргыз Республикасынын мыйзамдарындагы өзгөртүүлөргө ылайык келтирүү маселелерине өзгөчө көңүл бурулган.

Банктарда орун алган тобокелдиктерди тескөө

Коммерциялык банктардын валюталык тобокелдиктерин минималдаштыруу максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2014-жылдын 17-февралындагы токтому кабыл алынган, ага ылайык банктардын ачык валюталык позицияларынын лимиттери 2014-жылдын 18-февралынан 1-мартына чейин убактылуу төмөндөтүлгөн.

Кирешелерди улуттук валютада алган кардарларды чет өлкө валютасында кредиттөөдө тике валюталык тобокелдиктерди төмөндөтүү үчүн “Активдерди классификациялоо жана потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган камга тиешелүү чегерүүлөр жөнүндө” жобого толуктоолор бекитилген. Киргизилген толуктоолорго ылайык, чет өлкө валютасында берилген кредиттер, эгерде карыз алуучунун-жеке адамдын, анын ичинде юридикалык жакты түзүүсүз эле иш алып барган жеке ишкерлердин чет өлкө валютасындагы кредитинин ордун жабууга багытталган утурумдук төлөмдөрүнүн өлчөмү ошол мезгил ичиндеги анын чогуу алгандагы кирешесинин 40 пайызынан көбүрөөгүн түзсө, 5 пайыз өлчөмдөгү камды түзүү менен “байкоо алдындагы активдер” катары классификацияланат. Мында, чет өлкө валютасындагы анын чогуу алгандагы кирешелери анын чогуу алгандагы кирешелеринин кеминде 50 пайызын түзөт.

Банктардын регулятивдик отчету

Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчеттун, анын ичинде консолидацияланган негиздеги отчеттун формаларын өркүндөтүүнүн алкагында, “Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчет жөнүндө” жана “Мезгил-мезгили менен берилүүчү консолидацияланган отчет жөнүндө” Жоболорго өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген.

Башка маселелер

Банктарга, алар тарабынан пайдаланылбай турган банктык жайларды ижарага берүү укугун берүү максатында, “Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарынын жана микрофинансылык компанияларынын кыймылсыз мүлк менен айрым бүтүмдөрү/операциялары жөнүндө” жобого өзгөртүүлөр жана толуктоолор бекитилген.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтомуна ылайык, ошондой эле Кыргыз Республикасынын «Терроризмди (экстремизмди) каржылоого жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легалдаштырууга (адалдоого) каршы аракеттенүү маселелери боюнча мыйзамына ылайык келтирүү максатында, банктар тарабынан контролдук-кассалык машиналардын колдонуу боюнча талаптын жокко чыгарылышына байланыштуу, Улуттук банктын алмашуу пункттарынын жана алмашуу бюролорунун ишине тиешелүү айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген.

Банктык эмес финансы-кредит мекемелерин жөнгө салуу

Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишин жөнгө салуучу Кыргыз Республикасынын мыйзам актыларына ылайык келтирүү, ошондой эле микрофинансылык компаниялардын жана кредиттик союздардын валюталык тобокелдиктерин минималдаштыруу максатында, Улуттук банк тарабынан микрофинансылык компаниялар жана кредиттик союздар тарабынан ачык валюталык позицияларынын лимиттерин сактоо тартибин жөнгө салган бир катар ченемдик укуктук актылар бекитилген.

Микрофинансылык компаниялардын кайрылууларын эске алуу менен аманаттарды (депозиттерди) тартпаган микрофинансылык компаниялар үчүн нускоонун күчүнө кирүү мөөнөтү 2015-жылдын 1-январына чейин узартылган.

Мындан тышкары, микрофинансылык уюмдардын өздүк капиталынын түзүмү жөнүндө маалыматты алуу максатында, микрофинансылык уюмдардын ишин жөнгө салган айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөр киргизилген.

Ислам каржылоо принциптери

Ислам каржылоо принциптерин өнүктүрүүгө багытталган “Кыргыз Республикасындагы микрофинансылык уюмдар жөнүндө” жана “Кредиттик союздар жөнүндө” мыйзамдарына кабыл алынган толуктоолорго байланыштуу, банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишин жөнгө салуу боюнча бир катар ченемдик укуктук актылар кабыл алынган. Бул ченемдик укуктук актылар кредиттик тобокелдикти тескөө, бухгалтердик эсепке алууну жүргүзүү боюнча регулятивдик отчетту жана сунуш-көрсөтмөлөрдү түзүү боюнча экономикалык ченемдерди, талаптарды микрофинансылык уюмдар жана кредиттик союздар тарабынан милдеттүү түрдө аткарылышын белгилөөгө багытталган. Ислам банктарынын жана “ислам терезесине” ээ банктардын ишин жөнгө салуучу ченемдик укуктук актыларды андан ары өркүндөтүү максатында, регулятивдик капитал жана банктык операциялар жагында талаптар кайра каралып чыккан.

Кыргыз Республикасынын финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрү⁴¹ (пайыздарда)

	2010	2011	2012	2013	9 ай 2013	9 ай 2014
Банк сектору						
<i>Капиталдын жеткиликтүүлүк көрсөткүчтөрү</i>						
Тобокелдик боюнча салмактанып алынган, активдерге карата нормативдик капитал	30,5	30,3	28,3	25,0	24,5	22,9
Тобокелдик боюнча салмактанып алынган, активдерге карата биринчи деңгээлдеги капитал	26,5	24,6	22,3	19,9	20,4	18,0
Чогуу алгандагы активдерге карата өздүк капитал	21,7	21,6	19,7	19,3	17,8	17,3
Классификацияланган кредиттердин өздүк капиталга карата катышы	33,1	21,9	16,8	13,8	15,1	13,8
Чогуу алгандагы милдеттенмелерге карата өздүк капитал	27,7	27,6	24,4	23,3	21,6	20,8
Активдердин сапаты						
Классификацияланган кредиттердин кредит портфелине карата катышы	15,8	10,2	7,2	5,5	6,8	4,8
Кредит портфелине карата РППУ	10,7	6,3	4,7	3,3	3,6	2,5
Классификацияланган кредиттерге карата РППУ	67,7	61,6	64,9	59,6	63,2	61,3
Валюталык насыялардын кредит портфелине карата катышы	55,7	55,2	53,7	53,6	51,6	55,4
Рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрү						
ROA	1,1	3,0	3,0	2,8	2,7	2,7
ROE	7,1	17,7	18,5	18,0	17,0	18,6
Дүң кирешеге карата пайыздык маржа	48,9	45,0	44,7	44,1	47,3	45,6
Депозиттер жана кредиттер боюнча маалымдама чендердин ортосундагы спрэд	8,2	9,4	8,0	7,7	8,2	8,0
Ликвиддүүлүк көрсөткүчтөрү						
Жогорку ликвиддүү активдердин чогуу алгандагы активдерге карата катышы	36,1	35,0	36,8	38,8	30,2	25,6
Жогорку ликвиддүү активдердин кыска мөөнөттүү милдеттенмелерге карата катышы	72,8	74,9	80,0	70,0	66,5	55,1
Рынок тобокелдигине карата көз карандылык						
Таза ачык валюта позициясынын өздүк капиталга карата катышы	-10,3	4,1	2,4	4,9	3,3	10,2
Башка финансылык корпорациялар*						
Активдердин финансы секторунун чогуу алгандагы активдерине карата катышы	22,3	23,0	18,7	17,2	17,9	16,6
Активдердин ИДӨгө карата катышы	7,7	7,1	6,6	6,7	6,8	7,0
Корпоративдик сектор (орто жана ири ишканалар)						
Активдердин рентабелдүүлүгү (ROA)	2,9	5,9	6,7	5,5	7,2	0,6
Капиталдын рентабелдүүлүгү (ROE)	6,2	12,7	16,3	16,4	21,5	1,8
Чогуу алгандагы милдеттенмелердин өздүк капиталга карата катышы (левераж)**	2,2	2,1	2,1	2,1	2,1	2,2
Күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти	1,3	1,4	1,4	1,3	1,4	1,3
Үй чарба сектору						
Үй чарба карызынын ИДӨгө карата катышы	8,4	8,5	9,1	13,4	12,3	17,4
Үй чарба карызынын колдо болгон кирешеге карата катышы	11,9	13,2	13,4	21,8	18,7	25,3

Булагы: Улуттук банк, УСК; эсептөөлөр: Улуттук банк

* - башка финансылык корпорациялар БФКМдерди түшүндүрөт

** - корпоративдик сектордун өздүк капиталы «Центерра Голд Инк» компаниясынын акцияларын эске алуусуз берилген

⁴¹ Финансылык туруктуулук индикаторлору ЭВФ методологиясына ылайык эсептелген ("Финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрүн түзүү боюнча колдонмо", ЭВФ 2007).

ГЛОССАРИЙ ЖАНА КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

Банктык аманат (депозит) – бул, финансы-кредит мекемеси тарабынан башка жак менен түзүлгөн келишим боюнча кайтарымдуулук, төлөөгө жөндөмдүүлүк, мөөнөттүүлүк шарттарында кабыл алынган акча каражаттардын суммасы. Аманаттар мөөнөттүү жана талап боюнча төлөнүүчү болуп бөлүнөт. Талап боюнча төлөнүүчү аманаттар сактоо мөөнөтүн көрсөтүүсүз, ал эми мөөнөттүү аманаттар – белгилүү бир мөөнөткө салынат

Банктык кредиттер – бул, банк тарабынан белгилүү бир мөөнөткө кайтарымдуулук жана кредиттик пайызды төлөөгө жөндөмдүүлүк шарттарында берилген акча каражаттар.

Валюта рыногу – чет өлкө валютасын сатып алуу-сатуу боюнча операциялар ишке ашырылган рынок. Экономикалык мазмуну боюнча – бул акча рыногунун сектору, анда валюта сыяктуу өзгөчө суроо-талап менен сунуш тең салмактанып турат. Өз багыты жана уюштуруу түзүмү боюнча – бул, адистештирилген институттар жана механизмдердин топтому, алар биргелешип суроо-талап менен сунуштун негизинде улуттук жана чет өлкө валютасын эркин сатуу-сатып алуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылат.

Акча рыногу – рынок, мында катышуучулардын белгилүү бир чөйрөсүнүн чегинде кредиттер жана баалуу кагаздар формасындагы каражаттар кыска мөөнөткө сунушталат жана алынат.

Депозиттик мекемелер – борбордук банкты эске албаганда, негизги иши депозиттерди кабыл алуу жана кийинчерээк бул каражаттарды өз атынан жайгаштыруу болуп саналган финансылык корпорациялар.

Үй чарбачылыгы – бул, бирге жашашкан, биргелешип чарба жүргүзгөн, өз кирешелерин жана мүлкүн толугу менен же жарым-жартылай бириктиришкен жана товарлар менен кызмат көрсөтүүлөрдүн (негизинен турак-жай жана тамак-аш азыктарына) белгилүү бир түрлөрүн биргелешип пайдаланышкан жеке адам же жеке адамдар тобу. Үй чарбасы кайсы болбосун экономикалык ишти, анын ичинде өндүрүштү жүзөгө ашыра алат.

Баалуу кагаздардын кирешелүүлүгү – баалуу кагаздар боюнча жылдык кирешенин анын рыноктук баасына карата катышы; баалуу кагазга ээлик кылуучу тарабынан алынган пайданын ченеми (нормасы).

Дюрация – финансы инструментин төлөөгө чейинки орточо алынган мөөнөт. Финансылык активдердин төлөө мөөнөтүнө эмес, пайыздык чендердин өзгөрүүсүнө карата ийкемдүүлүгүнө көрүлгөн чара катары колдонулушу мүмкүн.

Турак-жай сатып алуу мүмкүнчүлүгү индекси – жарандардын батирлерди (квартираларды) сатып алуу мүмкүнчүлүгү көз карашынан, турак-жай рыногунун абалынын көрсөткүчү. Стандарттык батирдин (54 чарчы метр жалпы аянты менен) орточо рыноктук наркынын үч адамдан турган үй-бүлөнүн (эки чоң адам жана бир өспүрүм) орточо жылдык кирешесине карата катышы катары эсептелет.

Төлөм системаларынан пайдалануу мүмкүнчүлүгү коэффициенти – системадан пайдалануучулар үчүн алардын талаптары боюнча кызматтардан жана маалыматтардан пайдалануу мүмкүнчүлүгү катары системаны жеткиликтүүлүгүн мүнөздөгөн көрсөткүч. Техникалык үзгүлтүктөрдөн улам иштебей токтоп калуулар, электрэнергиясын өчүрүүлөр, системанын операциялык күнүн кеч баштоо же эрте аяктоо системадан пайдалануу убактысын кыскартат.

Төлөм системаларынын ликвиддүүлүк коэффициенти – системанын катышуучуларынын эсептеринде төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн ликвиддүү каражаттардын жетиштүүлүгүн мүнөздөйт.

Макропруденциалдык талдап-иликтөө – бул, бүтүндөй финансы системасынын таасирдүү жактарына жана чабал жерлерине баа берүү жана мониторинг жүргүзүү.

Минималдуу керектөө бюджетти – бир адамга эсептелинген бир күндүк минимумга ылайык келген минималдуу ыңгайлуулуктар жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркы.

Бир адамга эсептелинген бир күндүк минимум – адамдын жашоо-тиричилигин камсыз кылуу, анын ден соолугун сактоо үчүн зарыл болгон минималдуу керектөө куржунунун наркынын өлчөмүнө барабар, материалдык ыңгайлуулуктар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн минималдуу топтомунун нарктык баасы, ошондой эле милдеттүү төлөмдөрдүн жана жыйымдардын суммасы.

Колдо болгон киреше – өздүк керектөө үчүн багытталган, салыктан кийинки таза киреше. Өздүк колдо болгон киреше, өздүк киреше менен салыктардын суммасынын ортосундагы ар түрдүүлүккө барабар же керектөө суммасына жана жыйымдар чоңдугуна шайкеш.

Реалдуу пайыздык чен – номиналдык пайыздык чен, ал инфляция деңгээлине карата корректировкаланган.

Баалуу кагаздар рыногу – баалуу кагаздардын компания-депозитарийлери, эсептик жана клирингдик палаталар, ошондой эле биржанын ишкердигине байланыштуу кызматтарды сунуштаган башка компаниялар сыяктуу уюштурулган биржалар жана түзүмдөр. Бул категорияга иши финансылык корпорациялар тарабынан камсыздалган депозитарийлер жана клирингдин электрондук системасы, ошондой эле биржалардын жана алар менен байланыштуу институционалдык бирдиктердин ишкердигине көзөмөлдүктү жүзөгө ашырган же алардын ишин жөнгө салган улуттук өзүн-өзү жөнгө салуучу уюмдар кирет.

Стресс-тесттер – бул, портфелдин макроэкономикалык жагдайда же өзгөчө, бирок чындыкка жакын жагдайларда олуттуу өзгөрүүлөргө карата кемчиликтерине баа берүү үчүн колдонуучу ыкмалар.

Жумушсуздук деңгээли – айкын жумушсуз жарандардын санынын жана экономикалык жигердүү калктын жалпы санынын пайыздык катышы.

Финансылык активдер – өзүндө капиталда катышуу инструменттерин жана инвестициялык фондулардын пайларын/акцияларын, карыздык инструменттерди, туунду финансылык инструменттерди кызматкерлер үчүн акцияларга опциондорду жана монетардык алтынды камтыйт.

Финансы рыногу – катышуучулардын белгиленген иш алып баруу тартибине ылайык, экономикалык субъекттер финансылык талаптарды сатууну-сатып алууну жүзөгө ашыра турган рынок катары аныкталат.

АӨБ	– Азия өнүктүрүү банкы
ВВП	– ички дүң өнүм
КРӨ МКК	– Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик каттоо кызматы
КММ	– күйүүчү-майлоочу материалдар
МБК	– мамлекеттик баалуу кагаздар
ЖАК	– жабык акционердик коом
КБИ	– керектөө бааларынын индекси
КЖК	– капитал жетиштүүлүгүнүн коэффициенти
КР	– Кыргыз Республикасы
КФБ	– Кыргыз фондулук биржасы
ЭВФ	– Эл аралык валюта фондусу
МЖ	– маркетингдик жыл
КР ФМ	– Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги
МФУ	– микрофинансылык уюм
Улуттук банк	– Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
КР УСК	– Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети
БФКМ	– банктык эмес финансы-кредит мекемелери

МЭБК	– мамлекеттик эмес баалуу кагаздар
ААК	– ачык акционердик коом
ОЭСР	– Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюму
РК	– Казакстан Республикасы
РППУ	– потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабуу үчүн каралган камдар
РФ	– Россия Федерациясы
КМШ	– Көз карандысыз Мамлекеттер Шериктештиги
БРАФ	– Банктарды рефинансылоонун адистештирилген фондусу
АКШ	– Америка Кошмо Штаттары
ФАО	– Бириккен улуттар уюмунун азык-түлүк боюнча айыл чарба уюму
ФККС	– Кредиттик союздардын финансылык компаниясы
ФКМ	– финансы-кредит мекемелери
РФББ	– Россия Федерациясынын Борбордук банкы
ТСК	– таза суммардык капитал